

Taşpınar

Yıl: 2016 Sayı: 17

Taşpınar Afyonkarahisar Belediyesi
yayın organıdır.

Afyonkarahisar Belediyesi Adına Sahibi
Afyonkarahisar Belediye Başkanı

Burhanettin ÇOBAN

Genel Yayın Yönetmeni

Mehmet SAVAŞ

Yazı İşleri Müdürü

E. Emel SARLIK

Editör

Hasan ÖZPUNAR

Tashih

Mehmet SARLIK

Grafik-Tasarım

Ramazan GÖLCÜK

Zakire ŞAHİN

Katkıda Bulunanlar

Şükrü ÇUBUK

Ramazan SEYMAN

Ahmet ÇOBAN

İdare yeri

Afyonkarahisar Belediyesi
Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

Basın-Yayın Birimi

Tel: 0 272 214 22 23

Faks: 0 272 213 53 86

Baskı

Korza Yayıncılık Basım San. ve Tic. A.Ş.
Büyük Sanayi 1. Cadde 95/11
İskitler / ANKARA

Dergide yayımlanan yazı ve şiirler yazarların
düşüncelerini yansıtır.

Dergimiz ile ilgili her türlü fikir, öneri ve eleştirileriniz
için e-posta adresimiz:

basinyayin@afyon.bel.tr

Bu dergide yayımlanan tüm yazı ve görseller yazılı izin
alınmak şartıyla kullanılabilir ve kaynak gösterilmek
kaydıyla kısa alıntı yapılabilir.

Dergimiz 6 ayda bir yayınlanır.
3000 adet basılmıştır. ISSN 1305-4678

Editör'den

Vesikalarla, hatıralarla, fotoğraflarla, biyografilerle, kuşaktan kuşağa geçen sözlü aktarımlarla örülen dergimizin 17.sayısını siz kıymetli okurlarımıza sunuyoruz.

Her ne kadar Adanalı olsa da ömrünün büyük bir bölümünü Afyonkarahisar'da geçiren, Afyonkarahisar ile anılan, mezarı da Afyonkarahisar'da olan, Türk şiirinin büyük hiciv üstadlarından Adanalı Ziya'yı İbrahim Yüksel kaleme aldı.

Önemli bir meslek grubu olan berberliğin tarihçesi ve şehrimizin sosyal yaşamında yer etmiş eski berberleri Erdoğan Emre sizlere tanıtıyor.

Şehrimizin manevi sahiplerinden "Sahibler Türbesi"nde yatan zâtlara dair Fevzi Kaya'nın makalesinin yanı sıra geçtiğimiz günlerde Belediyemiz tarafından restore edilen Bedesten Çarşısı'nı Abdülkadir Kalender'in kaleminden okuyabilirsiniz.

Deprem bölgesi olan Afyonkarahisar'da geçtiğimiz yüzyıllardan bugüne kayıtlara geçmiş bu tür felaketleri Hasan Tahsin Günek sizler için inceledi.

Ali Osman Karakuş ilimizin önemli termal havzalarından Sandıklı Hüdai Kaplıcalarını sizlere tanıtırken, Muharrem Bayar hocamız belgelerle Afyonkarahisar yöresinde eski Türk mezar taşının izini sürüyor.

Türk Sanat Müziği'ne "Bir Kızıl Goncaya Benzer Dudağın" isimli çok tanınan bir güfte kazandıran ve pek bilinmeyen tarihçi, şair hemşerimiz Süleyman Sırrı Üçer'i sizlere tanıtan yazıyı Senih Bayık kaleme aldı.

İlgi ile takip ettiğinizi bildiğimiz röportajlarımızda kıymetli büyüğümüz Orhan Yavuz Bey'i konuk ediyoruz. Tabiri caizse dopdolu bir ömür yaşayan Orhan Bey'le olan röportajımızı 2 bölümde vermeyi uygun bulduk.

Taşpınar dergisi güzel metinleri, yine arşivden güzel fotoğraflarla süsleyerek sizlere sunmaya devam ediyor. Dergimiz yalnızca Afyonkarahisarlılar için değil, Türkiye'de şehir ve şehir kültürü kavramları üzerine düşünen her okur yazar için ilgi çekici bilgilerle, anekdotlarla, resimlerle dolu.

Dergimizin iki kapağı arasında şehrin zaman aşırı hikâyesini anlatıyoruz. Şehrin hafızasında kalan insanlar, mekânlar, olaylar ve gelenekler burada yer buluyor.

Not: 15. sayımızda Abdülkadir Kalenderoğlu imzası ile yayınlanan "Köse Bacak Abdullah" isimli makalede doğrusu "Kese Bacak Abdullah" olacaktır. Düzeltiriz.

Hasan ÖZPUNAR

İÇİNDEKİLER

Editör'den.....	1
İçindekiler.....	2
Başkandan.....	3
Mevlevihane'nin Selamlık Dairesi-Hasan ÖZPUNAR.....	4
Adanalı Ziya-İbrahim YÜKSEL.....	6
Tarihe Tanık Yapılar-Abdülkadir KALENDEROĞLU.....	11
Gazilerden Hatıralar.....	14
Sahibler Türbesi-Fevzi KAYA.....	15
Afyonkarahisar Bölgesi En Eski Mezar Taşı-Muharrem BAYAR.....	18
Afyonkarahisar ve Çevresinde Meydana Gelen Depremler- Hasan Tahsin GÜNEK.....	23
Süleyman Sırrı Üçer-Senih BAYIK.....	27
Hüdai Kaplıcaları-Ali Osman KARAKUŞ.....	30
Röportaj:Orhan Yavuz - Hasan ÖZPUNAR.....	37
Afyonkarahisar'da Yapılan Müze Kurtarma Kazıları-1-Ahmet İLASLI....	45
Arşivden Yapraklar.....	48
Tavanarası-Hasan ÖZPUNAR.....	49
Bir Esnaf Hikâyesi; Çınar Lokantası-Hasan ÖZPUNAR.....	50
Haberler.....	51
Bize Ulaşanlar.....	53
Afyon'un Eski Berberleri-Erdoğan EMRE.....	56
Karahisar-ı Sahip Sancağı'nın Eski Mahallelerinden Nurcu Mahallesi-Muharrem BAYAR.....	65
Keloğlan İle Hamamcı- Gülenay YALÇINKAYA.....	69
Osmanlı Tarihinden-Afyonkarahisar'ı Yağmalayan Eşkiya Katırcıoğlu ve Kara Haydaroğlu-Reşat Ekrem KOÇU.....	70
Mevlevilikte Kadının Sosyal Konumu (Afyonkarahisar Örneği)-Yusuf İLGAR.....	72
Memleket Manzaraları.....	78
Afyonkarahisar Mutfağından.....	80

BASKANDAN

Afyonkarahisar'ın belleği Taşpınar'ın 17.sayısı ile merhaba.

Burhanettin ÇOBAN
BELEDİYE BAŞKANI

Yüzyılın ihmalini Belediyemiz eliyle gideren Bedesten, yakın bir zamanda açılışını hep birlikte yapacağımız "Kültür Sanat Evi", bu yıl içerisinde restore etmeye başlayacağımız Kadınlar Pazarı, sokak sağlıklılaştırma projemiz, restore edilen camilerimiz, türbelerimiz hanlarımız. Gerek tarihi mirasa sahip çıkma gerekse kültür turizmini canlandırma anlamında Afyonkarahisar Belediyesi olarak birçok çalışmanın içerisinde olduk, değerlerimize sahip çıktık.

Zengin bir tarihi geçmişe sahip Afyonkarahisarımızın kültürel anlamda kalkınmasına dair Belediyemizin yaptıklarını yukarıda saydıklarımız açıklamaya elbette yetmiyor. Kültürel yayınlar konusunda altın çağını yaşayan Belediyemiz sanata ve sanatçıya da destek veriyor. Son olarak Belediyemiz ve Afyon Kocatepe Üniversitesi işbirliği ile ünlü Bestekâr Tanburî Cemil Bey'in vefatının 100. yılı münasebetiyle hazırlanan CD, belgesel ve kitap çalışmasının tanıtımını Kültür ve Turizm Bakanı Nabi Avcı ile Orman ve Su İşleri Bakanımız Veysel Eroğlu'nun katılımları ile gerçekleştirdik. Sanat camiasında büyük ses getiren bu çalışmamız başkalarına da örnek oldu.

Afyonkarahisar'ın tarihine, kültürüne dair merak ve ilgi uyandıran dergimize emeği geçen kalem sahiplerine teşekkür ederken, tüm okurlarımıza yeni yılda sağlık, mutluluk diliyorum.

www.afyon.bel.tr

/afyonkarahisar.belediyesi

/afyonbelediyesi

MEVLEVİHANE'NİN BUGÜN VAROLMAYAN

Selamlık dairesi

Hasan ÖZPUNAR

afyon76@gmail.com

Afyonkarahisar Mevlevihanesi 30 Aralık 2008 tarihinden bugüne yüz binlerce ziyaretçinin gezdiği bir mekân olmaya devam ediyor.

Bilindiği gibi Konya Mevlevihanesi'nden sonra kurulan ve geçmişi 1300'lü yılların başına kadar giden Afyonkarahisar Mevlevihanesi çeşitli tarihlerde yangınlar geçirmiştir. 1591, 1600'lerin sonu, 1875 yılı ve en son Ağustos 1902 tarihli yangınlar yapıyı her seferinde orjinalinden uzaklaştırmış ve yeniden inşalarla bugünlere gelinmiştir.

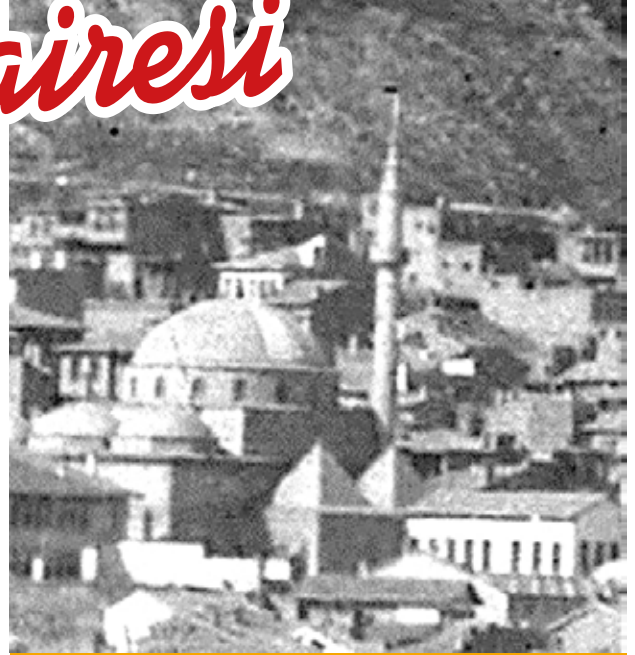
Bildiğimiz kadarıyla yapıya en büyük zararı veren 1902 yılı yangını öncesinde Mevlevihane'nin ana kısmının kırma çatılı, kâgir bir yapı olduğu dönem fotoğraflarından anlaşılmaktadır. 1902'de yanan, yıkılan toplam 1.077 yapının içinde en çok göze çarpan Mevlevi Dergâhı'dır.

Dönemin Padişahı Sultan II.Abdülhamid'in yardımlarıyla yeniden inşa olunan Camii 1907-1908 yıllarında açıldı.

Bugün Mevlevi Camii ve dergâhını gezip görmeye gelenlerin ilk dikkatini çeken şey caminin görkemi olsa da iç avluya girişte sağ tarafta caminin duvarında görülen yapı izleri hatırı sayılır bir meraklı kitlesi çekmektedir. Aslına bakılırsa bu kısımda yer alan 2 katlı bir yapının izleri daha önce sıva ile üzeri kapatılmış iken 2007-2008 yılı restorasyonunda yapının orijinaline ait olduğu gerekçesiyle tekrar açığa çıkartıldı.

Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün yaptırdığı açıklayıcı tabelalarda bu kısım "Selamlık Dairesi" olarak geçmekte olup şöyle yazılmaktadır.

"Selamlık şeyhin misafirlerini kabul edip ağırladığı mekândır. Misafirler burada kalırdı. Aynı zamanda sohbet toplantılarının yapıldığı ve musiki meşklerinin icra edildiği bir eğitim mekânı olarak kullanılmıştır. Duvarda bulunan izler burayla matbah-ı şerif arasında iki katlı selamlık dairesinin varlığına işaret etmektedir. Alt katında 5 derviş hücresi, üst katta ise bir adet şeyh odası ile iki adet oturma odası bulunmakta idi. Duvardaki izler bina-

Selamlık bölümünün yıkılmadan önceki görünümü
nın 1925 yılından sonra yıkıldığını göstermektedir."

Koleksiyonumda bulunan Mevlevihane'ye ait en eski fotoğraf 1890'lı yıllara ait olup yangın öncesinde kullanılan yapı görünmektedir.

Bahse konu olan selamlık dairesini gösterir bir fotoğraf ise muhtemelen 1908-1910 yıllarına ait olup bu fotoğrafta caminin ön kısmı bütünü ile görülmektedir.

Bu fotoğrafta yapının kırma çatılı, caminin son ce-maat mahalli duvarı ile bahçe duvarına bitişik alt tarafta ise matbah kısmı arasında olduğu görülmektedir. Yapıda iç avluya bakan dikdörtgen planda toplam 8 pencere, kuzeye yani caddeye bakan kısımda ise 3 pencere görünmektedir. Pencereler Afyonkarahisar evlerinin karakteristik özelliğinde dikdörtgendir. Ya-

1910 yıllarda Mevlevi Camii ve Selamlık görünümü

Cami duvarında Selamlık bölümü izleri ve 1922 tarihli bir fotoğrafta Selamlık görünümü

pının batıya bakan kısmında kaç pencere olduğuna dair ise elimizde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Selamlık kısmının görüldüğü bir başka fotoğraf ise 25 Temmuz 1922 tarihine aittir. Bilindiği üzere 24 Temmuz 1922 günü Ahmet Bahaattin ve Cemal Bey adlarında iki havacımızın kontrolündeki bir Türk uçağı Çay ilçesi civarından havalanarak o günlerde işgal altında olan Afyonkarahisar üzerinde uçuş yapıyorlar ve Yunan hatlarını bombalar. Havalanan Yunan uçakları ile göklerde büyük bir mücadele veren uçağımız cephanesinin bitmesi sebebiyle Gazlıgöl yakınlarında düşürülür. İki havacımız bu olay neticesinde şehit olur. Şehitlerimizin cenazeleri Yunan askerleri tarafından 25 Temmuz 1922 günü Mevlavi Türbe Camii'nde Türk halkına teslim edilir. Bu törene Yunan subayları da katılarak fotoğraf çektirirler.

Mevlevi Camii önünde çekilen bu fotoğrafta cami avlusuna girişte sağ tarafta Yunan subayları görülmekte ise de fotoğrafı bizim için asıl anlamlı kılan detay dergâhın selamlık kısmını gösterir olmasıdır. Buna göre selamlık kısmının altında herhangi bir derviş hücresi görünmemekte, üst katı ayakta tutan desteklerin ise ahşap direklerin olduğu görülmektedir.

Bilgilendirme tabelasında 1925 sonrasında yıkıldığı yazılan selamlık kısmının tam olarak yıkım tarihi 4 Nisan 1934'dür.

Anlaşılan o ki 30 Kasım 1925 tarihinde çıkarılan Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması Hakkındaki Kanun sonrası bina boşaltıldı. Derviş hücrelerinin bir kısmı farklı amaçlarla kullanılırken selamlık kısmı uzun yıllar boş kaldı ve harab oldu. 1934 yılında bu bölüm yıktırılarak caminin önü açılmış oldu.

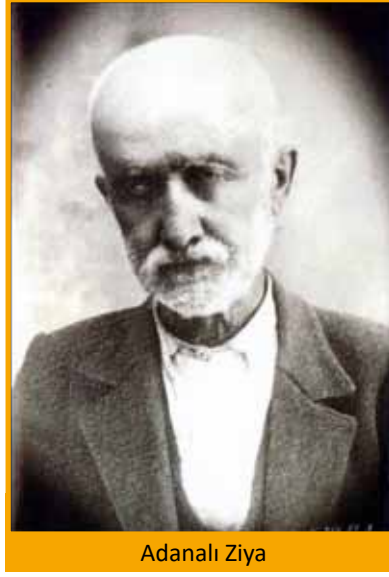
2007 yılı itibari ile Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmeye başlanan Mevlevihane'nin derviş hücreleri Afyonkarahisar Belediyesi tarafından Mevlevihane Müzesi şeklinde düzenlenerek 30 Aralık 2008 tarihinde ziyarete açıldı. O günden bu yana yüz binlerce ziyaretçi ağırlayan Mevlevihane'nin günümüzde eksik olan ve ihtiyaç hissedilen bu yapısının da tamamlanarak hizmet vermesi aslına bakılırsa şehrimiz için bir kazanç olacaktır.

ADANALI ZİYA'DAN NÜKTELER

İbrahim YÜKSEL

Edebiyat dünyasında “Adanalı” olarak anılan, ancak 72 yıllık ömrünün 16 yılını Adana’da, 19 yılını İstanbul’da ve Fizan sürgününde, kalan 37 yılını ise Afyonkarahisar’da geçirip burada ölen ve Karahisar Kalesi’nin yalçın kayalıklarının altına defnedilen Adanalı Ziya, Divan Edebiyatı’nın son temsilcilerinden ve Namık Kemal ekolünün önemli isimlerinden biridir. Devrinde adı, eski edebiyatı temsil eden şairler arasında ön sırada zikredilen, özellikle gazel tarzındaki şiirleri ince hayaller ve üslup güzelliği bakımından o yılların edebi otoriteleri tarafından takdirle karşılanan Adanalı Ziya, Tanzimat sonrası Türk Edebiyatı’nın daha çok hicivleriyle tanınan önemli şairlerinden biridir. Buna rağmen, sanatın ve edebiyatın merkezi durumundaki İstanbul’dan çok uzaktaki Afyonkarahisar gibi bir taşra kentinde, içkiye bağımlı, derbeder bir yaşam tarzı seçmesi ve eskilerin “Mahviyetkârlık” dediği kendini değersiz gören aşırı derecedeki alçak gönüllülüğü nedeniyle, edebiyat tarihinde hak ettiği yeri alamayan şairlerden biridir.

1860 yılında Adana’da doğan Ziya’nın asıl adı Mistan’dır. Ona Ziya adını ünlü Devlet Adamı ve Şair Ziya Paşa vermiştir. Henüz 16 yaşında iken o dönem Adana Valisi olan Ziya Paşa’ya yazdığı hicviye, paşayı kızdırmaktan çok beğenisini kazandığı için hayatı değişmiş, Ziya Paşa tarafından eğitimi için İstanbul’a gönderilmiştir. Ziya adını alması bu sırada olmalıdır. İstanbul’da 1 yıl tıbbiye mektebinde okuyan Adanalı Ziya, daha sonra Vakıflar İdaresi’nde memuriyete başlamış, şiirleriyle Abdülhamit istibdadını korkusuzca hicvederken, zil zurna sarhoş olduğu bir gün seraskere sataştığı için hapsi boylamıştır. Hapisten çıktıktan sonra hafiyeler tarafından jurnallenince dostları tarafından deli olduğu söylenerek hapse girmekten kurtulan Adanalı Ziya, ne yazık ki akıl hastanesine kapatılmaktan kurtulamamış, çıkışta ise Fizan’a sürgüne gönderilmiştir. Sürgün dönüşü Afyonkarahisarlı olan Sadrazam Ahmet Cevat Paşa sayesinde

Adanalı Ziya

1895 yılında Afyonkarahisar’a evkaf memuru olarak atanan Ziya Bey, ölümüne kadar “Afyonkarahisar’ın Bekri Mustafası” olarak bu kentte yaşamış, kent halkının sevgi ve saygısını kazanmıştır. 1910 yılında emekliye ayrıldıktan sonra emekli maaşı içkisine bile yetmeyen Ziya, Afyonkarahisar’daki sanat ve edebiyat çevrelerinin yardımlarının yanı sıra Belediye’nin bağladığı maaşla başına buyruk, sefil bir yaşam sürmüştür. Afyonkarahisar’ı çok seven Ziya Bey, bir defasında yakınları tarafından Adana’ya götürülmüş ancak kısa bir süre sonra kaçarak geri gelmiştir. Kendini ait hissettiği

Afyonkarahisar’da 26 Ağustos 1932 tarihinde vefat eden Adanalı Ziya, görkemli bir cenaze töreninin ardından şehitliğe defnedilerek kent halkı tarafından onurlandırılmıştır.

İçki ile birlikte iki hayat arkadaşından biri olan şiir, Adanalı Ziya’nın yaşamının her alanına yansımış, şiirle yaşamış, şiirle nefes almış, şiirle konuşmuş; şikâyetlerini, içinde kopan fırtınaları şiirlerine dök­tüğü gibi, sitemlerini, şakalarını, isteklerini de yine şiirle dile getirmiştir.

Sık sık gittiği Afyonkarahisar’ın Şuhut ilçesinde bir ara, parasız kalıp içki içemeyince, Son Haber Gazetesi’nin sahibi Avukat A. Mahir Erkmen’e gönderdiği beyitte:

“Şişe cebim gibi boş, sanki kesildim memeden

Bir kalaysız kaba döndü içirim, içememeden”¹ diyen Adanalı Ziya, bir defasında da İstanbul’da meteliksiz kalmıştır. Aç biilaç Sirkeci caddelerinde dolaşırken yolu bir kebabçı dükkânının önünden geçer. Açlık canına tak etmiş olacaktır ki aç karnına düşün­mektense tok karnına başına geleceklere razı olarak kebabçıya dalar. İki üç tabak yiyip kendisine esaslı bir ciğer ziyafeti çektikten sonra kebabçıya seslenir:

-Bak usta, ciğerlerini yedim ama cebimde tek kuruş yok. Bu durumda beni herhalde döveceksin.

¹ A. MAHİR, “Ziya’ya Dair Hatıralar 2” Son Haber Gazetesi, Sayı 1311, 10 Birinci Teşrin 1932.

Haydi, elini çabuk tut, hesabımı gör de gideyim.

-Yağma yok, der kebabçı. Seni döv-
mekten ne kazancım olacak. Ama mut-
fağa girersen, üç gün üç gece boyunca
bulaşıkları yıkarsın ödeşiriz.

Ziya Bey bakar ki kebabçı dediğini
yapacak. Kurtuluş yok. Hemen kalemi-
ni çıkarıp orada bulduğu bir kâğıt par-
çasına yazdığı beyti, garson yamağına
verip, o yakınlardaki otellerden birinde kalan bir ar-
kadaşına gönderir:

*"Dağladı aşçı diliyle, ciğerim yâresini
Ciğerim pâresi, gel ver ciğerin pâresini"*
(Aşçı, sözleriyle ciğerimin yarasını dağladı

Ciğerimin parçası, gel de şu ciğerin parasını ve-
river)

Biraz sonra para gelir ve Ziya Bey de üç gün üç
gece bulaşık yıkamaktan kurtulur.²

Çivril'de kaldığı otelin kahvesinde çalışan
Mehmet Ali adındaki genç için yazdığı kıt'ada:

*"Mürtekip, kubat bir kahvecimiz var
Çizgisi, yağmurlu günün selidir
Bir verse, beş çizer! Ya hele çayı*

'Menderes' çayından tehlikelidir" diyerek, kaba,
hantal ve rüşvetçi garsonun verdiği çayları işaretler-
ken çizdiği çizgilerin yağmurlu günün seli gibi aktığı-
nı, bir çay verirse beş çay çizdiğini, çayının ise Men-
deres nehrinden daha tehlikeli ve ölümcül olduğunu
belirtmektedir.

Yazılarında bir hata yaparak sıkıştığında suçu mü-
retteplere atarak kurtulduğunu belirten şu beyti de,
Ziya Bey'in nüktedanlığının çok sayıdaki örneklerin-
den birdir:

*"Bir hata oldu, sıkıştım mı Ziya ben, yaşasın
Der akap sehv-i mürettep yetişir imdada"*

Her güzelin bir kusuru olduğu gibi Ziya Bey'e göre
Karahisar'ın karakışı da âşık olduğu şehrin en büyük
kusurudur. Adana gibi Akdeniz ikliminin hüküm sür-
düğü bir yerden çıkıp kısmen daha ılımlı bir iklimi olan
İstanbul'a giden, oradan da Kuzey Afrika'nın çöl sıcak-

Adanalı Ziya

larının ortasına düşen Ziya Bey, sert kara
iklimine sahip Afyonkarahisar'daki yaşamı
boyunca ne çektiyse kıştan ve soğuklar-
dan çekmiştir. Nasıl ki divan şiirinde sevgi-
li, işve ve nazları ile âşığına adeta işkence
ediyorsa âşığı olduğu Afyonkarahisar'ın
karı, soğuğu ve buzu da Ziya Bey'e azap
vermektedir.

"Hezeliyatımdan" başlıklı şiirinin
makta³ beytinde:

"Görmedim kutb-ı şimâliyi fakat

Afyon'un

Ta, haziranı selâmlar deyeceksin kışına" diyen Ziya
Bey, kuzey kutbunu görmese de, Afyonkarahisar'ın
kışının haziran ayına kadar sürdüğünü belirtmekte,
"Kış" başlıklı bir diğer şiirinde ise:

"Süngü davranmış yere buzdan bütün

Elhazer, mirim, oluklardan bu kış" beytiyle
çatılardan sarkan buz saçaklarının yere karşı süngü-
ye davranmış gibi göründüğünü ve bunların yarattığı
tehlikeden sakınılması gerektiğini söylemektedir.

Şiirlerinde pek çok kez Karahisar'ın kışından
yakınan Ziya Bey, bir kıt'asında da kışın uzun
sürmesinden şöyle dert yanmaktadır:

*"Bu yıl kışın ikramı bol her yerde
Kar, soğuk, fırtına esen esene
Kış kadrosu fazlalandı galiba
İlkbahar açıkta kaldı bu sene"*

Afyonkarahisar'ın Yunanlılar tarafından işgali sı-
rasında verilen emre rağmen içkiye olan düşkünlüğü
ve maddi imkânlarının yeterli olmaması yüzünden
şehri terk edemeyen Adanalı Ziya, şehrin kurtuluşun-
dan sonra yerel örgütler tarafından askeri istihbara-
ta verilen raporlarda şehri terk etmeyenler arasında
ismi geçince tutuklanıp hapse atılır. Bunların bir kısmı
idam edilirken bir kısmı da kendileri hakkında verilen
kararlar tebliğ edilmeden hapiste tutulur. Uzun süre
kendileriyle ilgilenilmemesi ve şehri terk eden gayri-
müslimlerin bıraktığı mal ve mülk için komisyonlar ku-
rulduğunu haber alan Adanalı, hapiste şu kıt'ayı yazar:

*"Bir alay eşhas-ı metruke yatıp durmaktayız
Perperişan künc-ü mahbeste soran yok ya ahi!
Bir komisyon bari eylerdi teşekkül bizlere
Keşki emval-i metruke olaydık biz dahi"*

(Terkedilmiş, kalabalık bir grup insan yatıp durmak-
tayız

³ **Makta:** Gazelin son beytine denilir. Genellikle şairin
mahlasının geçtiği beyittir.

² BARAK Metin, Güldüren Edebiyat, İzmir 2015, s. 142-143.;
GÖKBAYRAK Atilla, "Nice Yıllara Derken", *Bariş Gazetesi*,
Sayı 20866, 1 Ocak 1983, s. 4.; TÜLEK Vehbi, "Ciğer Pa-
resi, Ciğer Yaresi", <http://osmanlilar.gen.tr/1001-Osmanli-Hikayesi/ciger-paresi-ciger-yaresi.html> (11.12.2016)

Adanalı Ziya'nın cenazesi, Paşa Camii önünde. Fotoğrafın üzerindeki yazı:
Büyük ozan Adanalı Ziya'nın ölü töreni 27.8.932
(Gençliğin Sesi Gazetesi, 10 Temmuz 1963, Sayı 2421, s. 2.)

Hapishane köşelerinde çok perişan bir halde,
çektığımız ıstırapı soran yok

Bari bir komisyon oluşturulurdu bizlere de
Keşke biz de terkedilmiş mal-mülk olsaydık)

Adanalı Ziya, bir akşam, dostları ile birlikte Anadolu Kırathanesi'nin önünde otururken içeride bir gürültü kopar. Muhasebe Mümeyyizi ile Daimi Encümen Üyesi Sandıklılı İbrahim Bey, tekme tokat kavgaya tutuşmuştur. Ertesi gün Ziya Bey, şu kıt'ayı yazarak çok sevdiği insanlardan biri olan Sandıklılı İbrahim Bey'e gönderir.

*"Akşamki gürültü, yaygara beyim
Çınlattı durdu Anadolu'yu
Baş ağrısı hâlâ devam ediyor
Lütfedin gönderin bir deva suyu"*

Kıt'ayı okuyan İbrahim Bey de Adanalı Ziya'nın akşamdan beri süren baş ağrısına ilaç olacak deva suyunu, yani içkisini getirip kendi eliyle takdim eder.

Bir hırsız Adanalı Ziya'ya musallat olmuş. Üstat uyuyunca hırsız odasına sessizce girer, cebinde kaç kuruş varsa alır gidermiş. Hırsız merhametli biri olmalı ki, her defasında 27 kuruş hesabı ile üstadın rakı parasını bırakmış.

Ziya Bey, paralarını yeleğinin, paltosunun cebine koysa da boşuna... Usta hırsız bulup almış. Üstat bir

gün paralarını ayakkabılarının içine koymuş, kendisi de uyuyor gibi yatağına uzanmış. Hırsız gelmiş, elbiselerinin ceplerini didik didik aramış, parayı bulamayınca da üzgün bir halde odadan çıkarken, hırsızın bu üzgün haline dayanamayan Adanalı Ziya, yattığı yerden seslenmiş:

-Ulan paralar ayakkabıların içinde. Sol tekteki paraları al.⁴

1927 yılının yaz aylarında tedavisi için Afyonkarahisar'a gelen Uşak İlköğretim Müfettişi Ahmet Bey, Sefa Otelinde kalmakta ve tedavisi süresince Ziya Bey'i sürekli sefaya götürüp, beraberce içmektedirler. Bir gün, yiyip içip demlendikten sonra Adanalı Ziya, Zafer Kırathanesine gidip saz dinleme teklifinde bulunur.

Ahmet Bey:

-Benim kulağım sağır, sizin gözünüz kör. Orada ne işimiz var, burada oturalım der.

Ziya Bey bu... Cevabı yapıştırır:

-Ben iştir sana söylerim, sen görür bana söyler sin.⁵

Adanalı Ziya şapka devrimi üzerine yazdığı kıt'ada:

⁴ BEHÇETOĞLU, "Adanalı Ziya ve Hırsız" *Türkeli* gazetesi, Sayı 7395, 19 Aralık 1984, s. 1.

⁵ VİCDANÎ, "Adanalı Ziya-Hayatı ve Şiirleri, *Gençliğin Sesi* gazetesi, Sayı 2134, 26 Temmuz 1962

*“Küfr ile yoktur hiçbir âlâkamız
Sanmayın bizleri bozulduk, kottuk
Biz o İslâmızı ki şapkayı bile
İmana getirdik, camiye soktuk”*
(Bizim dinimizi inkâr etmekle hiç-

bir ilişkimiz yoktur

Bizleri bozulduk, kottuk sanmayın

Biz öyle bir Müslümanız ki,

Şapkayı bile imana getirip
camiye soktuk) diyerek bir yandan
Atatürk devrimlerini savunurken,
diğer yandan, şapkanın gâvur giysisi
olduğunu öne sürerek giymek
istemeyenlere, ince bir nükte ile
esaslı bir cevap vermiştir.

Tılı Murat, Belediye Parkının karşısındaki sıra
dükkânlardan birinde kahvecilik yapan bir esnaftır.
Oturmak için yanına gelenler ise çalıp çığırınlar, ken-
dinden geçmiş saz ve söz sanatçısı esriklerdir.⁶ Bu kü-
çük dükkândaki saza, söze koşanlardan biri de Adanalı
Ziya’dır. Yapayalnız yaşayan Ziya Bey için burası tam
anlamıyla bir sığınaktır. Başta Adanalı Ziya olmak üze-
re küçük kahvehanesini memleketin sayılı saz ve söz
sanatçıları dolduran Tılı Murat da hem çalıp çığırın,
hem de büyük bir ustalıkla saz çala çala oynayan bir
halk çocuğu, bir halk sanatçısı, bir esriktir.⁷

Adanalı Ziya’nın gündüzleri en çok vakit geçirdiği
yer Tılı Murat’ın çıplak peykerli kahvehanesidir. Ken-
disi gibi rindane bir insan olan Tılı Murat’ın sazına
ve sözüne âşıktır. Bir gün Ali Rıza Hincal ile birlikte
bağdaş kurmuş, Murat’ın sazının tellerinden kopan
nağmeleri dinlemektedirler. Doktorların Ziya Bey’e
içkiyi yasakladıkları günlerdir. Ziya Bey içinde bulun-
duğu kendince feci durumdan şöyle yakınır:

“Humlar şikest, cam tehi, yok vücuda mey

Kıldın esir-i kahve bizi ey zamane ey”⁸

(İçki küpleri kırıldı, kadehler boş, artık içki içmek
yok

Ey zamane, beni kahvenin esiri yaptın)

Ziya Bey’i iyi inceleyen ve hakkıyla anlayan din-
darlar onun sarhoşluğuna kesinlikle dil uzatmamış,

⁶ Esrik: Kendinden geçmiş, sarhoş.

⁷ ATTİLÂ Osman, *Afyonkarahisar Türküleri*, Ankara 1966, s. 46.

⁸ HİNCAL Ali Rıza, “Adanalı Ziya”, *Kaynak Dergisi*, Balıkesir Halkevi Yayını, Sayı 48, 19 Ocak 1937, s. 390.

Adanalı Ziya mezarı başında Eflatun Cem Güney konuşma yaparken-1932

hatta “Onun sarhoş hali bizim ayık halimizden çok
yüksektir” diyenler çıktığı gibi, “Ziya’nın içkisi imanı-
nın gücü yanında hiç kalır” biçiminde takdir edenler
de vardır.⁹ Zaten Ziya Bey de gerçek din adamlarına
karşı son derece hürmetkârdır. Afyonkarahisar’da
ilmiye sınıfı mensuplarından Çoban Salihoglu İsmail
Hakkı Bey, Şükrü Hoca (Çelikalay) ve Dehşetizâde
Nebil Hoca, Ziya Bey’in hem dostları hem de hayran-
larıdır. Ziya Bey onların karşılaştırmasını şöyle yap-
maktadır:

“Şükrü Hoca içmez ve içirmez. İsmail Hakkı Bey
içmez ama içirir. Nebil Hoca hem içer, hem içirir.”¹⁰

Buna karşılık Adanalı Ziya’nın eleştiri oklarından
ve nüktelerinden en çok nasibini alanlar da, dindar
geçinen cahillerdir:

*“Hangi yoldan doğru gitsin bilmiyor cûyendegân
Cennetülfevze sırat-i istikamet kalmadı*

(Aryanlar, hangi yolun doğru olduğunu bilmiyor-
lar

Kurtuluşa erilecek cennete ulaşabilmek için doğ-
ru bir yol kalmadı)

Ey hatib-i minber-i himmet yazık enfasına

Hutbeler irad edersin bak cemaat kalmadı.”

(Ey, güzel ve doğru işler için öğütlerin verildiği
minberdeki konuşmacı,

Hutbeler okuyorsun ama bak, seni dinleyecek ce-
maat kalmadı.)

Adanalı Ziya, Cumhuriyet’le birlikte gelen bütün
yenilikleri gözü kapalı kabul etmesine ve yürekten

⁹ VİCDANÎ, Sayı 2373, 15 Mayıs 1963

¹⁰ VİCDANÎ, Sayı 2340, 1 Nisan 1963

desteklemesine rağmen, genel ahlâk konularında aşırı tutucu bir yaratılışa sahip olduğundan kadın-erkek eşitliğini bir türlü hazmedememiş, kadın ile erkeğin aynı yerde çalışmasını, gezmesini, eğlenmesini hep yadırgamıştır. Bir şiirinde:

*“Uslu görünse de bazı kişimiz
Şunu, bunu çekiştirmek
işimiz*

*Erkeklerden yaman oldu di-
şimiz*

*Üçüncü bir çeşit, şimdiki
nisvan”* mısralarıyla, şaşılacak derecede erkeklerden daha güçlü ve etkili hale gelen zamane kadınlarının, yaratılıştaki iki cins olan erkek ve dişi dışında hem erkeğin hem de kadının özelliklerini taşıyan üçüncü bir cins olarak ortaya çıktıklarını öne sürmektedir.

Adana’da dünyaya geldikten sonra, eğitimi içi gönderildiği İstanbul’da hapse düşen ve akıl hastanesine tıklan, ardından Fizan’a sürülüp, son durağı Afyonkarahisar’a gelen Adanalı Ziya’nın kendi deyişiyle bir felâketler zinciri halindeki alkole bağımlı, derbeder ve sefil yaşamı filmlere konu olabilecek düzeyde macera ve acılarla geçmiştir. Ziya Bey, bir paratonerin şimşekleri çektiği gibi yaşamın bütün çile, sıkıntı ve acılarını üzerin e çekmesine rağmen, kendi fotoğrafına bakarak yazdığı bir kıt’asında acılarını nükte ile harmanlayabilecek kadar yaşamı “tiye” aldığını da ortaya koymuştur.

*“Benzyorsun bana surette fakat
Olamam sîrete aslâ kail.
Sûziş-i gayret ile ben yanarım
Sen, cihan yansa ümûrunda değil.”*

(Görünüşte bana benziyorsun ama

Senin iç dünyanın bana benzemesine razı olamam.

Ben büyük ıstıraplara karşı koymanın çabası ile yanyorum,

Sen ise cihan yansa aldırımıyorsun.)

Afyonkarahisar’ın sokaklarında bağıra çağıra satış yapan esnaflarla, kafayı çektikten sonra sokaklarda naralar atarak dolaşan sarhoşların ve “Vallahi tallahi” diye yüksek sesle konuşanların yarattığı gürültü

kirililiğinden en çok rahatsız olanlardan biri de Adanalı Ziya’dır. Bir defasında bir kasa-
sap çırağı kavurmalık et satışı yaparken Ziya Bey’in kulağı-
nın dibinde:

-Kavurmaaa! diye bağırın-
ca, üstat da aynı vezin ve kafi-
ye ile çıkışır:

-Bağıрмаaa!¹¹

Adanalı Ziya’nın Sandıklı’da “Dede” namıyla tanınan ve hamam işleten bir yakın dostu vardır. Sandıklı’da olduğu bir gün, Dede’yi ziyaret için hamama gider ve ortalıkta göremeyince de çalışanlara sorar:

-Dede nerede?

-Yok. Ne yapacaksın? Ce-

vabını alan Ziya Bey taşı gedğine koyar:

-Mum dikeceğim!¹²

Adanalı Ziya’nın edebi gücünü anlayıp bağrına basan Karahisarlılar, gece gündüz içerek doğru düzgün işine gitmeyen, deli dolu hareketlerde bulunan Ziya Bey’e “Deli Evkaf” lâkabını takmışlardır.

Haksız da değillerdir hani. Bir gün şehrin İki Mezar Ortası (Şimdiki Kadınana Caddesi) adıyla bilinen caddesinde Rumeli rütbeli Mutasarrıf Ahmet Şeref Paşa ile karşılaşır. Birbirlerine yaklaşmalarına 15 adım kala durarak mutasarrıf selâmlamaya hazırlanan Ziya Bey 10 adım kala yüksek bir sesle:

-Has duuuur! Diye bağırarak hazır ola geçer.

Aralarındaki uzaklık 5 adıma indiğinde cebindeki konyak şişesini çıkarır, kendi kendine verdiği:

-Selââm dur! Komutuyla birlikte şişeyi askerlerin selâm duruşu sırasında tüfeklerini tuttıkları gibi iki eliyle tutup tapası gözlerinin hizasına gelecek şekilde ileri uzatarak mutasarrıf paşayı selâmlar.

Ziya Bey, içki meclislerinde bu olay kendisine sorulduğunda “Size kaç defa söyleyeceğim. Ben Adanalı Mıstan’ım. Onu Ziya Bey yapmış.” diyerek geçiştirmiştir.¹³

¹¹ “Adanalı Ziya’dan Fıkralar”, *Türkeli gazetesi*, Sayı 2904, 4 Mayıs 1970, s. 1.

¹² “Adanalı Ziya’dan Fıkralar”, *Türkeli gazetesi*, Sayı 2904, 4 Mayıs 1970

¹³ VİCDANÎ, Sayı 2052, 17 Nisan 1962

Tarihe Tanık Yapılar

Restore Edilerek Yeniden Hayat Bulan Bir Kültür Varlığı Afyonkarahisar Bedesteni

Abdülkadir KALENDEROğLU

Aslı “bezistan ve bezzazistan” olan bedesten, şark şehirlerinde kıymetli eşya, kumaş, silah vs. satmaya mahsus üstü örtülü, mazbut ve muhafazalı k ğir  arşılara verilen isimdir. Bugün Türkiye’de kıymetli eşya satılan kapalı  arşılara bedesten denilmektedir.¹

Bedestenler vaktiyle mühim birer iktisadi müessese olup adeta memleketin bir bankası ve borsası idiler. Mücevherat ve kıymetli eşyaların m zayedesı ve alım-satımı orada yapılır, yangından, hırsızdan ve yağmadan halkın parası ve mücevheri bedestenlerde saklanırdı. Bedesten, her sabah dua edilerek merasimle açılır ve akşamları yine merasimle kapanırdı.²

Evliya  elebi’nin “ve iki bezazistanı var matekadem    bedestan imiş..”³ diye söylediği Osmanlı Dönemi Afyonkarahisar’ında sekiz bedestenin⁴ bulunduğu belirtilirken bugün şehirde mevcut tek bedesten vardır.

Tiryakizade Hacı Bekir tarafından yaptırıldığı için bazı kaynaklarda “Hacı Bekir Tiryaki Bedesteni”⁵ olarak da geçen bu bedesten, Burmalı (Sinanpaşa) Mahallesi’nde, Köprübaşı Caddesi ile Kapanhanı Caddeleri ile doğusunda meydan bakan yerde olup

¹ Celal Esad Arseven, Sanat Ansiklopedisi, C. I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, s. 200.

² Arseven, a.g.e. C. I, s. 202.

³ Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C. IX, Devlet Matbaası, İstanbul 1935, s. 32.

⁴  zer Küpeli, “Afyonkarahisar’da Kervansaraylar, Bedestenler ve Hanlar”, Afyonkarahisar Kütüğü, C. I, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını, s. 362-363.

⁵ Küpeli, a.g.m. s. 363.

458-648-652 adada yer alır.

Hacı Bekir tarafından Fransız bir mimara çizdirilen plana göre Ermeni ustalara yaptırılan bedestenin olduğu yerde daha önce Kanuni Sultan Süleyman’ın veziri ve damadı Rüstem Paşa tarafından H 957-960 / M 1550-1553 tarihleri arasında Mimar Sinan’a yaptırılan “Rüstem Paşa Bedesteni” vardı. Rüstem Paşa Bedesteni, altı kubbeli, ortada iki mermer direkli, dört kapılı ve on pencereli idi. H 1080/ M 1670 yı-

İnada harap olduğundan yeri ve binası mimar Musa Beşe'ye 500 kuruşa satılmış ancak yıkılmasına izin verilmemiştir. XX. yüzyılın başlarına kadar harap durumda kalmış, daha sonra yıkılarak şimdiki bedesten yaptırılmıştır.⁶

Şimdiki bedesten klasik bedesten planı içinde kare plana yakın, altı demir kapılı ve kargir olarak 1914–1916 yıllarında Fransız bir mimarın çizdiği projeye göre Hacı Bekir Tiryaki tarafından Ermeni ustalara yaptırılmıştır. Kuzey tarafındaki dükkânlar iki katlı ve depolu, diğer yöndekiler ise tek katlı olarak yapılmıştır.

Rivayete göre Bekirzade Tiryakioğlu'nun Belediye Başkanlığı döneminde çarşı dört katlı olarak planlanarak yapılmaya başlanmış, inşaat devam ederken başkanın oğlu vefat etmiş, başkan hayata küsmüş, çarşının inşaatı bitmeden akrabalarına dağıtmış, akrabaları da inşaatı devam ettirmeyerek kiralama yoluna gitmişler. Bugün çarşının ikinci katının tavanı bazı dükkânların çatısı haline gelmiştir.⁷

64 dükkânın bulunduğu bedestenin güneyinde bir, doğusunda iki, batısında ise üç tane olmak üzere toplam altı giriş kapısı vardır. Kapılar, üzeri demir doğramalı, üçgen çatılı ve telli camla kaplı iç yollarla

⁶ Süleyman Gönçer, Afyon İli Tarihi, C. II, İleri Ofset Matbaası, Afyon 1991, s. 238; Turan Akkoyun, Ömer Fevzi Atabek ve Afyon Vilâyeti Tarihçesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını, Afyon 1997, s. 135-136; Küpeli, a.g.m., s.362-363.

⁷ www.afyon.bel.tr/news/1/5105/bedesten-yeniden-hayat-buluyor.aspx

birbirine bağlantılıdır. Yolların her iki yanında dizili dükkânlar kesme taş yükselti üzerinde olup yine kesme taştan ayaklarla birbirinden ayrılmıştır. Ayaklar üzerinde yine kesme taştan yapılmış atkılar ve çıkma saçaklar yer alır. Kuzey yönündeki üst kat yapısı moloz taş duvarlı, pencere söveleri ile kenarları kesme taştandır.

Taç kapı özelliğindeki güney kapısı yuvarlak kemerli, kemer içi üstte parmaklıklı, altta dikey kırma bölümlü demir kapılıdır. Kapının üzerinde bitkisel kabartmalar olup yatay bölümlere ayrılmıştır. Camekânların üzerindeki kare bölümlerin ortası yuvarlak göbekli olup çini kaplamalıdır. Girişin sağ tarafındaki çini üzerinde "Yâ Hâfız 1332", sol tarafındaki çini üzerinde Rumi olarak "Mâşâallah 1 Mart 1330" (14 Mart 1914) yazılıdır. Doğu yönündeki kapılar dörtgen açıklıklı olup birbirine benzerler. Doğu kapılardan sol taraftakinin önüne ahşap çatılı sundurma yapılmış, diğerinin üzerinde tuğla büyüklüğünde

kesme taşlardan yapılmış, üstü üçgen biçimli bir alınlık vardır.

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 14-03-1981 tarih ve A-2765 sayılı karar ile tescillenerek koruma altına alınmıştır. Bedestende, zamanla küçük değişiklikler yapılmasına rağmen mevcut yapısını genelde korunmuştur. Afyonkarahisar Belediye Başkanı Sayın Burhanettin Çoban'ın gayretleri ile 2015 yılında başlatılan restorasyon çalışmaları 2016 yılında tamamlanarak kentin sosyal ve kültür hayatına kazandırılmıştır.

Bedestenin restorasyonunda, sağlıklı bir çatıya sahip olmayan, günden güne kar ve yağmur suyundan etkilenecek deformasyona uğrayan ve yıpranan çarşının çatı sistemi yenilenmiş, dış cephe onarımları yapılmış, kırılan ve çürüyen sütun başlıkları ve kaideleri değiştirilmiş, açıkta olan elektrik sistemi yer altına alınmış, iç ve dış dükkânların doğramaları ve taşıyıcı sistemleri yenilenmiş, tüm dükkânların vitrinleri tek tip ahşap vitrin haline getirilmiş, demir kepenkler sökülerek yerlerine ahşap görünümlü kepenkler takılmıştır. Üst katlardaki pencere ve demir parmaklıklar değiştirilmiş, fiber internet hattı çekilmiş, ayrıca çarşı etrafında konuşlanmış görüntüyü bozan binalar da yıkılarak görüntü bozukluğu ortadan kaldırılmıştır. Bütün bunlar çarşı esnafı taşınmadan hizmet verdiği sürece gerçekleştirilmiştir.⁸

Bedesten içinde tuhafiye, manifatura, hazır giyim eşyası, yün-iplik, ayakkabı ve sarraf gibi esnaflar ticaret yapmaktadır.

Bedestenin doğu ve güney yönündeki esnafın dükkânlarının önüne beyaz renkte güneşlikleri çekerek gece-gündüz asılı bulundurmaları ve dükkânların önünün araba parkına çevrilmesi bedestenin tarihi

dokusunu gölgelemektedir. Ayrıca bedesten esnafının bazılarının dükkânlarının önüne gelişigüzel eşya çıkarmaları bir taraftan düzensizlik oluştururken diğer taraftan çarşığı gezip görmeye veya alış-veriş etmeye gelen müşterilerin çarşığı dolaşmasını olumsuz olarak etkilemektedir. Bedesten'in 1940-1950'li yılları fotoğraflarında çarşının düzeni-intizamı, sadeliği dikkat çekerken bugünkü fotoğraflarında maalesef bir karışıklık-hengame göze çarpmaktadır. Bütün bunlara bir çözüm bulunması bu güzel yapının tanıtımı açısından faydalı olacaktır.

⁸www.afyon.bel.tr/news/1/5105/bedesten-yeniden-hayat-buluyor.aspx

İSMAİL HAKKI YÜRÜK

Askerdeki rütbem başçavuştu. Taburumuzla İstanbul Kemerburgaz'da bulunurken düşmanın Çanakkale'ye çıkması üzerine ordudan gelen emir üzerine derhal hareket ederek İstanbul'a geldik. Burada hazırlanan vapura eşyamız, hayvanlarımız ve ağırlıklarımızla binerek Çanakkale'ye hareket ettik. Bir akşam üzeri Çanakkale karşındaki Kumdere limanına vasil olduk. Askeri karaya naklederken alelacele bir emir geldi. Derhal Kumdere istihkâmını teslim almamız isteniyordu. Bu emir üzerine derhal alayımız hareket etti. Ben ağırlıkların başında denizde vapurda kaldım.

Ertesi gün vapurdan eşyaları nakledip Zerraf Çiftliği denilen yerde dereye karargah kurduk. O esnada alayımızın 600 ve 500'er mevcutlu olan kıt'adan 28 ile 30'ar kişi kalarak geldiler. Oradaki verilen emrin yanlışlık yüzünden olduğunu kalan arkadaşlardan anladık. Karargah kurduğumuz mahalde, iki üç gün sonra takviye kıt'atı verildi. Taburlarımızın mevcudu doldu.

Birkaç gün sonra Domuzdere ile Seddülbahir istihkamlarını teslim almamız için emir geldi. Hazırlık yapıldı. Arıburnu'ndaki muharebelerde tabur ve bölük komutanları ile takım zabıtlarının kimisinin ölmesi kimisinin ağır surette yaralanıp ayrılması ile boş kalan yerlerine başçavuş ve takım çavuşlarından takviye yapılarak ikmal olundu.

Tekrar gelen emir üzerine Domuzdere-Sığındere-Seddülbahir'i teslim aldık. Geceli gündüzlü tam oniki gün fasıla vermeden düşmanla döğüşerek zerre kadar düşmanı içeri bırakmadık. On üçüncü gün ise düşmanın denizdeki harp gemilerinden kırk ikilik, otuz beşlik, yirmi beşlik toplarının atılması, sağ ve soldan yan ateşine aldığını görür görmez bizde siperlerde elimizdeki mavzerlerle piyade ateşine devam ederek müdafaada sebat ettik.

23 Temmuz 1331-1915'de düşmanın attığı şarapnel mermilerinin parçalarının sağ ayağımın mafsali kemiğine isabet etmesiyle yaralandım. Yanımdaki sargı paketindeki bezle yarayı sardım. O gün orada ateş hattında kaldım. Ertesi gün sıhhiye erleri tarafından fırka karargahına çıkarıldım. Bir gün de orada kaldım. Üçüncü gün Kumdere'ye arabalarla getirildim. Ertesi gün nakliye vapuruna bindirildim ve vapur akşam karanlığında hareket etti.

Ertesi gün alaturka saat ile 7-8 sıralarında vapur Sirkeci'ye yanaştı. Oradaki arkadaşlarımızın yardımları ile karaya çıkarak bir arabaya bindirildim ve

Gümüşsuyu Hastanesi'ne sevk olundum. Orada yatmakta iken 6-7 defa ameliyat oldum. Nihayet Operatör Kemal Bey tarafından yapılan 8. ameliyatımda sağ ayağımın mafsali kemiği parçaları çıkarıldı. Daha sonra onbir ay hastanede kaldım.

Sonra bir rapor verdiler ve memleketim olan Afyonkarahisar'a geldim. Birbuçuk sene koltuk değneği ile vakit geçirdim. O günlerde sıcak su banyosuna devam ederek ayağıma yavaş yavaş can gelmeye başladı lakin ayağım sakat kaldı. Beni de tekaüte sevk ettiler. Şimdi çar naçar vakit geçiriyorum. Şükür Allah'a.

Bizden sonra orada bulunan arkadaşlarımızın müdafaası ile düşman oradan çekilip gitmeye mecbur kaldı. Burada vazifelerini yapan kıt'alarımızın Irak Cephesine sevk olunmaya başladığını Afyon'da gördüm.

Bu savaşta beraber çarpıştığım arkadaşlarımdan yara alan Hacı Mustafa Mahallesi'nden Sinek Oğlu Hasan vardır. Bu Cihan Harbi'nde almış olduğum yaralarımın bende bırakmış olduğu maluliyetinden dolayı üç ayda bir 26 lira maaşımı almaktayım.

Gerek Çanakkale'de gerekse diğer cephelerde ölen Türk kardeşlerimizin sayısı söylenemeyecek kadar çoktur. Ve yine bu muharebelerde yara almış Türk kardeşlerimizi tarif etmenin mümkün olmayacağı sizlerce de malumdur. Türk, her nerede olursa olsun karşısına çıkan düşmanla kahramanca çarpışarak tarihten gelen ecdadının torunları olduğunu göstermiştir. Türk milletin tarihi kahramanlık menkıbeleri ile dolu ve zengindir.

Allah Türk vatanını ve dini İslam'ı böyle düşman şerlerinden emin etsin, amin.

**Afyon'un Kâhil Mahallesi'nde
Muallim Mehmet oğlu 1304 doğumlu
İsmail Hakkı Yürük**

SAHIPLER TÜRBEŞİ

Fevzi KAYA*

Fakıpaşa (Barbaros, Kâhil) Mahallesi, Pazaryeri sokağında ve Yoncaaltı Camii'nin güneyinde (Eski Buğday Pazarı) olup 67. pafta, 433. ada ve 67. parselde yer alır.

İlk önceleri türbe ve çevresi küçük bir mezarlık içinde iken mezarlık kaldırılarak pazaryeri için düzenleme yapılmıştır. Bu çalışmaya bağlı olarak 1928 yılında türbe onarım görmüş, zeminin yükselmesi üzerine de türbe girişi 75 cm aşağıda kalmıştır. Yine yapı dışındaki mezar taşlarından bir kısmı Süleyman Gönçer tarafından buraya taşınmıştır.¹

“*Sahabeler Türbesi*”² veya “*Sahibîler Türbesi*”³ diye de anılan yapı, kare planlı ve tek kubbelidir. Yapının dış yüzeyi moloz taştan, kuzey yönü ise iri kesme taş kaplamalı olup özellikle kapı ve pencere sövelerinde Bizans dönemi devşirme malzeme kullanılmıştır. Kuzey yüzde yazılı bir taş parçası üzerinde TOICTPOCHI yazısı görülür. Yapının üst kenarında

* Uzm. Öğrt. Araştırmacı-Yazar

¹ Süleyman Gönçer; Afyon İli Tarihi, C. I, Karınca Matbaası, İzmir 1971, s. 321.

² Yusuf İlgar, “Afyonkarahisar’da Mezarlıklar ve Türbeler”, Afyonkarahisar Kütüğü, C. I, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını, Afyon 2001, s. 350.

³ Ferit M., M. Mesut; Selçuk Veziri Sahip Ata ile Oğullarının Hayatı ve Eserleri, İstanbul 1934, s. 138.

Türbenin 1940'lı yıllardaki hali

taştan saçak çıkıntısı dolanmakta olup kubbe üzeri betonla şaplı ve yeşil renkte boyalıdır.

Kuzey yönündeki iki basamaklı merdivenle inilerek girişe ulaşılır. Kubbe içte tuğla örgülü olup kubbe-ye geçiş Türk üçgenleri ile sağlanır. Türk üçgenlerinin ara kesimlerinde dikdörtgen çerçeve içine alınmış yalancı pencereler göze çarpar. Pencere yükseklikleri kapı ile aynı düzeyde olan türbenin içi doğu, batı ve kuzey yönde ikişer kare pencere ile aydınlatılmaktadır. Ancak batı yönündeki pencereler yan binadan dolayı kapalıdır.⁴ Duvarlar 285 cm yüksekliğe kadar 30x30 cm ebadında beyaz mermerle kaplı, üzerleri kırmızı tuğla renkte boyalıdır.

⁴ Türbenin sağındaki binanın istimlak edilmesi faydalı olacaktır.

Sahibler Türbesi girişi

Sahibler Türbesi'ni Sahipata Fahrettin Ali'nin torunu Nusretüddin Ahmet Bey'in ailesi için yaptırdığı söylenir. Muzaffereddin Devle Bey'in oğullarından yalnız Ali Bey'e ait sanduka yerinde olup Devle Bey ile Mahmut Bey'in taşları dışarıdan türbe içine alınmış, Hacı Sinan ve Hamza Beylerin sandukaları kırılmıştır.

Türbe içinde on bir büyük, üç tane orta ve bir de küçük olmak üzere on beş tane sanduka vardır. Bunların sekiz tanesi Selçuklu yapı tarzında yazılı ve süslü, diğerleri ise beton olup kireçle sıvalıdır. Türbede mezar taşları okunabilenlerin isimleri şunlardır:⁵

1- Muzaffereddin Devle Bey (öl. 734/ M 1333) Sahipata Fahrettin Ali'nin Nusreddin Hasan'dan olan torunudur. Balıksırtı biçimli mezar taşının iki yüzündeki iki satırlık Arapça kitabesi şöyledir:

"Allâhümme gafferâllâhü lisâhibi haze'l-kabrü ve hüve Muzafferüddin Devle bin Hasan bin Ali adn ve erhame rahmeten vâsia ve tucêvizü"

"An seyyiâtihi gad entegale ilâ rahmetullâhi teâlâ fî âşirü min Saferin fî sene erbaa ve selâsine ve seb'a mie"

2- Huvand Hanım (öl. 748/ 1347) Muzaffereddin Devle Bey'in oğlu Mahmut Bey'in küçük yaşta vefat eden kızıdır.

"Allahümmağfur li-sâhibi heze'l-kabrü merhûmeti'l-mağsûmeti Huvand Bey bintühü Mahmut Bey"

⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı; Kitabeler, Devlet Matbaası, İstanbul 1929, s. 17–19, Gönçer; a.g.e. C. I, s. 321– 323; Ferit M., M. Mesut; a.g.e, s. 138–141; Turan Akkoyun; Ömer Fevzi Atabek ve Afyon Vilâyeti Tarihçesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını, Afyon 1997, s. 72-74

"Gad entegale ilâ rahmetillâhi teâlâ fî müntasifü Safer min şühûri seneti semân erbaîne ve seb'a mie"

3- Hamza Bey (öl. 770/ 1368–1369) Muzaffereddin Devle Bey'in oğludur.

"Gad entegale el-merhûmü'l- mağfûr min dâri'd-dünya"

"Hamza Bey bin Devle Bey sene seb'îne ve seb'a mie"

4- Sinan Bey (öl. 790/ 1396) Hacı Sinan Bey'in mezar taşı kaldırımcılar tarafından telef edilmiştir.

"Entegale el-merhûm el-Hâc Sinan ibnü'd-Devle ilâ rahmetullâhi teâlâ"

"fî'l-münâsıfı Safer li-sene tis'a ve tis'îne ve seb'a mie"

5- Ali Bey (öl. 791/ 1388) Muzaffereddin Devle Bey'in oğludur.

"Gad entegale min dârü'l-cefâ ve'l-gurûr ilâ makâmüs-safâ ves-sürûr"

"el-merhum ve'l- mağfûr Ali Bey bin Devle Bey tâbe serahu fî şehri şevvâl sene ahadi ve tis'îne ve seb'a mie"

6- Mahmut Bey (öl. 777/ 1375) Muzaffereddin Devle Bey'in oğludur. Mahmut Bey'in mezar taşı dış mezarlık kaldırılırken içeri aldırılmış ve onarım sırasında birer boş merkada yerleştirilmiştir. İki yüzünde iki satırlık Arapça mezar kitabesi şöyledir:

"Gad entegale ilâ rahmetullâhi teâlâ el-merhum Mahmut Bey bin Devle Bey tab-allâhu serâhü veceale'l-cennetü"(meşvâhu?)"

Fîl-âşiri Safer li-sene tis'a ve tis'îne seb'îne ve seb'a mie Allâhümme erhamehü rahmeten vâsia"

7- Balı Bey: Aydın oğullarından Yahşi Bey'in oğludur. H 832/ M 1428 yılında vefat etmiş ve buraya

defnedilmiştir. Balköpüğü renginde İscehisar mermerinden yapılmış ve sülüs hatla yazılmış olan kitabe şöyledir:

Lâ ilâhe illâllah Muhammed Resulullah kad ertehâle min dârüil-cefâ ve'l-gurur ilâ makâmü's-Sefâ ve's-sürur

El-merhûm'ül-ma'sum Balı bin Yahşi Bey nevvare'l-lâhu kabrehu fî evahiri Safer sene isna ve selâsine ve semane mie.

8- Karahisarlı İsmail oğlu Murat:

"Allahümmağfûr li-sâhibi heze'l-kabrü'l-merhumü'l- mağfûr ilâ rahmetullâhi teâlâ"

Murad bin İsmail el-Karahisârî entekale min şehriillâhi Receb sene Erbaa ve semâni mie"

9-Ayrıca bu türbeye sonradan getirilmiş Zağnos adlı bir kişiye ait mezar taşında;

"Merhum ve mağfur Zağnos"

"fî şehri Şevvâl sene semân mie" yazılıdır.

Mehmet Ziya Efendi, 1899 yılında Bursa'dan Konya'ya Seyahatinde Afyonkarahisar'a da uğramış olup hatıralarında; *"Bu civarda güzel bir Arap tarzı üzeri nakış ve şekillerle tezyin bir türbe görülür ki, inşaat malzemeleri içinde ortaçağa ait parçalar da vardır. Sahabeler türbesi diye meşhur"* diye bahsetmektedir.⁶

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 14-03-1981 tarih ve A-2765 sayılı karar

⁶ Yusuf İlgar-Saim Çelebi; Mehmet Ziya Efendi'nin Bursa'dan Konya'ya Seyahatinde Afyonkarahisar, Belde-miz, Sayı: 10, Afyon, 1987, s. 10.

ile tescillenerek koruma altına alınan Sahibler Türbesi, yakın zamanda tamir görmüş, kubbe betonla şaplanarak yeşil renkte boyanmış, içten duvarlar, zemin ve sandukaların üzeri mermerle kaplanmış, türbe içi ışıklandırılmış olup daha fazla ilgi beklemektedir.

AFYONKARAHİSAR'DA İSLAMİ DÖNEME AİT EN ESKİ MEZAR TAŞI ŞUHUT'TA

Dr. Muharrem BAYAR

Mezarlıklar: Türklerde din ve tanrı inancı, Orta Asya Döneminin ilk devirlerinde vardı. Tek tanrı olan Gök tanrı inancı hâkimdir.¹ 6.asrın ortalarında Gök tanrı tamamen büyük bir kudret olarak yükselmiş; Allah anlamına gelen “Tengri” denmiştir.² Bu nedenle Türkler, İslamiyet’i hiç zorlanmadan kabul etmişlerdir, İslamiyet Türkler arasında hızla ve çabuk yayılmıştır.

Türklerde, İslamiyet’ten önceki mezar kültürüne ait ilk bilgiler MÖ 3. asra aittir. Hunlar ölülerini bir tabuta koyarlar sonra gömerlerdi. Ölen kişi saygın kişi ise Kurgan adı verilen anıt mezar yaparlardı. Diğer kişilerin mezarların başına Balbal adı verilen taşlar dikerlerdi.

İslamiyet’ten önce Türklerde defin törenleri, kültürel değerlere sahiptir. Ölü hemen gömülmez. Bir çadıra konur. Ölü’nün yakınları at, koyun kesip çadırının önüne koyarlar. Eti koyan kişi at üstünde yedi kere çadırın etrafına dolaşır. Sonra kapının önüne gelip ağarlardı. Daha sonra ölü’nün atı kesilir, eşyası ile beraber gömülürdü. Bu gün yapılan kazılarda mezarlıklardan insan ve hayvan kemikleri, eşyalarla beraber bulunmuştur.³

Türkler 10. asrın ortalarında “Müslüman” olmaya başlamışlardır. Müslüman olduktan sonra adet törenlerini İslam akaidle bütünleştirerek sürdürmüşlerdir.

Kur’an-ı Kerim’de açık ve kesin bir hüküm bulunmamakla beraber İslamiyet’te süslü ve dikkat çekici mezarlar yapılması hoş görülmemiştir.⁴ Hz.

¹ İbrahim Kafesoğlu Eski Türk Dini (Ankara. 1980)s.63

² Behaddin Ögel-İslamiyet’ten Önce Türk Kültür Tarih-Orta Asya Kaynak ve Buluntuları (Ankara.1991).s.46

³ W.Barthold Türklerde ve Moğollarda Defin Merasimi Meselesine Dair(Çev.A.İnan)y Bellekten,XI/43.(1947) s.519

⁴ Belli başlı fıkıh kitaplarında ölü’nün nasıl gömüleceği ve mezarların nasıl yapılacağı belirtilmiştir. Ölü toprağa kible yönünde konulduktan sonra mezarın üzeri kerpiç veya kamış ile örtülür, toprakla kapatılır. Mezarı taş, tahta gibi maddelerle

Cemazeyel Ula 606/M 1210 tarihli mezartaşı

Muhammed’in (SAV) oğlu İbrahim’in kabrini düz olarak kapattırmış ve üstüne çakıl taşları koyup, su döktürmüştür.⁵ Hz. Muhammed’in (SAV), Hz. Ebubekir, Hz. Ömer’in kabirleri yerden biraz yüksekçe yapılmıştır. Hz. Peygamberin mezarı kendi evinin içindedir. (Razvâ-i Mutahhara)

Anadolu’yu fetheden Türkler, beraberinde törelerini de getirdiler. İslami akaidle bütünleştirdiler. Eski Anadolu kültüründen de etkilendiler. Anadolu’daki türbelerde, mezarlıklardaki me-

zar taşlarında bu özelliği görüyoruz.⁶

örtmek, köşeli olarak tuğla, kireç, tahta vs gibi şeylerle inşa etmek mekruhtur. (Şehizade Muhammed bin Süleyman “Mülteka Şerhi Mecmua’ül Enhur” c.1 (İstanbul. 1309) s.186-187

⁵ Sahih-i Buhari Muhtarı, c. IV. s. 771

⁶ Bolvadin’in Büyükkarabağ Kasabasında yakın zamana kadar, ölü gömmeye törenleri, Orta Asya dönemine benzerdi. Ölü bir gün evde bekletilir. O sırada ölü’nün yakınları, ölü evine yemek getirir, beraber yenilen yemekle acılar paylaşılır. Ölü gömülünceye kadar, ölü çıkan evde yemek pişirilmez. Et ve hamur işi yemekler pişmemiş gelir. Komşu evinde pişirilir. Ölü bir gün sonra kaldırılır. Gömüldükten sonra kasaba halkı atlı veya yaya olarak önce erkekler mezarın etrafına ağıtlar söyleyerek 7 defa

Kabir: Arapça'da kabir denir. Yine Arapçadaki, mezarlıklar anlamına gelen makber kelimesi kullanılır. İslamiyet'in ilk yıllarında, İslam şehirlerinde her kabileye ait ayrı mezarlıklar vardır. Bu mezarlıkların yanlarında kişilere ait özel mezarlıklarda bulunuyordu. Mezarlıklar mahallenin ortada mahallerin kenarında ve caminin güney tarafında kurulurdu.

Şuhut'u eski Osmanlı şehirlerinden ayıran bir özelliği de çok zengin, tarihi eserlerinin olmasıdır.

Selçuklu ve Osmanlı dünyasında mezarlara çok önem verilirdi. İtina ile bakılırdı. Çünkü mezarlar yaşanan bir hayatın devamıdır.

Som, bembeyaz sandukalara yerleştirilen şahideler bir abide gibi yükselir. Her şahide ayrı ayrı mimari özelliğe sahiptir. Üzerlerine işlenen serviler, çiçekler, meyveler ölümsüzlüğün birer sembolleridir. İnsan ölmez, yaşamdan, sonsuzluk alemine göç eder. Ve orada mutluluğu yaşar. İşte taşlardaki sonsuzluğa uzayan bu serviler hayatın devamının işaretidir. Buket buket çiçekler ebedi mutluluğu anlatır.

Mezar taşları, bir beldenin tapu senetleridir, korunduğu sürece değer kazanır. Ahlat'ı gezdim, muhteşem Selçuklu mezar taşlarını gördüm. İstanbul'u gördüm. Sinop'ta yaşadım. Fakat Akşehir'deki gibi güzelini, eşsizini hiç görmedim. Kayıtlara göre Şuhut'da 20'den fazla mezarlık varmış. Bugün sadece merkezde birkaç mezarlık ve köy mezarlıkları kaldı. Diğerleri yok olmuş. Yalnız, bazı camilerin kenarında, bazı türbelerin dışında, bazı evlerin avlusunda tek tük mezar taşlarına rastlanır.

Geçmişte Şuhut'da yaşamış, ismini altın harflerle yazdırmış, fikirleri, eserleri halen yaşayan, pek çok kişinin mezarı vardır.

Anadolu'nun zengin mezarlığı olan metruk Seydi Köy Mezarlığı'nı inceledim. Mezar taşlarından pek çok kitabe derledim. Ebedi alemin bir sembolü olan bu mezar taşlarının özelliğini anlatacağım

a. Her taş ayrı bir kabiliyetin eseridir. Öyle güzel işlenmiştir ki, bakıldığı zaman sizinle konuşur. Kitabesini okumadan size çok şeyler anlatır. Sonra kitabesini okursunuz. Mezarda gömülü kişinin sosyal hayatta iken konumunu söyler. Mesela: Şahidesinin üstünde dönerler. Sonra kadınlar ağıtlar söyleyerek 7 defa dönerler. Her yıl "Nevruzda" kabirler ziyaret edilir.

Hisar Nekropolunda Roma Dönemi mezar taşları

"fes" varsa bu kişi devlet memurudur. Büyükçe, taylasanlı sarık var ise ilim sahibi, ulu bir kişidir. Sarığın büyüklüğü göre sosyal hayatındaki sınıfı değişir. Şahidelerin üzerlerinde sarık yerine düz tül işlenmiş ise, bu bir kadın mezarıdır. Üzerindeki çiçeklere iyice bakın, size o kadının yaşını söyleyecektir. Tomurcuk güller genç kızı, açılmış güller kadınları, dökülmüş güller ise ihtiyar kadınları anlatır. Bu bembeyaz tüller kadınların başına iki defa konur. Birincisi gelin olup, genç kızıktan, kadınlığa geçerken; ikincisi ise hayat-tan ebediliğe geçerken...

b. Osmanlı mezar taşlarında kitabelerin çoğu manzumdur. Ölçülü, kafiyeli sözcüklerdir. 4-5 mısradan oluşur. Dünyanın faniliğini, ahretin sonsuzluğunu, iyiliğini, doğruluğu, ölümü hatırlatan sözcükler yazılmıştır. Bazılarında Kur'an'dan ayetler, Peygamberimizin sözü olan Hadisler yazılmıştır. Seyyid Yunus'un mezarlığında bulunan sipahi sarıklı şu mezar taşının kitabesi çok ilginçtir:

*"İlâhi ente zu-fazli ve men
Ve ânni zu-hataya fe affe annî
Ve zanni fike Yarabbi Cemil
Fi hakika ya İlâhi hüsnü zânni*

Çevirisi: "Allah'ım, sen fazilet ve ihsan sahibisin, ben ise bir çok hata sahibiyim. Beni affet Ey Cemil olan Allah'ım, ümidim sendedir. Benim hüsn-ü zan-nımı gerçekleştir Yarabbi."

c. Kitabeler, Selçuklu ve Osmanlı yazı sanatının en güzel örnekleridir. Çoğunlukla "nesih, talik" hatlar kullanılmıştır.

d. Mezar taşlarına ölüm tarihleri rakamla yazılmaz. Satırlar arasına rumuzla saklanır. Bu rumuzlar, "Ebcad Hesabı" adı verilen sistemle çözülür. Tarsuslu Abdullah Efendi'nin mezar kitabesinde bunun örneğini görebilirsiniz.

Bininlerdeki kaya yerleşimleri ve mezarlar

*“Zaira dünyaya aldanma sakın
Timsali ibrettir gördüğün şu hal
Tedarik ide gör kalb-i selimi
Faidesiz malı ve evladı iyali
Encam-ı hayatın dar-i fenadan
Cihan-ı bakiye etmektir **intikal**”*

Bu kitabedeki son mısradaki bulunan “*intikal*” sözcüğünü ebced hesabıyla çözdüğümüz zaman Abdulah Efendi’nin ölüm tarihi olan H 1326 yılı bulur.

İnsan hayatının son noktası olan ölümü, inançlara, örfe, kültüre, gelenek ve göreneklere göre definleri yapılmıştır. Devrinin kültür, sanat ve süsleme geleneklerine göre babalarının, annelerinin, hatunlarının, kardeşlerinin ve tüm sevdiklerinin kabirleri üzerine nişane olarak mezar taşları diktirmişlerdir. Zaman içinde yad etmek ve hatırlamak için kabirler ziyaret edilmiştir.

Tarihi Birer Belge olan Şuhut Mezarlıkları: Tarihi birer vesika olan mezarlıklar yönünden Şuhut çok zengindir. Antik Synnada şehrinin merkezi olan Hisar Nekropolü günümüze kadar gelmiş en zengin Roma Dönemi mezarlığıdır.

Bizans Dönemine ait toplu mezar taşları Bininlerdedir. Büyük Kilise’nin bahçesinde zengin bir Bizans mezarı vardır.

Ayrıca Şuhut merkez ve köylerinde yaptığım alan çalışmalarında bihassa cami, mescid ve çeşmeler

üzerinde yüzlerce Roma ve Bizans Dönemlerine ait mezar taşları gördüm.

Seyid Sultan köyü mezarlığını incelediğimizde, mezar taşlarındaki tarihleri buranın bölgenin ilk Türk yerleşimi olduğu gösterir.

Şuhut’ta müstakil mezarlıkların dışında bütün camilerin külliyesi içinde *Hazire* adıyla mezarlıklar vardır. Bunların en eskisi Şuhut’un en eski köylerinden Seydi Sultan köyündedir. Mezarlıkta İslami Dönem mezar taşlarının yanı sıra Roma ve Bizans Dönemlerine ait mimari malzemeler çevredeki harabelerden getirilerek mezarlıkta kullanılmıştır.

Bu köyde Germiyanzade Yakup Bey zaviye kurmuş, zengin vakıflar ihdas etmiştir. Bu zaviyenin H 1250/M 1835 tarihli vakfiyesi:

” T.C.

Vakıflar Genel Müdürlüğü

Arşiv Neşriyat Müdürlüğü

Anadolu Vezir adlı ve 803 nolu 182 sayılı ve

92 sırasında mukayyet 04.Rebiü’l-Ahır.1250

tarih arz ilamı

Kaydı şûde

Ba fermanı âli el-vaki fi /N/ 78

Sebebi terkimi huruf oldur ki-----

Kütahya Sancağı mülhakatında mesacid ve meabed-i şerife ve medaris-i latife ve zevayi-yi mü-nife bina ve inşa ile hasbeten –lillâhi teala vakıf ve

Seydi Sultan Zaviyesi, türbesi ve tarih mezarlık

habs etmiş olan merhum ve mağfuret-nişan

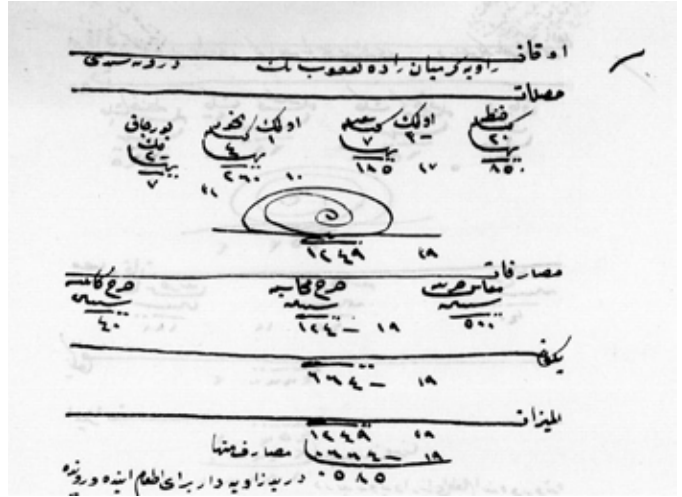
Germeyanzade Yakup Bey'in Karahisar-ı Sahip Sancağı muzafatından **kaza-i Şuhut'a tabi Seydi nam karyede** bina gerdesi olan zaviye-i latifesi vakfının şeyh ve zaviyedarı umdetü'l-meşayih-ı kiram es-seyyid eş-şeyh âli halifesi ile zühdühu ve takvahü bab-i mualla-yı saadet-meabe arz gönderip vakıf-ı müşarün-ileyhin evkaf-ı kurrasından kaza-i mezbure tabi **Burun** nam karyesi karyenin muayyen hududları dahilinde kâin mezraa ve mera ve yaylağa bu ana değin hiçbir kimesne tarafından dahl ve taarruz vaki değil iken güzeran eyleyen sinnini maziye ve sene-i haliye zarfında civar kurra ehalisinde bazı sahabe ağraz zuhur birle karye-i mersume hududu dahilinde mezraa ve meraya tecavüz ve söküp tarle eylemek sevdasına olduklarından şer'ile görüp karye-i mevkufe-i mezbure hudud ve sınırlarının tecdiden tayini ve tesbiti ile mütecavizunun tecavüzü vakıalarını şiddetle men' ve def-i babında bir kıta emr-i şerifi-i âlişan sadaka ve inayet recasında bulunması üzere Karahisar-ı Sahip Sancağı mutasarrıfı ve kadısına hitaben sadır olunan ferman-ı celil-i şan-ı hakani r-anî'l-rabbani ve bi'l-maniza-is semadani mucep ve muktezasınca hususu mezburun hal faslı zımında bu faki-i zımında bu fakir memur edilmekle yevm-i muayyende mahalli münazaa-fihaya bi'l-azime ol mahalli mahdudaha mücavir kurra ahalisinden cemmi gafir ce cem-i kesir huzuru ile akd olunan meclis-i şer'i-şerif-i ahmedi ve mahfel-i din-i mübin-i Muhammedi salallahu teala aleyhi ve alâ

şâri ihade zaviyedar-ı muma'ileyh gurra-i Zilhicce-i Şerif sene tıs'a ve erbain ve mieteyn ve elf tarihi ile müverrah bir kıta' ferman-ı cihan-muta-i hakani ibraz ile meclis-i müşarü'n-ileyhada kıraat olundukda karye-i mevkufe-i mezbure Burunu'nun **Kuran Deresi** nam vadiden bad-ı takiben **Kızılkaya-Dombay Tepesi-Karlık Harmanı- Akçeşme-İnce Yol** demekle maruf tariki andan **Tahtalı Baba –Horos Harmanı ve Taş Köprü-Köfekelik Gediği-Harman Kolu Tepesi – Hamza Yakası-Ak Kaya Baş-Taş Tepe-Elmacık Kuz'unun Tepe -Ahur oluk ve Karahar Pınarı** nam aynı meşhur Keçi Kalesi –Avdan Çayı nam mâi cari takiben **Can Oluk-Kurtkayası-Çömlek Baba'nın Çayı –Çıldır Deresi –Dumlu Ağız -Obruk** naman mevazi ile **İnli Yolu** demekle maruf tarik **Obruk İni Vadisi-Arap Mecid Kolu Gediği –Sülümen Tepesi –Eğlence Çukuru –Gömülgen Gediği Tepesi –Güme Deresinin Tepesi** andan **Söğütlü Öznün Tepesi ve Kılınçkaya** ile mahdut olduğu ve mevazi mezkûre dahilinde kâin bi'l-cümle mezraa ve meranın Burunu ahalise tarafından ba tahsis iiiiintifa olunup aşar-ı şer'iyye ve rüsum-u örfiyyenin canib-e vakf-ı şerife eda eylemeleri iktiza eylediği nümayan olmağla ber-mucip ferman-ı hümayun muktezasının tayin ve tesbiti ie hüccet olunup yedine verilmesi talebinde bulunması üzerine civar kura ahalisineden bazı kimesneler her ne kadar ferman-ı hümayumun muhtevasında vakıa mutabık idüğü malumumuz isede meclis-i şerifde hazır bulunan bazı kimesnelerin istema' edilmesi recasında bulundukları üzerine meclisi müşarü'n-ileyh

de hazurun olan ve karye-i **Arap** ahalisinden Kahveci oğlu Mehmet Ağa ve Süleyman Ağa bini Hasan Ağa ve **Senir** karyesi ahalisinden Aşık oğlu Hüseyin Ağa ve Hafız Ali Efendi ve karye-i **Çakırözü**'nden Sarı Hacı oğlu İbrahim Ağa ve Halil Dayı ve karye-i **Kürtler** mütemekkinlerinden Oruç oğlu Abdullah ve sair esamisi ceridi zabıtda muharrer bir çok kimesneler bade't-tahlif ve küfiyet ve şehadetleri istima oludukda merkumun her birleri kıraat olunan ferman-ı hümayunda muharrer mevazlı malume ve meşhureyi yegan yegan tadat ve ira ederek müttefikul-lafzı ve'l-mana alâ tariki's-şehade muhteva-i ferman-ı hümayunu tasdik eylemeleriyle merkumun usuli mevzuasına tevfikan evvela sirren ve badehu alalenen lede't-tatili ve't-tezkiye adil ve makbulü's-şehade ettiler lede's-şer'i enver zahiri ve mütehakkik olmağın ber-mucip ferman-ı hümayun ve şehadet-i vakia' karye-i mezbure ve mevkufe-i Burun'un mevazı-ı marufe-i mezküre ile tahdidine ve hududu mezküre dahilinde kain bi'l-cümle mezraa ve mera' ve yaylağın karye-i mezbur ahalisi tarafından evvel olageldiğini ve cih üzere intifa olunup aşar-ı şer'iyye ve rüsum-u örfiyesinin canibi vakia edasına hüküm birle ma vakia bi't-talep ketb imla ve keyfiyet paye-i seriri a'laya arz ve ilam olundu.

Tahriren fi'l-yevmi'r-rabi min şehr-i Rebiü'l-Ahir li sene hamsin ve mieteyn ve elf min hicriyyetil men lehü'l-izzü ve's-şeref.

Bölgede ilk Türk yerleşimi olan köy 1530 tarihte 100 akça geliri olan ve Şuhut zenginlerinin ve mütegalibelerinin yazlık olarak kullandığı bir yerdir. Buraya Germiyanzade Yakup Bey bir zaviye yaptırarak zengin vakıflar bırakmıştır. Vakıf muhasebe kaydına

Seydi köydeki Germiyanzade Yakup Bey'in kurduğu zaviyenin vakıf muhasebe kaydı

Türbedeki zatın ahşap parmaklıkla çevrili kabri. Parmaklıklar üzerinde hatıra yazılar vardır.

göre 1249 akça 39 para geliri vardır. Zaviyede "itam-taam" olarak günde üç öğün yemek çıkarılır. Bunun için vakıftan 585 akça ayrılmıştır. Burada gelenler, gençler, geceleyenler, fakirler Müslümanlar ve Müslüman olmayanlara günde üç öğün yemek verilirdi.

20. asrın başlarına kadar varlığını sürdürmüş, 1950

yılından sonra halkı Şuhut merkeze taşınmış, köy dağılmıştır. Hacı Ahmet Efendiler (Kanton Hocalar), Kabakçılar, Köşeler, Edeler, Türkaçlar, Serçeler vs. buradan göçmüşlerdir.

Şuhut'un şehir mezarlığı her yönü ile zengin olup, ayrıca incelenecektir.

Tarih, Şuhut'ta daha gün gibi taze... Zaman, tatlılaşan hayat içinde durmuştur. Şuhut, yazılmamış bir duygu... Bestelenmemiş bir şiiirdir.

Türbede yatan zatın sonradan yazılmış kitabesi

AFYONKARAHİSAR VE ÇEVRESİNDE MEYDANA GELEN DEPREMLERE BİR BAKIŞ

Hasan Tahsin GÜNEK

htg03@hotmail.com

Sel, fırtına, toprak kayması ve deprem gibi doğal afetler, meydana geldiği ve etkilediği bölgelerde yaşayan toplumları derinden etkileyen, kültürel, ekonomik ve sosyal hayatı sarsıntıya uğratan maddi ve manevi sonuçlar ortaya çıkaran hadiselerdir. Bu tabii afetler bazen büyük can ve mal kayıplarına sebep olmaktadır. İlimiz Afyonkarahisar’da bulunduğu konum itibarıyla tarih boyunca gerek sınırları içerisinde, gerekse de çevresinde meydana gelen doğal afetlerden ve özellikle de yer sarsıntılarından her zaman etkilenmiştir.

Afyonkarahisar günümüzde 2.derece deprem bölgesi sınıflandırması içerisinde yer almaktadır. Tarih boyunca yaşanan depremler çok defa can ve mal kayıplarına sebep olmuştur.

Meydana gelen depremlerin aletlerle ölçülmeye başlandığı dönemden önce meydana gelen depremler genel olarak tarihsel depremler olarak adlandırılmaktadır. Çeşitli kaynaklarda MÖ dönemlerde dahil olmak üzere Afyonkarahisar ve yakın çevresinde meydana gelen depremlerden ve verdiği zararlardan bahsedilmektedir. Hasar verici kapsama giren depremler şehirde ve yakın çevresinde yıkımlara ve can kayıplarına yol açmış ve bu sarsıntılardan tarihi değeri olan yapılarda zarar görmüşlerdir. Bu bölgede yaşanan depremlerde Afyonkarahisar ile ilgili ilk kaydın MÖ 88 yılına ait olduğu anlaşılmaktadır. Meydana gelen depremler ve sonuçlarına ilişkin haberler bilimsel yayınlarda ve yerli-yabancı basında kendine yer bulmuştur.

Afyonkarahisar ve Civarında Tarih Boyu Meydana Gelen Yıkıcı Depremler

Afyonkarahisar ve civarında tarih boyunca büyük küçüklü çok sayıda deprem meydana gelmiştir. Depremler özellikle 19.yy sonları ve 20.yy başlarına doğru geliştirilen aletlerle bilimsel olarak tespit edilmeye ve ölçülmeye başlanmıştır. Buna göre daha önce kayıtlara geçen ve yıkıcı nitelikte olduğu anlaşılanları şu şekilde sıralayabiliriz.

TARİH MEYDANA GELDİĞİ YER

MÖ 88	Afyon-Dinar
MS 94	Afyon yöresi
1766	Afyon ve Şuhut Ovası
1794	Afyon
1862	Afyon-Şuhut
1863	Şuhut

1873	Afyon
1875	Afyon
1876	Afyon

Aletler ile ölçülüp tespit edilen, büyüklüğü beş ve üzeri olarak gerçekleşen depremleri de şu şekilde sıralamak mümkündür.

Tarih	Saat	Büyüklüğü
1- 13.04.1921	04:54	5.1
2 -26.09.1921	09.26	5.3
3 -20.11.1924	20:27	5.7
4 -12.01.1931	15:06	5
5 -21.02.1946	15.43	5.4
6- 16.07.1946	19:45	5
7- 01.10.1995	17:57	6,1
8- 15.12.2000	16:44	5.8
9 -03.02.2002	07:11	6.0

1794 Depremi: Meydana gelen depremde Afyonkarahisar’da Fatih Sultan Mehmet’in Sadrazamlarından Gedik Ahmet Paşa tarafından yaptırılan ve halk arasında İmaret olarak bilinen camisi de başta olmak üzere çok sayıda bina yıkılmış pek çok can kaybı meydana gelmişti. Edip Ali BAKI Taşpınar dergisinde “Mehmet Fevzi Karahisari” başlıklı yazısında depremin hayli zarara yol açtığını korkunç yer sarsıntısından sonra Gedik Ahmet Paşa Camii’nin tamiri münasebetiyle Şair Mehmet Fevzi Karahisari’nin söylediği güzel bir kitabenin beytinden bahisle: H 1209 M 1794 yılında Afyona büyük zararlar vererek nüfus zayıflarına birçok binaların ve bazı camilerin yıkılmasına sebep olan korkunç yer sarsıntısından bahsediyor.¹

Yine Taşpınar dergisinde Gedik Ahmet Paşa Camisi ile ilgili yayımlanan başka bir yazıda “Kapı üzerindeki kitabe inşaa zamanına ait olmayıp H 1210 yılında Mütevellî Kaymakamı Ahmet Efendi tarafından yaptırılan esaslı tamirâtı ifade etmek üzere sonradan konulmuştur. Bu kitabede yer sarsıntısından caminin büyük kayıplara uğradığı iki büyük kubbesinin tamamen yıkıldığı diğer kubbelerle sair aksamında ehemmiyetli hasara maruz kaldığı yazılıdır”denilmektedir.²

Taşpınar dergisinde Edip Ali GÖKPINAR “Afyonlu Büyük Ozan Abdurrahim, Hayatı ve Eserleri” başlıklı yazısında ozanın hayatı ve eserlerinden bahsederken 1794 depremi ile ilgili olarak şunları yazıyor:

“Ozana ait yeni birkaç belge: Eski şeriyeye kayıtlarını tetkik ederken sık sık Abdurrahim Efendi Camii’nden bahis geçiyor. Ve birçok vakıflar mezkûr camide kuran okutmak üzere para ve mal bırakıyorlar. Anlaşıyor ki zamanında oldukça büyük bir cami

imiş. Zaten Evliya Çelebi de bu camiden seyahatnamesinde ayrıca bahsediyor.

Afyon'un en yaşlı ve okumuş adamlardan bile bu caminin ne olduğu hakkında bir şey bilen yoktur. Sonradan yine mezkûr kütüphanede bir kitapta rastladığımız şu önemli belge hem caminin ne vakit harap olduğunu bildiriyor ve hem de Afyon'un vaktiyle geçirdiği büyük bir felaketi, zelzeleyi anlatıyor vesika aynen şöyle:

“1209 senesi mahı rebiyülahirin yirmi ikinci günü ba'del asır zelzele azim olup İmaret Camii ve Abdurrahimi Mısıri Camii harap olup ve buyutu kesire harap ve ademi kesir helak oldu.” 16 Kasım 1794

H 1210 tarihinde İmaret dediği Gedik Ahmet Paşa Camii tamir edilmiştir. Fakat şimdi hal meydanının karşısına kısmen yola bakiyesi halen devam eden saraçların arkasına düşen Abdurrahim Efendi Camii tamamen harap olmuş olacak ki tamir şöyle dursun adı bile unutulmuştur³

Tüm bu anlatılanlardan çıkan sonuca göre, 16 Kasım 1794 tarihinde meydana gelen deprem Afyonkarahisar'da çok etkili olmuş, başta Gedik Ahmet Paşa (İmaret) Camii olmak üzere, Abdurrahim Efendi Camii de dahil büyük hasar görmüş, civarda epeyce can ve mal kaybına yol açmıştır.

1862 Senesi Depremleri : 1862 yılına gelindiğinde Afyonkarahisar ve civarını etkileyen ve peş peşe gerçekleşen depremler meydana gelmiştir. Çok sayıda insan hayatını kaybetmiş, pek çok bina yıkılmış ya da hasar görmüştür. 1862 yılının 16 Ekim günü hissedilen ilk sarsıntının peşinden, 03 Kasım 1862 tarihinde Turgutlu merkezli olan ve sabaha karşı saat 03:00 civarında meydana gelen ve Afyonkarahisar'da da hissedilen deprem bunu izlemiştir.

Deprem Turgutlu kasabasındaki tüm evleri yerle bir etmiş; 280 kişinin ölümüne sebep olmuştur. Çevredeki diğer altı kasabada daha az zarar olmuştur. Afyonkarahisar'da, Isparta bölgesinde ve maksimum 300 km uzaklığa kadar hissedilmiştir. 13 Kasım'da meydana gelen art sarsıntıda Afyonkarahisar'daki evlerde çatlaklar oluşmuş; İzmir, Aydın, Nazilli, Denizli ve Sakız Adası ve Midilli adalarında hissedilmiştir. (Papazachos,1997, Karnik,1971)⁴

Fransa'da Dijon kentinde bulunan Fen Fakültesi profesörlerinden (**)M.Alexis Perrey tarafından 1862 ve öncesinde meydana gelen depremlere ilişkin yapılan yayında, 03 Kasım 1862 depremiyle ilgili olarak:

Ayın 3'ü gecesi saat 02:00'den sabaha kadar Afyonkarahisar'da (İzmir'in doğusunda) meydana gelen dokuz sarsıntıdan ilk meydana gelenler çok daha kuvvetliydi.

Şuhut kasabasında (Afyonkarahisar'a 5 ya da 6 saat mesafede) ilk sarsıntı sabaha karşı hissedildi. Yakın çevrede bulunan çoğu kişi kendi çabaları ile kurtulma yollarını aramaya başladı. Üç yüz elli civarı bina çöktü. İlk sarsıntının ardından meydana gelen

artçı şoklardan sonra ayakta kalmayı başaramış bazı binalarda orta veya ağır derecede hasar almış durumdadır. Depremden bir süre sonra insanlar kazma ve küreklerle yıkılan evlerinden eşyalarını kurtarabilmek ve enkazları kaldırmak için geri dönmüşlerdi. Ama öncekilerden daha güçlü yeni bir sarsıntı kasabayı bir moloz yığınına çevirerek yerle bir etti. Olaydan beş gün sonra 142 ceset tespit edildi. Bu sayının 240 ila 280'i bulabileceği tahmin edilmektedir. (***)Mösyö Ritter'in ayın 25'inde bana yazarak gönderdiği bilgilere göre: Meydana gelen depremin artçı şokları bir ay boyunca Isparta bölgesinde hissedildi. Neyse ki şu ana kadar herhangi bir zarara yol açmadı. (İstanbul dergisi) Bu sarsıntılar Afyonkarahisar ve Şuhut'ta meydana gelen deprem ile ilgilidir. Isparta depremin merkez üssünden uzaktır.⁵

Buna göre deprem Şuhut ve Afyonkarahisar arasında etkili olup, genel olarak bu bölge civarlarında can ve mal kaybına yol açmıştır. Deprem buralara yakın bölgelerde de hissedilmiş, ancak kayda değer bir zarar görülmemiştir.

13 Kasım 1862 tarihinde meydana gelen bir başka artçı depremde de Afyonkarahisar'da bazı evlerde çatlaklar oluşmuştur.⁶

İtalyan Krallığının resmi yayın organı Gazzetta Ufficiale Del Regno D'Italia 1 Aralık 1862 pazartesi günü yayınladığı haberde “Büyük bir deprem Karahisar'ı (Küçük Asya) salladı ve hasara yol açtı. Yer sarsıntısı beş yerleşim biriminde 186 kişinin hayatını kaybetmesine ve çeşitli mal kayıplarına sebep oldu” yazmaktadır.⁷

Avusturya'da 29 Kasım 1862 PAZARTESİ tarihli Wiener Zeitung⁸ ve Hollanda'da 13 Aralık 1862 tarihli Meente Zonder Voorbehoud Is Aangenomen⁹ gibi daha birçok yabancı gazeteler de Afyonkarahisar ve Şuhut civarında meydana gelen depremde çok sayıda kişinin öldüğünü ve epeyce binanın da yıkıldığını yazmaktaydılar. Aynı şekilde İngiliz Bilimsel Araştırmalar Derneği de 1911 tarihinde yayınladığı yıkıcı depremler kataloğunda 16 Ekim ve 3 Kasım 1862 tarihlerinde Afyonkarahisar ve civarını etkileyen depremlere yer vermiştir.¹⁰

1875 Depremi :1862 yılında meydana gelen depremlerden on üç sene sonra 1875 senesi baharında gerçekleşen depremleri görmekteyiz. 03 Haziran 1875 Perşembe günü yayınlanan La Presse gazetesi, 19 Mayıs 1875 tarihli The Levant Herald gazetesinde yayınlanan habere dayandırarak yayınladığı haberde, 1875 depremi ile ilgili olarak “Küçük Asya'da Depremler” başlıklı haberinde:

3,4 ve 5 Mayıs günlerinde Küçük Asya'nın farklı bölgelerinde sarsıntılar hissedildi.

Karahisar-ı Sahip Valisi şu bilgileri gönderdi: Yer 21 Nisan'da sarsılmaya başladı. Ayın 26'sına kadar aralıklarla sarsıntılar devam etti. 320 evden oluşan bir köy tamamen yok oldu. 31 kişi enkaz altında ezil-

di. Hükümet 750 çadırı felaketten kurtulan depremzedelere gönderdi” yazıyordu.¹¹

1910 Senesi Depremleri : 1910 senesi 2 Mart günü sabah saat 7.58 ve 08.01’de Ilgın merkezli meydana gelen iki depremin peşinden 08.02’de Afyonkarahisar’da oldukça güçlü 2 sarsıntı ve akşam saat 21.50’de Çay ilçesi merkezli ilki güçlü hissedilen iki sarsıntı bu depremleri izlemiştir. Depremler sırasında bölgede yaşayanlar gürültü duyulduğunu belirtmişlerdir.¹²

1916 Depremi:Birinci Dünya Savaşı sürerken Ocak ayı içerisinde bir deprem meydana gelmişti. Savaş Kronolojisi “Choronologie De La Guerre” verdiği bilgide “29 Ocak 1916 Afyonkarahisar şehri bir depremle tahrip oldu.” Diye not düşmüştü.¹³

Aynı depremle ilgili olarak L’express Du Midi gazetesi Afyonkarahisar’da bir deprem meydana geldiğini bildirerek aynı zamanda Afyonkarahisar’a ilişkin coğrafi, ekonomik ve ulaşım ile bilgiler vermiştir.¹⁴

Bu arada alınan deprem haberleri üzerine Uluslararası Kızılhaç Komitesi telgrafla vaziyeti öğrenmek maksadıyla, Osmanlı Kızılay’ına telgraf çekerek bilgi istemiştir. Gönderilen telgrafa verilen cevapta Afyonkarahisar’da hafif şiddetli bir deprem meydana geldiği teyit edilmiştir.¹⁵

1924 Depremi : 1924 yılının Kasım ayında meydana gelen 5,7 büyüklüğündeki deprem Afyonkarahisar vilayetinde hasara yol açmıştır. Deprem 20 Kasım günü akşam saat 20:33:27’de meydana gelmişti.¹⁶ Deprem gelişen iletişim imkânları doğrultusunda dış basında kendisinden sıkça söz ettirmiş ve birçok gazete bu depremden söz eden haberlere sayfalarında yer vermişti

Gazetelerin genel olarak verdiği bilgilere göre:

Deprem, 1924 senesi kasım ayının 20. günü PAZARTESİ’yi pazara bağlayan gece meydana gelmiş ve 20 saniye kadar sürmüştür. Deprem Afyonkarahisar, Uşak, Eskişehir ve Konya dahil olmak üzere tüm Orta ve Batı Anadolu’da hissedildiği anlaşılmaktadır. Depremde Afyonkarahisar’a bağlı birkaç köyde 30 kişinin öldüğü, Afyonkarahisar istasyonunda ve şehirde bazı binalarda hasara yol açmıştır. Artçı sarsıntıların ertesi günü olan Pazar günü ve sonraki günlerde de devam ettiği; Çay, Konya ve Eskişehir’de de hasarlar olduğu; Deprem İstanbul’da da hissedildiği hükümetin ve Kızılay başta olmak üzere diğer yardım kuruluşlarının da bölgeye yardımlar göndermekte olduğu bildirilmektedir.^{17,18,19,20}

1934 Depremi : 20 Haziran 1934’te Çarşamba günü meydana gelen deprem ile ilgili olarak 21 Haziran tarihli Newspaper Oswego Palladium gazetesinde, depremden sonra çıkan fırtına sonrası sel meydana geldiği ve kurtarma çalışmalarını zorlaştırdığından söz edilmektedir. Habere göre:

Afyonkarahisar’ın da içinde bulunduğu Batı Anadolu bölgesi dün şiddetli bir deprem ile sarsıldı. Akşam meydana gelen deprem 20 saniye sürdü. Artçı

şoklar gece boyu aralıklarla devam etti. Birçok yerde ağır hasar ve can kaybının meydana gelmiş olabileceği bildirilmektedir. Şiddetli artçı şoklar akşam saatlerinde Sandıklı, Bolvadin’de hissedildi. Birçok okul binası, resmi kurum binaları ve yüzlerce evde hasarlar olduğu bildirilmektedir. Bu arada depremin peşinden fırtına ve sağanak yağış başlamıştır. Yetkililer evsiz kalanlara, hasta ve yaralılara yönelik yardım çalışmalarına başlamışlardır. Ancak yağış sonucu oluşan sel suları ulaşım ve iletişimi güçleştirmektedir.²¹

Afyonkarahisar, Uşak ve Isparta’da gece yarısından sonra sabaha karşı şiddetli bir yer sarsıntısı hissedildi. Tuhaf ve çok acayip bir şekilde depremden sonra Uşak şehrinde sağanak halinde yağmur düştü. Şehrin her yeri sular altında. 50 ev yıkılmıştır. Dağlarda ise kar ve dolu yağışı görülmüştür. Önemli hasar vardır.²²

1995 Dinar Depremi : 01 Ekim 1995 tarihinde saat 17.57’de Dinar ve çevresinde meydana gelen 6,1 büyüklüğündeki depremde 94 kişi hayatını kaybetmiş, 250 kişi yaralanmıştır. Depremde 4.387 bina ağır, 2.876 bina orta ve 6.126 binada hafif hasar meydana gelmiştir. Ana depremden önce bölgede yer sarsıntıları başlamış ve deprem gününe kadar 77 öncü yer sarsıntısı yaşanmıştır. Depremden sonraki bir aylık süre zarfında ise 660 artçı sarsıntı yaşanmıştır. Deprem sonrasında Dinar-Çivril fayında 10 kilometrelik bir kırılma gözlenmiştir.

2002 Sultandağı Depremi: 03 Şubat 2002 günü meydana gelen 6 büyüklüğündeki depremde 42 kişi hayatını kaybetmiş ve 325 kişi yaralanmıştır. Deprem merkez ilçeye beraber en çok Çay, Sultandağı, Bolvadin, Sincanlı ilçelerinde etkili olmuştur. Başmakçı, Dazkırı, Evciler, Hocalar, Kızılören, Dinar, Şuhut ve Emirdağ ilçelerinde ve bağlı köy ile beldelerde deprem nedeniyle herhangi bir zarar oluşmamıştır. Depremde toplam 4.062 ev, 339 iş yeri ağır hasara uğramıştır.

Sonuç olarak; Afyonkarahisar ve yöresi bir deprem bölgesidir. Her zaman bir depremle karşılaşma durumu söz konusudur. Deprem zamanlarında karşılaşılan can ve mal kayıplarını en aza indirebilmek ya da engel olabilmek ancak yapılarımızın bulunduğu alanları iyi seçmek, yapılaşmalarda ilmi ve fenni kurallara riayet etmekle olacaktır. Ve elbetteki yaşanan acılardan ders almak gerekiyor.

KAYNAKÇA

1-(Mehmet Fevzi Karahisari-Edip Ali BAKI) Taşpınar dergisi Cilt 9, sayı 112-113 Mayıs- Haziran 1944, sayfa 355

2-Taşpınar dergisi cilt10, sayı 142-143, Kasım-Aralık 1946, sayfa 373

3-Taşpınar dergisi Cilt 5, sayı 49, sayfa 6-7, 29 İkinci Teşrin 1936

4-<http://web.deu.edu.tr/daum/index.php/ege-bolgesinde-tarihsel-deprem-listesi>

5- not sur les tremblements de terre en 1862 avec supplements pour les annees anterieures; par M.Alexis Perrey Professeur a la Faculte des Sciences de Dijon Presentee a L’Academie, le 9 janvier 1864

6- http://macroseismology.geol.uoa.gr/query_eq/

7- Gazzetta Ufficiale Del Regno D'Italia 1 Aralık 1862 Pazartesi

8- Wiener Zeitung, 29 Kasım 1862 PAZARTESİ (Avusturya)

Önceki ay 10 Cemazievvel günü Türk sancağı Karahisar'da güçlü bir yer sarsıntısı hissettirdi. Bir minare ile birkaç bina zarar görerek yıkıldı. Karahisar'a beş saatlik mesafedeki Şuhut'ta da hissedilen depremde evler yıkıldı. Pek çok kişi hayatını kaybetti. 142 ceset enkazdan çıkarıldı.

9-Meente Zonder Voorbehoud Is Aangenomen 13 Aralık 1862 (Hollanda)

Anadolu'da Karahisar'a bağlı Şuhut Kasabasında 16 Ekim gecesi meydana gelen şiddetli depremde, 250 civarında ölü ve yaralı vardır.

10- British association for the advancement of Science, Portsmouth Meeting, 1911 a Catalogue of Destructive Earthquakes A.D. 7 TO A.D. 1899 sayfa 69

11- La Presse, 3 Haziran 1875 Perşembe

12- Monatliche Uebersicht 1910 Senesi Mart ayı kataloğu

13-Chronologie De La Guerre (1 Ocak – 30 Haziran 1916) sayfa 32

14- L'express Du Midi 31 Ocak 1916 Pazartesi

ANADOLU'DA DEPREM

Petrograd 30 Ocak

Anadolu'nun Kuzeybatısında merkez üssü Afyonkarahisar olan bir deprem meydana geldi.

Bu şehir geniş bir ovanın ortasında yer alan ve çevresinde antik Synnada şehri, Çay, Kara Arslan ve Murat Dağı ile çevrili 25.000 nüfuslu bir yerleşim yeridir. Bu istasyon ayrıca İzmir ile Bağdat-Konya yönünden gelen hatların kavşak noktasında bulunur. Keçe üretimi, altın ve gümüş işlemeciliği ve askeri malzemelerin imalinin yapıldığı bir sanayi kentidir. Bunun yanında adından da anlaşılacağı üzere büyük miktarlarda Afyon veya Afyün da üretilir. Siyah kayanın üzerindeki kalenin eteklerinden ovaya doğru yayılan şehrin, göze çarpan belli başlı özelliklerinden birisi de minare ve kubbelerdir.

15- L'express Du Midi 06 Şubat 1916 Pazar

AFYON'DA DEPREM

Paris, 5 Şubat

Merkezi Cenevre olan Uluslararası Kızılhaç Komitesinden açıklama:

Bazı Fransız gazetelerinin Petrograd'da çıkan haberlere dayanarak, Afyonkarahisar'da bir deprem meydana gelmiştir. Bunun üzerine Cenevre Merkezli Uluslararası Kızılhaç Komitesi durumu telgrafla Osmanlı Kızılhaç'ına sormuştur. Osmanlı Kızılhaç'ından gelen 2 Şubat tarihli cevabi telgrafla Afyonkarahisar'da hafif şiddetli bir deprem meydana geldiği teyit edilmiştir.

16-<http://articles.adsabs.harvard.edu/full/1925c%26t....41...93n/0000096.000.html>

17--L'ouest Eclair 24 Kasım 1924

İstanbul 23 Kasım

Bu gece yirmi saniye kadar süren bir yer sarsıntısı kaydedildi. Sarsıntı Konya, Uşak ve Eskişehir civarında da hissedildi. Afyonkarahisar istasyon binalarının bazılarında hasar olduğu, Uşak İstasyonu'nun çökmüş olduğu ve Mudanya'da da önemli hasar olduğu bildirilmiştir. Diğer şehirlerde meydana gelen hasarlar önemsizdir. Gece boyunca bir sarsıntıda İstanbul'da hissedildi.

18--Poughkeepsie Eagle-News 25 Kasım 1924 Salı

ANADOLU'DA DEPREM

Londra 23 Kasım-Daily Telegraph gazetesinin İstanbul kaynaklı verdiği bir habere göre, PAZARTESİ gecesi Anadolu'da birçok yerleşim yerini etkileyen şiddetli bir deprem oldu. Uşak Demiryolu İstasyonu hasar gördü. Afyonkarahisar, Çay, Konya ve Eskişehir'de de önemli hasarlar oluştu. Artçı şokların Pazar sabahına devam ettiği ve hala da sürdüğünü bildiriliyor.

19-Het Nieuws Van Den Dag 26 Kasım 1924 (Suriname)

BALKANLAR

26 Kasım (Aneta-Radio) İstanbul ve çevresinde depremler

meydana geldi. Afyonkarahisar ve köylerinde otuz ölü vardır.

20--Utica Daily Press-N.Y. 26 Kasım 1924 Çarşamba (sabah baskısı)

Depremler sonucunda harap olan Asya Türkiye'sinde 30 can kaybı

Londra 25 Kasım-İstanbul'dan alınan telgrafta verilen habere göre PAZARTESİ gecesi meydana gelen depremde birkaç köyde 30 kişilik bir can kaybı meydana geldi.

Havas'ın İstanbul'dan verdiği habere göre Türk Hükümeti, Kızılay ve diğer yardım kuruluşları bölgeye derhal yardım gönderdiler. Afyonkarahisar ve çevresinde artçı şoklar aralıklarla devam ediyor.

21--Newspaper Oswego Palladium Thursday 21 Haziran 1934 Perşembe

22-Liechtensteiner Volksblatt tt 23/06/1934

23-Devlet arşivleri kataloğundan bazı kayıtlar.

*Tarih :11/S /1283 (Hicrî) Dosya No :358 Gömlek No :100 Fon Kodu :A.}MKT.MHM.

Karahisar-ı Sahib ve kazası Şuhut'ta şiddetli bir zelzele olduğu.

*Tarih :19/S /1310 (Hicrî) Dosya No :264 Gömlek No :130 Fon Kodu :Y.A...HUS.

Karahisar-ı Sahib'in Başmakçı köyünde, zelzeleden dolayı yüz on hanenin kâmilin ve yüz doksan evin kısmen yıkıldığı.

*Tarih :14/C /1279 (Hicrî) Dosya No :249 Gömlek No :4 Fon Kodu :A.}MKT.MHM.

Karahisar-ı Sahib ile Şuhut kasabasında vukua gelen depremde yıkılan yerlerin tamiri için amele gönderilmesinin takdire şayan olduğu.

*Tarih :06/R /1280 (Hicrî) Dosya No :655 Gömlek No :55 Fon Kodu :MVL

Karahisar-ı Sahib sancağındaki Şuhut kazasında vuku bulan depremde enkaz altında kalarak yaralanan ve sakat kalanlar hakkında yazılan emirnameye cevaben Hüdavendigâr Meclisi'nin mazbatası. (22. Anadolu)

*Tarih :22/C /1284 (Hicrî) Dosya No :391 Gömlek No :89 Fon Kodu :A.}MKT.MHM.

Karahisar-ı Sahib'de deprem olduğunun Takvim-i Vekayi'de ilanı.

*Tarih :29/C /1318 (Hicrî) Dosya No :2419 Gömlek No :3 Fon Kodu :DH.MKT.

Kirmastı, Karahisar, Sandıklı, Geyikler, Sübhanlı, Çivril, Kütahya, Gedüs ve Uşak'da meydana gelen hafif ve şiddetli depremler hakkında bilgi verilmesi.

*Tarih :28/Ra/1338 (Hicrî) Dosya No :19 Gömlek No :1 Fon Kodu :DH.İ.UM

İzmir'in Kemer mevkiinde meydana gelen tren kazasıyla, Karahisar ve civarında meydana gelen hafif şiddetli deprem.

NOTLAR :

(**) **M.Alexis Perrey** (1807-1882) : Fransız sismolog ve deprem katalogcusu.

(***) **M.Ritter**: 1856 ile 1876 sonuna kadar Osmanlı Devletinde köprüler ve yollar şefi olarak görev yapan mühendis Ritter, bu görevi sırasında resmi olmamakla beraber, sürekli meteoroloji gözlemleri yaparak İstanbul'un istatistik meteorolojisi konusunda çok kıymetli veri hazırlamıştır. Ritter, Pera adı verilen Tünel civarında, deniz seviyesinden 74 metre yükseklikteki evinde ve Kuruçeşme'de 1862 Mayısına kadar bir yalıda ve daha sonra da Ortaköy Camii civarındaki bir yalıda meteoroloji gözlemlerini yapmıştır. (Osmanlıda Rasathaneler, Prof Dr. Muammer DİZER, Boğaziçi Üniversitesi, sayfa 43)

HAVAS: İlk kurulan haber ajansıdır. Bu ajans Macar asıllı bir Fransız olan Charles Louis Havas tarafından 1835 yılında Paris'te kurulmuştur. "Havas" adını alan bu ajans ile beraber haber ajanslarının temeli atılmıştır. 1944 yılında Agence France Presse (AFP) adını almıştır.

SÜLEYMAN SIRRI ÜÇER

Senih BAYIK

Süleyman Sırrı Üçer

H 1329/1911 yılında Afyonkarahisar'da doğdu. 18 Temmuz 1972 tarihinde Ali Yarşı tarafından açılan bir ankete göndermiş olduğu mektupta hayatını kendi ağzından şöyle anlatmaktadır:

“Güzel Afyonumuzun Kubbeli Mahallesi’nden Çolakoğulları sülalesinden ki Hacı Müezzinzadeler de denilir - Saraç Hamit Usta’nın iki oğlundan küçük olanıyım. Büyük babam Mevlevi Dergâhı’nda 50 yıldan fazla müezzinlik, ayinhanlık yapmış, bu cihetle Hacı Müezzinzadeler denilirdi. Amcalarım Evtam Müdürü Hasan Bayık ve yine uzun yıllar Müftü olan Hüseyin Bayık idi. İslam-i terbiyeyi bendeniz bu üç büyüğümüzden aldım. İlk tahsilimi Gedik Ahmet Paşa mektebinden Muhterem Oğuz Bey Hocamın elinde yaptım. Bir ara medrese tahsili de gördüm.

Orta tahsilimi bitirmek üzere Afyon Ortaokulu’na başladım. O zaman Ali Nihat Bey müdür, Cevdet Bey muavindi. 1924-1925 ders yılı sonlarında, 23 Nisan 1925’de Bursa Işıklar Askeri Lisesine müracaat ettim. O yıl bir yılda iki devre imtihan vardı. İkinci devreye orta birinci sınıfla alındım. Artık orta ve lise tahsilimi Işıklar Askeri Lisesi’nde tamamladım. Askeri lisede iki hemşehrimiz hoca da vardı. Bir Mollazadelerden Tarih Öğretmeni Muhtar Şevket Bey, iki tabiye öğretmeni Osman Bey (Kel Osman).

Işıklar son sınıfla gözlerimde bozukluk görüldü, lise bitirme imtihanını verdikten sonra askerlikten, sağlık durumumdan ihraç edildim. Harbiye’ye gidedim. Çok üzüldüm. Son sınıfla iken Mareşal

Fevzi Çakmak’a özel bir mektup yazarak askeri mekteplerimize öğretmen olmak üzere yüksek öğretmen okuluna gönderilmemi rica etmiştim. Bir cevap alamamıştım. İhraç kararım tasdik olundu. Ben, memleketim olan Afyon’a döndüm. 26 Haziran 1931’de Bedestenin üst katında İş Bankasının bir şubesi açıldı. Müdürü Hamza Osman Özkal Bey’di. Beni bankaya stajer memur olarak aldılar.

Mareşal Çakmak rahmetli mektubumu almış. Kendinde bir kanaat, bir fikir hasıl olmuş. Her yıl askeri mekteplerden sağlık durumu nedeniyle

nice talebeler ihraç olunuyor. Evet, bunlardan belki piyade, topçu, süvari olanlar var. Fakat öğretmen, hâkim, muamele memuru da mı olamazlar? Nihayet orduda bir askeri öğretmen, askeri hâkim sınıfı açmaya karar verdiler. Rahmetli Paşam beni de çağırdı. Bankadan da memnun değilim. Eylül 1932’de İstanbul’da Askeri Tıp Okuluna bağlı Askeri Öğretmen sınıfına iltihak ettim. Bu sınıfın ilk talebesi oldum. Darülfunun’un tarih şubesinde derslere devam ediyor, geceleri yüksek muallim mektebine meslek dersleri görmeye gidiyor, Askeri Tıp Mektebi’nde de yatıyor, yiyordum.

1933’de üniversite inkılabı oldu. Bu defa da üniversite tarih şubesi talebesi oldum. Askeri talebe olarak devam ediyordum. Şemsettin Günaltay, İ.H. Uzunçarşılı, Mükremin Halil, Enver Ziya Karal ve diğer muhterem hocalarımdan ders aldım. 1936 Şubatında üniversite tarih şubesinden mezun oldum. Tez olarak Afyonkarahisar Tarihi’ni yazdım. Bu tezi hazırlarken Süleyman Gönçer Bey’den çok yardım ve alaka gördüm.

Bir yılda yedek subay hizmeti gördüm. Kıt'a devresini 6 ay Akşehir 21. Piyade alayında tamamladım. Nihayet Ekim 1937'de öğretmen teğmen olarak Kırıkkale'de Askeri Lise Tarih Öğretmenliğine tayin olundum. Bu arada Acemoğlu Yemenici İsmail Günay ustamın kerimesi ile de evlendim ki kayınvalide pederimle hala-dayı çocukları olurlardı.

Eylül 1943 yılına kadar Kırıkkale'de vazife gördüm. Bu tarihte harp dolayısıyla Konya'da bulunan Kuleli Lisesi tarih hocalığına tayin olundum. Her iki mektepte de milli tarihimizi, islam tarihini yavrularımıza en büyük bir heyecanla anlatıp öğretmeye en büyük dikkati harcadım. İslam tarihini hele Oğuzlarla başlayan milli tarihimizi hem araştırdım hem de talebelerime büyük bir heyecanla aktardım. 1948 yılında Kuleli Konya'dan İstanbul'a tarihi kışlaya döndü. Ben de beraber İstanbul'a döndüm. Burada vazifeli olduğum şanlı müessesinin bir tarihçesini hazırladım. 1955-1956 ders yılında Konya'da Astsubay okulunda hocalık yaptım. 1956 Eylül'ünde tekrar Kuleli kadrosuna iade olundum.

Bu dönüşten sonra İstanbul İmam-Hatip Mektebinde de tarih, İslam Tarihi dersi hocalığı yaptım. Nihayet Eylül 1963'de kendi arzumuyla öğretmen albaylıktan 6 yıl albay rütbesini taşıdıktan sonra emekli oldum.

Fakat İmam-Hatip Mektebinde derslere devam ettim. Bir ara Özel Işık Lisesinde, Özel Şişli Kolejinde hocalık yaptım. Bütün bunlarda iki hedef peşinde koştum: 1. İslam-i ve İslam Tarihi'ni öğrencilerime bütün ihtişamıyla anlatıp öğretmek. 2. Türklük ve Müslümanlığı, bu büyük varlığın ortaya koyduğu ve kazandığı büyük medeniyet ve zaferleri gençliğe aktarıp öğretmek.

İki yıl evvel İmam-Hatip mektepleri 5-6. sınıflarında okutulmak üzere İslam Tarihi ve İslam Medeniyeti Tarihi ders kitaplarını yazdım. Basıldı. Vekaletçe tak-

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI

TSM REPERTUAR NO: 2126

MUHAYYER KÜRDİ ŞARKI

USÛL : DÜVEK

BİR KIZIL GONCAVA BENZER DUDAĞIN

MÜZİK : ÂMİR ATEŞ

SÖZ : MELEK HİÇ

♩ = 144

Saz...

BİR KIZIL GONCAVA BENZER DUDAĞIN
HER GÖREN GÖZÜME TAKSAM SENİ DER
AÇILAN TEK GÜLÜN SÜN SEN BU BAĞIN
KİMİ ATEŞ GİBİ YAKTIN BENİ DER
KURULUR KALPLERE SEVDÂ OTAĞIN
KİMİ BİLLÖR BAKIŞINDAN SÖZ EDER
KİMBİLİR HANGİ GÖNÜLDÜR DURAĞIN

(Saz...)

1. Saz... 2. Saz...

(Saz...)

1. Saz... 2. Saz...

(SON)

D.C. (başla)

-1-

BİR KIZIL GONCAVA BENZER DUDAĞIN
AÇILAN TEK GÜLÜN SÜN SEN BU BAĞIN
KURULUR KALPLERE SEVDÂ OTAĞIN
KİMBİLİR HANGİ GÖNÜLDÜR DURAĞIN

-2-

HER GÖREN GÖZÜME TAKSAM SENİ DER
KİMİ ATEŞ GİBİ YAKTIN BENİ DER
KİMİ BİLLÖR BAKIŞINDAN SÖZ EDER
KİMBİLİR HANGİ GÖNÜLDÜR DURAĞIN

MELEK HİÇ

dir olundu, bu mekteplerde okutuluyor. Cenabı Hakka şükrederim bu hizmeti bana nasip eylediği için.

Kütüphane ve arşivde çalışıyorum, bakalım bir eser cik hazırlamak kısmet olur mu? Bir yandan her fırsatta konferanslar verdiğim gibi fakirhanemde sohbet toplantıları yaparak vazifeye devam ediyorum. Muhtelif mecmualarda yazılar yazdım. Yok demeyecek kadar da üç-beş şiir karladım.

Bilmem bu kadar faaliyet İslam'a hizmet sayılır mı? Öte tarafını Cenabı Rabbül Alemine bıraktım."¹

Kendi ifadesiyle merhum Süleyman Sırrı Üçer'in hayat hikâyesi bu şekilde.

Dedem Hüseyin Bayık ile Süleyman Sırrı Bey'in babası Saraç Hamit usta kardeşler. Soyadı Kanunu çıktığı zaman dedem Hüseyin Bayık ile kardeşi Hasan Bayık medrese eğitimi görmeleri ve Farsça bilmeleri münasebetiyle "Bayık" soyadını almışlar. Diğer kar-

¹ "Bir Yıldönümü" Ali Yarşi Türkeli gazetesi 15 Şubat 1985

S.Sırrı ÜÇER, Süheyl ÜNVER, Kemal Edip KÜRKÇÜOĞLU-Neyzen Halil CAN-Talebeler

deşleri Hamit usta ise oğlu Süleyman Sırrı Bey'in ısrarı ile " Üçer" soyadını almışlar.

İstanbul'da olduğum 1960 ve 1971 yılları arasındaki dönemde akrabamız olması münasebetiyle Sırrı amcamın Çengelköy'de bulunan evine sık sık giderdim.Kuleli Askeri Lisesi'nin tam arkasında bulunan evi PAZARTESİ-Pazar günleri sohbet ehli mümtaz, musiki, edebiyat, tarih ve fikir adamlarının buluşma yeri olurdu. Kemal Edip Kürkçüoğlu, Yaman Dede, Şefik Can, Ali Rıza Salman, Alman Mevlana aşığı Anne Marie Şimmel (sonradan Müslüman olup Cemile adını aldı), Neyzen Halil Can, Neyzen Niyazi Sayın, Yesari Asım Arsoy, Ferruh Bozbeyli gibi o yıllardan hatırlayabildiğim isimleri hep o evde tanıdım.

Babam rahmetli Kemal Bayık her İstanbul seyahatinde onda kalırdı, Sırrı Amcam da yaz tatillerinde Afyon'a geldiğinde Ulu Cami Caddesi'ndeki evimizde birkaç hafta kalır, büyükleri ziyaret ederdi.

Sırrı Amcam 16 Haziran 1979'da vefat etti. İstanbul'da defnedildi. Merhum, Afyon basınına kalemi ve fikirleriyle hizmet etmiş önemli bir şahsiyettir. Göndermiş olduğu mektuplar Taşpınar dergimizin 1.döneminde yayınlanmıştır. Kendisinin tarihçiliği ön plana çıkmasına rağmen pek bilinmeyen şairlik yönü de vardır. Gerek aruz gerekse hece vezninde yazdığı şiirlerinde "Melek Hiç" mahlasını kullanan Süleyman Sırrı Üçer'in bestelenmiş şiirleri mevcuttur. Bunların

içerisinde en çok bilineni ise hayatının son yıllarında tanıştığı Amir Ateş tarafından bestelenen "Bir kızıl goncaya benzer dudağın" mısralarıyla başlayan eserdir.

Mektupları, tarih kitapları ve şiirlerinden başka Halkevlerince basılan "Konya Köy ve Yer Adları Üzerine Bir Deneme" adlı küçük bir kitabı da mevcuttur.

Ruhu Şadolsun.

NEFES

Ey dost... Bir ulu pazara geldik
Ne hoş bir rüyâ ki, gülzara geldik,
Gerçekde bir nefes azara geldik,
İlm-i fenada aybımız vardır.
Geç kaldık halka-i Hu'ya girmeye,
Aşk ile arınmış suya girmeye,
Gûşe-i Vahdetle Hak'ka ermeye,
Tesbih-i Sübhan'da gayr'ımız vardır.
Vird'imiz Allah'dır, dilde, her yerde,
Girmişiz Çileye, Dergâh-ı Pir'de,
Müştakız ey " Sırrı" irşada bizde,
Defter-i Uşşak'da kaydımız vardır.²

² "Mektuplarıyla Sırrı Üçer" İrfan Ünver NASRATTINOĞLU Beldemiz Dergisi Aralık 1990 Sayı 21 s 18-20

HÜDAİ KAPLICALARI

ALİ OSMAN KARAKUŞ

Umut Dünyası: Dünya bir tiyatro sahnesi. İnsanlar birer oyuncu. Oynanan bu oyunun adı “YAŞAM.”

Yaşam; doğumla ölüm arasında geçen bir süre. Ama tatlı ama acı. Ama uzun ama kısa.. İnsan yaşamı boyunca arayışlar içerisinde dünyada ki rolünü oynayıp durur. İşte bu arayışlardan birisi de “UMUT”tur. Umut; bazılarına göre, iyi bir sabah kahvaltısı, kötü bir akşam yemeğidir. Yüzyıllardır Sandıklı Hüdai Kaplıcaları da bir umut kapısı olmuş. Pek çoğu kavuşmuş umuduna, “şu derdime derman” diyerek yarınları umutla bakmasını bilebilmiş. Dileriz ki tüm insanlar da umutlarını bulsunlar...

Hüdai Kaplıcalarının Coğrafi Konumu: Hüdai Kaplıcaları İç Ege’nin güneyinde yer alan Afyonkarahisar ili sınırlarında yer almakta olup il merkezine 63 km, ilçe merkezine 9 kilometre uzaklıkta, Alikaya ve Timur tepeleri arasında bulunan düzlükte yer almaktadır. Denizden yüksekliği ise 1.005 metredir.

İklimi: Sandıklı bir Orta Anadolu ilçesi olması nedeniyle yaz aylarında oldukça sıcak ve kurak bir iklim sürmektedir. Bunun için Hüdai Kaplıcalarına gidenlerin ilk ve sonbahar aylarını seçmelerini tavsiye edilmektedir.¹

Ulaşımı: Afyon Antalya Karayolunun 65. kilometresinde bulunan Hüdai kaplıcaları bulunduğu ilçe olan Sandıklı’nın, Akdeniz, Ege ve İç Anadolu bölgelerinin kesiştiği bir noktada olduğundan dolayı ulaşım oldukça kolay ve avantajlıdır. Sandıklı Kaplıcası bulunduğu kara yolu konumu ile, yurdumuzun kuzey ve güney bağlantısını sağlayan Ankara-Antalya ve İstanbul-Antalya karayolu üzerinde bulunmaktadır. Ayrıca ilçeye 9 km uzaklıkta bulunan kaplıca alanına her yarım saatte bir düzenli olarak minibüs seferleri yapılmaktadır. Demiryolu ulaşımında ise, Sandıklı Ankara-İzmir Demiryolu güzergâhında bulunmaktadır. Havayoluyla Hüdai Kaplıcalarına gelmek isteyen-

ler ise, Zafer Havaalanı ve Isparta Süleyman Demirel Hava Limanı, Antalya Hava limanlarından faydalana-bilme imkânına sahiptirler.

Hüdai –Hüzayî:

“Hüdai Medhun etmek ne mümkün

Onun abı dürür, dertler devası”

Şeyh Hamza²

Hüdai kelimesi Allah’tan gelen, Allah’ın bahşettiği nimet anlamındadır. Halk arasında Hüzayî de denmekte olup Osmanlıca yazılışında (dat) harfi okunurken D ve Z sesi verdiği için bu şekilde de kullanılmaktadır. Bölgenin 1176 Miryakefalon Savaşı’ndan sonra Türkler tarafından fethiyle birlikte bugüne kadar aynı isimle bilinmektedir.³ Türklerden önce burası yine şifa merkezi olarak kullanılan yerlerden birisidir. Bu gün Allah şifa versin anlamında kullandığımız Hüdai kelimesine karşılık o dönemde salut kelimesi kullanılmakta olup Latince anlamı ise şifa bulmak anlamındadır. Frigya Salutaris yani Hüdai Kaplıcaları adını doğa üstü olaylardan almıştır. Var olalıdan bu güne kadar kutlu şehirler arasında geçmektedir.

KAPLICANIN TARİHÇESİ

Frigler Dönemi: Hüdai Kaplıcalarının yüzyıllardır şifa merkezi olarak kullanılmasına dair en eski bilgiler Friglerle birlikte başlamaktadır. Büyük Menderes’in yukarı çığıruları arasında kalan bölgenin eski adıdır Frigya.

Frigler önce Bitinya bölgesine yerleştiler ve MÖ 12 ve MÖ 7. yüzyıllar arasında Orta Anadolu'nun batısında egemenliklerini ilan ettiler. Bu sırada meydana gelen yeni göç dalgaları Friglerin daha iç bölgelere gitmesine neden oldu. Günümüze kadar ulaşan eserlerden anladığımıza göre bu dönem de Hüdai Kaplıcaları bölgenin önemli şifa merkezlerinden birisidir.

Grek-Roma-Bizans Dönemi: Friglerden sonra bölge tamamen Romalıların hâkimiyetine girmiştir.

Roma ve Grek dönemine bu bölgede kurulmuş olan beş şehir (Pentapolis) göze çarpmaktadır ve döneminin en ileri şehirlerindendir.⁴ Bu şehirler; Bruzus (Karasandıklı köyü)⁵, Eucarpeia (Emirhisar köyü)⁶, Hieropolis (Koçhisar köyü)⁷, Otreus (Yanıkören köyü)⁸, Stektorion (Menteş kasabası)⁹dır. Pentapolis şehirleri ve Agros Thermon'un oturduğu vadi ise Glaukos Vadisi olarak geçmektedir.¹⁰ Ramsay 1891 yılında Hieropolis (Hüdai Kaplıcası ve Koçhisar Köyü)'ten Metropolis'e giderken Gumalar (Kumalar) Dağı'nın yüksekliğini 2.200 metre olarak ölçtüğünü belirtmektedir. Çok eski çağlardan günümüze kadar şifa merkezi olarak kullanılan Hüdai Kaplıcaları Hristiyanlığın yayılışında Hristiyan azizlerinin şifa mucizeleri gösterdikleri yer olarak tanınmış ve bu yüzden bölgeye Şifalı Frigya anlamına gelen Frigya Saluratis denmiştir. Roma Bizans döneminde bölgenin adı kutlu, şifalı şehir anlamına gelen Agros Thermon'dur. Şifalı sularından dolayı kutlu şehir olarak anılan Agros Thermon Pentapolis (Beş Şehir) de bulunan bir kasaba konumundadır. Pentapolis'in en büyük şehirlerinden olan Hieropolis'e yakınlığından dolayı da (Yaklaşık 4 km) büyük önem kazanmıştır. Bugün İstanbul Çemberlitaş'ta bulunan şifa ve sağlık tanrısı Apollon için uzun pofir taşından yapılmış sütun üzerine tunçtan heykelin burada bulunduğunu kaynaklar belirtmektedir. Bu heykelin ne zaman ve niçin İstanbul'a götürüldüğü gizemi hala kendini korumaktadır.

Eski hamam yapıları, Bizans yapı tarzı niteliğindedir. Agros Thermon doğaüstü bir doğa olayından adını almaktadır. Şehrin adı Roma'daki Vatikan Müzesi'nde bulunan bir yazıtta ve Aziz Aberkios Efsanesi'nde geçmektedir. Efsaneye göre Aziz Aberkios, dualarıyla kaynaktan şifalı su çıkarmıştır. İlk Hristiyanlık dönemlerinde de kaplıca olarak kullanılan Agros Thermon'da yakınında bulunan Hieropolis Başpiskoposu olan Sen Mişel tarafından hastaları tedavi ederek mucizeler gösterdiği belirtilmektedir.¹¹ Bundan dolayı çok eski kaynaklarda bu konu "Sen Mişel'in Mucizeleri" şeklinde geçmektedir.

Tarihte Glaukos Vadisi olarak bilinen bölgede bu-

Kaplıca ile ilgili eski bir yayın

lunan Hüdai kaplıcaları din ve şifa şehri olarak ün salmıştır. Hüdai kaplıcaları o dönemde bulunduğu konum itibarıyla Roma Yolu üzerinde bulunmaktadır. Apemia (Dinar)dan, Brouzos (Karasandıklı), Kidyessus (Sincanlı Küçük Höyük) ten geçen bu Roma Yolu buraya uğramaktaydı. Böyle olmasına rağmen bir ticaret şehir olmadığını, tapınakları ve şifalı sularından dolayı çok ziyaret edilen bir şehir olduğunu bilmekteyiz. Agrosthermon (Hüdai Kaplıcası) yakınlığı sebebiyle Hieropolis'e (Koçhisar) kutluluk kazandırmıştır.¹² Önemli ticaret yollarının buradan geçmesi, şifalı suları ve önemli tapınaklarından dolayı çok ziyaret edilen bir şehir olmasıyla her zaman ilgi görmüştür. Bölge termal merkezi olduğu kadar aynı zamanda dini bir merkez olarak da ün yapmıştır.

Vatikan'daki Mezar Taşının Sırrı: Bu dönemde bölgede meydana gelmiş bir kaç olay bizlere bu bölgenin önemini göstermektedir.¹³

Hz. İsa otuz yaşına gelince kendisine peygamberlik verilmiş ve insanları hak yola davet etmeye başlamıştı. Hz.İsa'nın getirmiş olduğu inanç sistemine dış bileyen Yahudiler bunu fırsat bilerek; "Hz. İsa'nın halkı kandırdığı, Roma yönetimine karşı karışıklık çıkarmak istediği" gibi gerekçelerle, Roma'nın Kudüs Valisi Ponsplat'a şikâyet ettiler. Kudüs Valisi Ponsplat Hz. İsa'yı yakalatarak bir kaç ağır suçlu ile birlikte çarımha gerdirdi.

Hız.İsa'nın ölümünden sonra MS 30. yılda Hız. İsa'ya inanan 11 yoldaşı gizlice toplanmaya başladılar. "Havari" denilen bu kişiler, Suriye, Antakya ve Tarsus taraflarına dağıldılar. Bu sırada Hristiyan olan bir Yahudi Sen Paul adı ile İncil'in propagandacısı olarak çalıştı. Saint Paul Anadolu'ya geçerek dağlarda çobanlara ve halka Hristiyanlığı yaymaya çalıştı. Saint Paul Anadolu'yu gezerken şimdiki Isparta iline bağlı Yalvaç'a geldi.

Burada da halktan yüz bulamadığı için Synnada (Şuhut)'a geldi. Buradaki Yahudiler taş ve sopalarla Saint Paul'u karşıladılar. Oradan kaçan Saint Paul Kuvalya (Kumalar) Dağı'nda saf halk içerisinde daha da başarılı oldu. Frigya'nın dağlık bölgesinde (Ber Dağları) dolaşarak çok iyi çalıştı.

Sonuç olarak Hristiyanlık Suriye dışında ilk kez dağlık Frigya'da ve Sandıklı Ovası'nda bulunan Pentapolis'te gizlice aşılanmıştır. Afyonkarahisar ili içerisinde gizli Hristiyanlar en önce Bey Dağları ve Sandıklı Ovası'nda yayıldılar. Bu yayılışı sağlayan din görevlilerinin hayatları daha sonra "Azizlerin Hayatı" isminde edebi hikâyelere dönüştürüldü. MS 325 yılında Roma'da İmparator Konstantin'in gizli bir Hristiyan olması sebebiyle rahatça çalıştılar. Gizli tapınaklar yıkılarak yerlerine kiliseler yapıldı. Hristiyanlığı korumak ve kurallarını birleştirmek üzere Nicaia (İznik) da dini bir toplantı yapıldı. Bu toplantıya her yerden piskoposlar toplandı. Bu toplantıya katılan piskoposlardan Hieropolis (Koçhisar) Fiaccus, Eucarpeia (Emirhisar)lı Eugerius'unda bulundukları ifade edilmektedir. İlk gizli Hristiyan azizlerinden birisi olan Aberkius, Sandıklı Ovası'nda yer alan Pentapolis'in baş şehri Hieropolis (Koçhisar) halkında gizli bir Hristiyan olup genç yaşlarında Hristiyanlık havarilerinden Sen Paul ile Hieropolis'e geldiğinde tanışmış ve gizlice bu dine girmiştir. Şehrin ileri gelenlerinden olan Aberkius dinini gizli tutmak zorundaydı. Üstelik şehirde önemli görevlerde yer almıştı. Daha sonradan Hieropolis'e Belediye Başkanı oldu. Aberkius memleketinde bulunan gizli Hristiyanları korumuş ve yayılmalarını sağlamıştır. Aberkius sonradan türeyen ve putperestlikle Hristiyanlığı bir birine karıştıran bir mezhep olan Montanistlerle ömrünün sonuna kadar mücadele etmiştir. Aberkius 72 yaşında günün modasına uyarak kendi mezar taşını ve bu taşta kendi biyografisini hazırlattı. Öldüğünde

Kaplıcanın eski bir görünümü

şehrin (Hieropolis) güney kapısı dışında yolun kenarında herkesin görebileceği biçimde konulan bu taş uzun bir zaman gizli Hristiyanların ziyaret ettikleri ve uzun bir zaman Hristiyanlığın kutlu bir belgesi olarak korunmuştur. Daha sonraları Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1883 yılında Roma Tarih Profesörü İngiliz Gezgin W. M. Ramsay tarafından ilçemiz Hüzayî kaplıcasında bir duvarda bulunduktan sonra hakkında yazılar yayımlanan bu mezar taşı büyük ilgi çekmiş ve Hristiyanlık dünyasında büyük tartışmaların çıkmasına neden olmuştur. Yapılan inceleme ve tartışmalar sonucunda mezar sahibi Markos Aberkius'un gizli Hristiyan olduğu ve sonradan bu dinde destanlaşan "Azizlerin Hayatı" adlı eserde adı geçen Aziz Sen Aberkius olduğu kanısına varılmıştır. Bu mezar taşı göz önüne alındığında; 3. yüzyılın sonlarına doğru 180, 190 miladi yıllarında yazılmış olduğu hesaplanmıştır. Buna göre Aberkius MS 120-190 yıllarında yaşamış ve yukarıda bahsettiğimiz Montanistlere karşı savaşımdan dolayı azizlerin arasına katılmış bir din adamıdır. Hüdai Kaplıcalarında mezar taşının bulunması ile "Azizlerin Hayatı"ndaki Sen Aberkius tarihi bir nitelik kazanmıştır. Bu mezar taşının bulunmasından sonra çıkan tartışmalar ve araştırmalar Papalık'ın da dikkatini çekmesi neticesinde Papalık, bu mezar taşını dönemin Osmanlı Sultanı 2.Abdülhamit'ten verilmesi istenmiş olup Osmanlı Sultanı'nın uygun görmesi ile bu mezar taşı Hüdai Kaplıcaları'ndan alınarak Vatikan'a gönderilmiştir. Günümüzde ise Hüdai Kaplıcalarında bulunan bu mezar taşı İtalya'da Lateran müzesinde sergilenmektedir. Ayrıca yukarıda bahsettiğimiz Hristiyanlık dünyasında önemli bir yere sahip olan "Azizlerin Hayatı" isimli esere yardım eden bir başka kişi ise Otrus (Yanıkören)lu Zatikos'tur ve bu arada 4. yüzyılda Otrus Belediye Başkanı olarak bulunuyordu.

Burada çıkarılan Bizans mimari kalıntıları ortaçağda bu sıcak su kaynaklarının hamam olarak kullanıldığını göstermektedir. Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi tarafından 1.05.2002 tarihinde Hüdai Kaplıcaları imar planı içinde yapılan incelemeler sonucunda; 1 adet kayalık ve 4 adet eski hamam bulunduğu görülmüştür.

Geçmişten günümüze kadar ulaşan bu tarihi kalıntılardan hamamlar Osmanlı Mimarisi olup kayalık ise, 6-7 metre yüksekliğinde, yer yer basamak ve su çukurlarından oluşmuş Frig kutsal alanıdır.¹⁴

Selçuklu ve Osmanlı Dönemi: Anadolu'nun fethinden sonra bölge Türklerin ilk yerleştikleri yerlerden birisidir. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde Hüdai Kaplıcalarının yine bir şifa merkezi olarak kullanıldığını müşahade etmekteyiz. Değişik tarihli Hüdavendigâr Salmelerine göre¹⁵ burası şifa veren bir kaplıca olarak anlatılmaktadır. Bölge Selçuklu ve Osmanlı toprakları olduktan sonra mimari yapılanmada yer yer harabe şeklinde kalan önceki dönem yapı taşları da kullanılmıştır. Hüdai Kaplıcaları içerisinde bulunan ilk Selçuklu Dönemi eserlerinden olan Yıkık Hamam'da Büyük İskender ve Kleopatra'nın beraber yıkandıkları söylenenler arasındadır.¹⁶ Kelimenin tam manasıyla, kaynağı kudretten gelen anlamına gelen Hüdai Kaplıcalarında gezi notlarını yayımlayan A.Rıza Hakses,¹⁷ 1302 yılında eski kaplıcanın üstünde bir taşta yazılı bulunan bir kitabeden bahsetmektedir. Kitabede ;

Kudretten yapısı

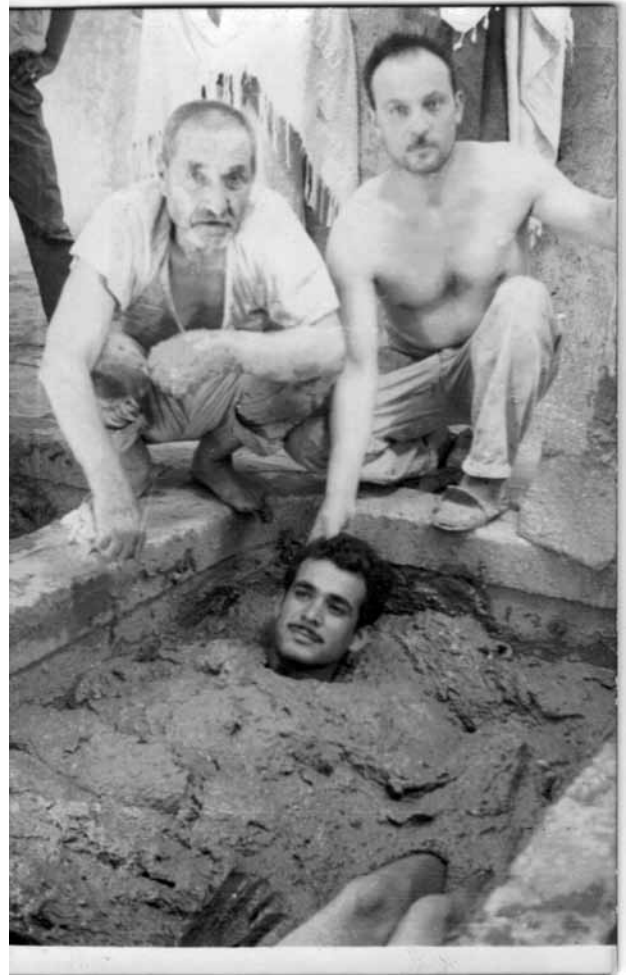
Kibleye doğru kapısı

Lailahe illallah"

Bu kitabeyle ilgili yaptığımız saha araştırmasında böyle bir kitabenin olmadığını gördük.

Yaz aylarının başlamasıyla birlikte tüm Anadolu halkının hatta yurt dışından bile insanların akın ettiği kaplıca adeta bir tatil köyü görünümündedir. En lüksünden tutun da en sade vatandaşa kadar herkes Sandıklı'nın bu şifalı sularından faydalanabilmektedir.¹⁸ Kaplıca suyunun çok sıcak olması yöre halkının, **"yumurtayı bile koysan kaynatır"** deyiimiyle ifade edilmektedir.

Yine hamam sularını dünya kaplıcaları ile mukayese eden Arnola Sherrer bir yazısında şöyle demektedir; "Bu suların dünyaca en kıymetli olduğunu tahmin etmiştim, şimdi bunu teyiden söyleyebilirim" diyerek bu önemli sonuca varabilmek için Hüzayi Kaplıcalarını Bohemya, Prusya, Bavyera, İsviçre, Fransa kaplıcalarından bazılarıyla mukayese etmiştir.¹⁹

İyi Geldiği Hastalıklar : Romatizma, Romatoid Artrit (Eklem İltihabı), Nevralji (Sinir boyunca yayılan iltihaplar), Nevrit (Sinir iltihapları), Polinevrit (Birden fazla sinirin iltihapları), Tendinit (Tendon zedelenmesi), Pariatrit (Eklem zarı iltihabı), kireçlenmeler, Selulit (Yumuşak doku romatizması), Siyatik (Siyatik sinirinin sıkışması), Spondilit (Omurganın kireçlenmesi), Miyalji (Kas ağrıları), kadın hastalıkları (Kronik dönemlerde), Polip sekeli (Çocuk felci sekeli), Hemipleji (Vücudun her her tarafının felci), Parapleji (Her iki alt ekstremitenin felci), kırık - çıkık sekelleri, kazalardan ve ameliyatlardan kalan sekeller, ruh, yorgunlukları, dimağ yorgunluğu, bağırsak hastalıkları, böbreklerdeki taş ve kumların düşürülmesi, cilt ve deri hastalıkları.

HÜDAİ KAPLICALARINDA FOLKLOR: İlçemiz kültürel hayatında Sandıklı kaplıcalarının büyük yeri vardır. "Temizlik imandandır" hadisi şerifiyle de önemi belirtilen temizliğin en çok başvurulmuş mekânlarıdır hamamlar. Sandıklı şehir merkezinde son yıllara kadar; Sabah Hamamı, Keçeci Hamamı, Heybelioğlu Hamamı isimli şehir hamamlarının olduğunu biliyoruz.²⁰ Günümüzde ise şehir merkezinde Belediye tarafından

işletilen, “Germiyoğlu Umurbey” isimli şehir hamamı bulunmaktadır. Bu ismin verilmesinde muhakkak geçmişten günümüze kalan ecdat yadigarı eserlerin bulunmasıdır.²¹ Bu eserlerden günümüze kalanı harap bir vaziyette bulunan Germiyoğulları dönemine ait Küçük Hamam’dır. Bayram arifelerinde ve düğünlerde hamamlar başka bir şenlikli olur.

GÜZEL BİR GELENEK: Özellikle mübarek günler üç ayların başlangıcında, Ramazan ayından bir önce ve dini bayram arefelerinde Kaplıca’da bulunan umumi banyolardan yediden yetmişe herkes ücretsiz olarak faydalanabilmektedir. Yıllardır Belediye tarafından yerine getirilen güzel bir davranış ise, kimi kimsesi olmayan, meczup, sakat vatandaşların Belediye tarafından belirli aralıklarla Hüdai Kaplıcalarına götürülerek temizlenmelerinin sağlanması ve tahsis edilen odalarda kış aylarını kaplıcada geçirmeleridir. Dileriz bu güzel gelenek her zaman devam eder.

Gelin Hamamı: Düğün haftasına girildiğinde, oğlan evinden gelen kadınlar, gelin kızı Sandıklı’daki hamama veya Hüdai Kaplıcası’na götürülür. Hamama gitme sini ardı davetlerinden sonra yapılı ve gelin gününden bir gün öncesine denk gelir. Gelin Hamamı oğlan evi tarafından kız evi ve yakınlarına verilen bir ziyafet niteliği taşımaktadır. Oğlan evi ve kız evi iki ayrı grup halinde hamama gelerek tutulan hamama girerler.²² Hamama varıldığında gelin adayı, herkesin elini öper ve bohçaları ayrı ayrı düzenler. Hamamdan sonra geline ve kayınvalideye yeni çamaşırlar giydirilir. Bu esnada kaynana geline değerli bir takunya, peştamal ve hamam taşı hediye eder. Bundan sonra ise gelin önce kaynanası olmak üzere kız ve oğlan evinin büyüklerini keseler. Gelini hamama götürmenin bir amacı da gelinin vücudunda bir sakatlık, eğrilik olup olmadığına bakmaktır. Hamamın bitiminde oğlan evi tarafından geline yeni elbiseler giydirilir. Hamamdan çıktıktan sonra evden getirilen çeşit çeşit yemekler, meyveler, tatlılar, turşular yendikten sonra Gelin Hamamı sona erer. Her iki tarafın erkekleri ise erkekler hamamında neşe içersinde yıkanılır. Günümüzde Sandıklı ve çevresinde bu gelenek hala devam etmekte olup, komşu ilçelerden de gelin hamamına gelinmektedir.

KAPLICA İLE İLGİLİ EFSANELER: Şehirler de bizler gibi canlı birer varlıktır. Bazen yıkılırlar, yakılırlar pek çoğu kendi küllerinin arasından “Anka Kuşu” gibi yeniden hayat bulurlar, gelişir-

ler. İnsan oğlu belirli bir süre misafirdir sadece. Gün gelir bu gün yaşayanlar birer mazi olurlar. Geçmişle geleceği birleştiren en sağlam köprü ise kültürümüzdür. Geçmişten geleceğe nesiller arası bağıdır.

ŞİFALI ÇAMUR: Çok eskiden buralarda hüküm süren çok büyük bir kral yaşarmış. Bu kralın dünya güzeli bir kızı varmış. Kız büyümüş, serpilmiş, büyüdükçe daha da güzelleşmiş. Böyle çok mutlu bir hayat süren kral bir sabah kötü bir haberle açmış gözlerini. Dünyalar güzeli kızı yürüyemez olmuş. Felce yakalanan kızın vücudunda yaralar çıkmaya başlamış. Kralın, kızının gözünün önünde eriyip gitmesine gönlü razı olmamış. Ülkesinin bütün hekimlerini, kâhinlerini çağırılmışsa da bir sonuç alamamış. Kızda günden güne eriyip gidiyormuş. Bir gün yine canı sıkılmış ve hekimbaşını çağırarak ne yapacağız diye sormuş. Hekimbaşı” Efendim ne yaptıysak sonuç alamadık. Belki temiz hava iyi gelir” demiş. Kral da ne kaybederiz deneyelim diyerek kızını hazırlatarak kırk atlı ile yollamış. İşte bu kafil tam Hüdai Kaplıcalarından geçerken kızın atı çamura batmış ve dengesini kaybederek yıkılmış. Kralın hasta kızı çamura gömülmüş. Kızı çamurdan kurtarmak için çareler ararlarken bir zaman geçmiş. Bu arada çamura gömülen kız ağrılarında tatlı bir sızı duyarak ağrılarının hafiflediğini hissetmiş. Sonunda kız kurtarmışlar ve gece burada konaklamaya karar vermişler. Kralın kızı ağrılarının çamurla hafiflediğini söyleyerek kendisine çamurdan bir yatak yapılmasını emretmiş ve sabaha kadar çamurda kalmış. Üç gün boyunca çamura giren kız üçüncü günün sonunda iki kişinin yardımıyla bile zor adım atan kız yürüyüp koşmaya başlamış. Krala haber tez gitmiş. Buna çok sevinen kral hekimbaşını çağırıp müjdeyi vererek;

“Git oraya bir hamam yap. Bizzat kendin burada hastaları tedavi et” diye emir vermiş. İşte o gün bu gündür burası şifa dağıtmaya devam etmiş. Yukarıda anlattığımız üç farklı efsanede burası şifa dağıtan yer olarak geçmesinden dolayıdır ki; buraya Agros Thermon (Şifalı Şehir) denilmektedir.

AŞK İLE KAYNAYAN SU :Pek çok derde deva olan Sandıklı Hüdai Kaplıcalarının suyunun Allah tarafından kullarına bir hediye olduğu için suyunun aşk ile kaynadığına inanılmaktadır. Çorum ili İskilip ilçesinde büyük Allah dostu olan Arap Baba yatmaktadır. Asıl ismi Seyid Mustafa’dır. Musa Peygamber ile Zeynep Ana’nın oğludur. Annesinin türbesi Afyon-Sandıklı’dadır. Yukarıdaki ifadeye göre Lale Havuz’da olduğu söylenen bu Allah dostunun aşk ile kaplıca suyunu kaydattığı ve birçok hastalığa şifa verdiği söylenmektedir.²³ Aşk ile kaynaması onun Allah’ın izniyle yer yüzüne çıktığı ve insanlara şifa dağıttığı anlamına gelmektedir. Nitekim Sandıklı Kaplıcaları özellikle çamuru başta olmak üzere bir çok hastalığın tedavisinde doktorlar tarafından da tavsiye edilmektedir.

Kaplıca ile ilgili maniler²⁴

Allar giyer allanır
Emsem dudak ballanır.
Yar Hüzayî’den çıkmış
Ayva göbek sallanır.

Benim yarım kar beyaz
Bahçelerde çalar saz.
Hamama da beklerim
Düğünümüz var bu yaz.

Şiir

SANDIKLI SANDIKLI

Sandıklı İlçesi anlatsam size
Buraya uzanan yollar şifalı.
Tarihe yer verip inelim öze
Top taşır kadını beller şifalı

Meltemler eserken yazı baharı
Dalgalar bayrağı, eritir karı
Bağında uçarken bülbülle, arı
Petekten sunduğu ballar şifalı.

Ganimet fışkırır kaldırsan taşı
Kavrulmuş leblebi alaca aş
Döviz kaymağında kelle haşhaşı
Mor-sarı açarken güller şifalı.

Hüdadan hikmeti toprağında nur
Kudretten kaynayan şifalı çamur
İçindi inanmış gönüllü sahur
Vaktinde uzanan eller şifalı.

Aslı’nın sazında gazel Sandıklı
Kaplıca ilçesi güzel Sandıklı
Derman arayan tezel Sandıklı
Ve Hakk’ın lütfuyla seller şifalı.
Aşık Aslı Bacı
(Münevver TOLUN)

SONUÇ: Hüdai Kaplıcaları bugün hem Belediye tarafından işletilen tesisler olsun hem de özel sektör tarafından yapılan ve yapılmaya devam eden beş yıldızlı otelleriyle bölgenin önemli şifa merkezlerinden birisi olmaya devam etmektedir. Kaplıcanın önemini buradan şifa bulanların mektuplarıyla bitirmek istiyorum.

Hüdai Kaplıcalarıyla ilgili Söylenenler-Yazılanlar²⁵:

Hüdai Kaplıcalarının tıbbi olarak insan sağlığına yararlı olduğu raporlar ile ispatlanmıştır. Fakat insanların bir olayı gözleriyle görmesi her zaman daha güvenilir bir kaynaktır. Biz Hüdai Kaplıcalarında bu olaylara tanık oluyoruz; hastaneleri dolaşmış fakat derdine derman bulamamış insanlar, şifalı sularımızda ve çamur banyolarımız ile tedavi olduktan sonra hastalıklarında kurtuluyorlar.

Bu insanlardan biri de Rosita Sourdeau; kendisinin ömrü boyunca tekerlekli sandalyeye mahkûm olduğunu sanıyordu. Kaplıcamızı ziyareti esnasında hiç düşüneyeceği bir şey gerçekleşti, artık yürüyebiliyordu.

“1985 yılıydı. Yakınlarının yardımıyla kaplıcaya gelen böyle hastalardan birisiyle görüşüyorduk. Hasta koltuk değnekleriyle kaplıcaya geldiğini, bir haftalık çamur tedavisinden sonra koltuk değneksiz yürüdüğünü sevinçle anlattı. Ve benim Sandıklılı olduğumu öğrenince çayda boşuna akan sıcak suları göstererek, “ALTIN SU” niye boşuna akıyor, neden bütün dünyaya bütün hastalara bu suların şifasından yararlandırmıyorsunuz” diye sordu. Evet şifa bulan hastalar için bu sular altından da kıymetli.”²⁶

“Koltuk değneklerine yada bastonlarına dayana dayana yürüyen, tekerlekli sandalyeler içinde itile itile ilerleyen ya da yakınlarının kollarına külçe gibi yaslanmış of. çeken yüzlerce insan. Hepsisi de bilet almak için sıraya girmişler. Uzaşıp giden bir garip kuyruk ki sormayın. Hani görenler ilk bakışta bir final maçının biletleri satılıyor sanır. Oysa ne futbol maçı nede ucuz mal satışı kuyruğudur bu. Yıllardır dert çekip şifa bulurum ümidiyle günler boyu yol almış, kilometreler tepip gelmiş dertlilerdir buradakiler.

Son ümitleri şifalı çamur banyosudur. Banyoya giriş bileti almak için böyle dizi dizi sıralanmışlardır.

“Burada 30 yıl önce geçen bir hatıramı anlatacağım. 1943-1944 yıllarında ben Üniversite’de okurken ağabeyim romatizmadan yorgan-döşek yatıyordu. Tedavisini İstanbul Üniversitesi rektörlerinden Prof. Dr. Refik Saydam yapıyordu. Bize Hüdai Kaplıcalarının çamur banyosunu tavsiye etti. Yıl 1944 ağabeyimi sedye ile Sandıklı Kaplıcalarına getirdik. Çamur banyoları tedavisiyle ağabeyim burada sıhhatine kavuştu. Buraya sedye ile gelen ağabeyim, bastona dahi ihtiyaç duymadan buradan gitti. Kaplıcanın ismi de Hüdai olup bir Allah vergisidir...”²⁷

Huriye İşt en: Şu gözlüklü, ak saçlı, tekerlekli sandalyesi eşi tarafından itilen kadın Bursalı. Adı Huriye İşt en.

-Yıllar önce başladı hastalığım diye anlatıyor derdini. *“Öyle bir an geldi ki, çocukluğumdan beri yerinde duramayacak kadar hareketli yaratılışt a olan ben, kımıldamamaz oldum. Bursa’da oturduğumuz için ilk önce kaplıcalara gittim. Ama nafile. Bana mısın demedi. Sonunda buradaki çamuru sağlık verdiler. Dört yıl üst üste geldim. Sonunda bir şeyim kalmadı. Ne fizik tedavinin ne de başka bir ilacın fayda sağlamadığı bir noktada bu çamur bana birebir gelmişti. Ama iki yıldır ihmal edince ağrılarım tekrar başladı.”* Eşi Yahya İşt en’in sürdüğü tekerlekli sandalye ile gelen Huriye İşt en, geçen seferde bu şekilde geldiğini ve banyolar sonunda yürüyerek döndüğünü söyledi. Bu defa da tekerlekli sandalyeye ihtiyacı kalmayacağını söylüyordu.²⁸

****** “Kaplıcanızın ismi benim için büyük bir umut hatta en önemli bir çare idi. Bu nedenle “SANDIKLI” deyimini ezberimde tutuyorum. Neden mi?

Efendim, yirmi yıldan beri görüştüğüm bir aile vardı. Çocukluğumdan beri tanıdığım bu ailede ev sahibesi “Münire Teyze” devamlı kötürümdü. Devamlı bastonla, yün çoraplarla meslerle gezerdi. Bir bayram günü evlerine gittiğimizde bize çay ve şeker ikramını zavallı kocası yapıyor, Münire Teyzemiz ise, “bayramında verdiği psikolojik etkilim ile” nedir bu çektiğim, diye ağlıyordu. Çok üzüldük tabi. Bir yıl sonra yine onlara uğradık. Münire Teyzemiz adeta gelinlik kız gibi, pür neşe bize buyur etti. Çay, börek, pasta servisi yaptı. Onda olağanüstü bir dinçlik vardı. Sebep? Diye sorduk. Mutlu kadın neşe ile “Sandıklı” dedi.

İşte bu ismi unutmadım. Dizlerim ağrıyıp bileğimde bir pütür oluşunca hemen kurtarıcıma koştum. Pütür üç günde kayboldu. Ayaklarım ise koşu yapacak kadar beni rahatlatı.²⁹

DİPNOTLAR

1- Dr. Necdet Tuna-Sandıklı Kaplıcaları ve Romatizmada Kaplıca Tedavisi.S.22 Ankara 1976

2-Şeyh Hamza, ilçemiz Muradin Cami bitişiğinde bulunan Şeyh Nurettin Sultan Türbesi giriş kısmında yatmakta olup 17. yüzyıl şairidir. Ayrıca Şeyh Hamza’nın uzunca bir manzumesinde Sandıklı ve çevresi şiirleştirilerek anlatılmıştır.

3- H 1303-M 1885 Tarihli Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi

4- Mehmet Bozdağ-Pentapolis Sikkeleri-Ege Üni. Basılmamış Tez Çalışması -İzmir 1988

5- Bruzus şehir sikkelerinde görülen yönetici isimleri; Demos, S.Severus, Donma, Şehir Tanrıçası, Caracalla Geta’dır.

6- Eucarpeia sikkelerinde görülen yönetici isimleri; Augutos, Livia. Hadrian zamanı: Demos, Eucarpeia, Boule, Sabina, Hermes, Antinones. M. Aurelius Zamanı: Demos, Boule, M. Aur Caesar, Faustina Jun, Faustina Jun, Hermes, Dionysos’tur.

7- Hieropolis paraları üzerinde görülen yönetici isimleri; Herakles, Demos, Demos, Herakles, Faustina Junior, L.Verus’tur.

8- Otrus şehir sikkeleri üzerinde görülen yönetici isimleri; Commodus, Caracalla, Geta, Donma, Caracalla, Geta, Donma, Geta’dır.

9- Stektorion Sikkelerinde görülen görülen yönetici isimleri: M. Aurelius, Faustina II, Demos, Helios, Faustina II, Demos, Helios, Herakles, Sarapis, Commodus, Philip’tir.

10- E. Bosch. Eski Sikkeler rehberi. 1.Cilt. İstanbul 1951

11- Süleyman Gönçer-Afyon İli Tarihi 1.Cilt.Sy. 67,68,157, İzmir 1971

12- Altın Su - Mustafa Özer - Sandıklı Sesi gaz. 21 Nisan 1986 Sayı 60

13- Ali Osman Karakuş - Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Tarih-te Sandıklı S.34 - Malatya 2009

14- Prof. Dr. Fahri Işık-2. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri S.98 Afyon 1991

15- H 1203/1324/1325 tarihli Hüdavendigâr Vilayeti Salnameleri

16- Ali Osman Karakuş-Sandıklı Efsaneleri, Ankara 2016

17- Muğla Müftüsü olan A.Rıza Hakses 6 Kasım 1945 yılında 6 günlük bir ziyarette bulunduğu Sandıklı’da kaldığı süre içersinde Sandıklı’yı tarihi, kültürel konulardan incelemiş, ziyareti sonrası İstanbul kütüphanelerinde araştırmalarına devam ederek Sandıklı ile ilgili bir yazı hazırlamıştır. Daha sonra bu yazılar 1987 yılında Sandıklı Sesi gazetesinde “Sandıklı’yı bir ziyaret” başlığı altında yazı dizisi olarak yayınlanmıştır.

18-Dr. Necdet Tuna-Sandıklı Kaplıcaları ve Romatizmada Kaplıca Tedavisi S.20. Ankara 1976

19- Dr. Cemal Tüzün-Sandıklı Hüzayı Kaplıcası Su ve Çamur Tedavileri s. 15-Doğan Matbaası Afyon 1950

20- Ali Özski-İz bırakanlar S.104 Ankara 2009

21- Süleyman Gönçer-Afyon İli Tarihi Sy..316 Cilt-1 -1971

22- İrfan Ünver Nasrattınoğlu-Afyonkarahisar’da Evlenme Töreleri s.14 Ankara 1975

23- İsmet Solak, Zöhre Ana, Mehtaptaki Erenler, İstanbul 1991

24- Ali Osman Karakuş-Sandıklı Folkorundan Damlalar- Sandıklı Bld. Yay. 2010

25 Yazımızın bu bölümünde Hüdai Kaplıcalarına tedavi amaçlı gelerek faydalanan kişilere ait altlarında imzaları bulunan temenni mektupları ile değişik dönemlerde basında yer alan haberler kullanılmıştır.

26- 21 Nisan 1985 Sandıklı Sesi. Sayı. 59

27- Turizm ve Tanıtma Bakanı Mükerrrem Taşçıoğlu’nun Hüdai Kaplıcaları Banyolu dairelerinin açılışı için geldiği günde yaptığı konuşması. Sandıklı Sesi gaz. 2 Haziran 1986 Sayı 65

28- Semra Helvacıoğlu-Hayat Mecmuası-Ağustos 1971

29-19.11.1985 Yarbay Atıla BÜYÜKMURAT (Milli Savunma Bakanlığı Askeri Müfettişi)

“DEDELERİM CAMİSİ ÇOK DİYE AFYONKARAHİSAR’A YERLEŞMİŞ”

Röportaj: Hasan ÖZPUNAR

Dergimizin bu sayısına uzun yıllardır İstanbul’da yaşayan hemşehrimiz, büyüğümüz sanayici ve işadami Orhan Yavuz konuk oldu. Orhan Bey ile söyleşimizi İstanbul’da gerçekleştirdik. 1924 doğumlu Orhan Bey’in hatıraları bizi de geçmişe götürdü. Bu sayımızda röportajın 1940’lı yıllara kadar olan kısmını yayınlıyoruz.

– Efendim “Taşpınar” dergimizin her sayısını size göndeririz. Dergimizde bir iki yazınıza da yer vermiş olduğumuzu hatırlayacağınızı ümit ederiz. Sizinle geniş anlamda bir söyleşi yapmak amacı ile karşınızdayım. Söyleşi yapmak arzumuzu kabul ettiğiniz için hem şahsım hem de “Taşpınar” dergimiz adına teşekkür ederim.

– Bildiğiniz gibi dergimizin her sayısında uğraş alanlarında başarılı olmuş örnek kişiliğe sahip büyüklerimize sayfalarımızda yer veriyoruz. Onları genç nesillerle buluşturuyoruz. Sizin de hayat hikâyenizi merak eden, soruşturan hemşehrilerimiz var. İzninizle sorular bölümüne geçmek istiyorum.

– Ailenizle ilgili bilgi verebilir misiniz?

– Ailem 1878 yılında aşağıda açıklayacağım olaylara bağlı nedenlerle Bosna’dan Afyon’a göçetmiş oldukça kalabalık tüccar ve çiftçi kökenli bireylerden oluşur.

Bilindiği gibi ‘93 Harbi’ olarak adlandırılmış çatışma sonrası Osmanlı Devleti Ruslara yenilmiştir. Bu yenilgi sonrası bütün Rumeli’nin Ruslar eline geçmesi ihtimali belirince başta İngilizler olmak üzere Avrupa devletleri, özellikle Bosna’ya göz dikmiş Avusturya bir anlaşma yapmak üzere Berlin’de yapılacak bir toplantıya Rusların da katılmasını sağlamışlardır.

“Berlin Anlaşması” denilen 1878 yılında yapılmış bu anlaşma ile Bosna Hersek Avusturya’ya bırakılmıştır.

Bosna Hersekliiler bu anlaşmaya şiddetle itiraz etmiş, silahlanmış Avusturya’nın işgaline müsaade etmemişlerdir.

Bu engellemeyi Osmanlı İdaresi “İsyan” olarak değerlendirmiş ve isyanı önlemek için Üsküp’ten bir ordu göndermiş, ordu da isyanı bastıramamıştır. Boşnaklar padişaha isyan etmiş olmayı kabul etmiyerek isyanın Osmanlı’ya değil Avusturya’ya karşı olduğunu anlatmak için liderlerinden oluşan bir heyeti İstanbul’a göndermiş,

sarayın bu ricacılara esir muamelesi yapması üzerine isyan gücünü kaybetmiş Bosnalıların Avusturya’ya teslim olması kaçınılmaz bir son haline gelmiştir.

Dedemler beş erkek kardeşlermiş. Beşi de isyana katılmış. Her Bosnalı gibi dinlerine büyük bir inançla sahip çıkmaları gereği “Biz Hristiyan

1928 yılı

idaresinde yaşayamayız” diyerek Anadolu’ya göç eden ilk kabile arasında yer almışlar ve yanlarına çalışanlarını da alarak İzmir’e gelmişler, kısa bir süre İzmir’de kalmışlar, ancak o zamanki İzmir nüfusunun önemli kısmının Hristiyan olmasından rahatsız olmuşlar camisi çok bir şehir aramışlar, bu özelliğe sahip Afyon’u uygun bularak Afyon’a göçmüşler, Gedik Ahmet Paşa Külliyesi’nin karşısında Otpazarı tarafında bir kaç ev satın alarak oraya yerleşmişler.

Kısa bir süre sonra dedelerimden dört kardeş o zamanki ismi ile Aziziye olan Emirdağ’a taşınmışlar orada ticarete başlamışlar.

Dedemin ailesi ve eşleri damlı evlerde tavandan gelen toz nedeni ile evi temiz tutamadıklarından şikâyetçi olmuş, dedem de Mecidiye Mahallesinde Ermeni ustalara üç katlı ev yaptırmak zorunda kalmış.

Benim çocukluğum Mecidiye 2. Sokaktaki bu evde geçmiştir.

Dedemin ikisi Bosna’da doğmuş 10 adedi erkek, biri kız onbir çocuğu olmuş. Babamdan üç, amcamdan iki, küçük amcasından beş, halamdan ben dahil 3 çocuk bu evde doğmuştur. Ancak Osmanlı ülkesindeki kargaşa 1. Dünya Harbi ve Kurtuluş Savaşı ile birlikte salgın hastalıklar ailede büyük kayıplara neden olmuş, en büyük kardeş Hamdi Amcam Banka Müfettişi olarak gittiği Diyarbakır’da kolera salgınında vefat etmiş, İbrahim Amcam Süveyş Harekatı’nda esir düşmüş, yıllarca haber alınamamış, Salih Amcam Çanakkale’de şehit düşmüş, Yunan işgalinde Atina’ya gönderilecekler listesinde yer alan babam, Gümüşzade Bekir Hoca ile birlikte Afyon dışına kaçmak zorunda kalmış. Yunanlılar halen yerlerinde duran taş yapıları iki mağazamızı yakmış, diğer amcalarım küçük yaşta salgın hastalıklar nedeniyle vefat etmiş, aile büyük kayıplarla bu yıllara gelmiş.

Ben bu ortamda 1924 yılı 20 Ekim tarihinde dünyaya gelmişim. Bu bilgilerimi duyduklarına ve belleğimde yer etmiş durumuna dayanarak anlatıyorum. Bu nedenle sayın okuyucuların bu bilgileri “hata ve nisyan müstesna” deyiimi doğrultusunda değerlendirmelerini rica ediyorum.

– Sayın Yavuz aileniz ve dönemini kapsayan yaşam şartları ile ilgili bizlere çok değerli bilgiler veriniz. Çocukluk dönemine geçebilir miyiz ?

– Yukarda bahsettiğim gibi kalabalık bir aile ortamında büyüdüm.

Saniyorum aile doğduğum yılda o dönemlerde

geçirdiği felaket ortamının maddi sıkıntılarından kurtulmuştu. Amcam esaretten dönmüş babamla beraber büyük gayretlerle maddi sarsıntıları onardıklarını sanıyorum. Zira evimizin karşısında bize ait geniş bir arsada bir garaj içinde Chevrolet marka bir kamyonet ve şoförünü hatırlıyorum. Ayrıca arsada Çekoslovakya’dan getirilmiş ot biçme makinalarını da hatırlıyorum. Ot biçme makinaları ile Omuzca köyünde bulunan çayırıktan askeriye için ot biçildiğini hayretle izlediğim de hatıralarım arasında yer alıyor.

Ancak bu durum 1929 ekonomik krizi ile son buldu. Zira o günün şartlarında güvenilir köylülerimize mevsim sonu ödemek için açılan krediler 14 yumurtanın 5 kuruşu düşmesi sonucu maalesef ödenemedi. Bir çok esnaf gibi babamlar da piyasaya ödenmemiş hiçbir borç bırakmadan mağazada bulunan “Hacımustafazade Halefleri A. Kemal – İ. Remzi” tabelasını indirmek zorunda kaldılar.

Bu şartlarda mahallemizdeki İsmet Paşa İlkokulu’nda ilk öğrenimime başladım.

– İlkokul yıllarını anlatmanızı rica edeceğim.

– İlkokula erken yaşta başlamışım. Okul öncesi okumayı öğrendiğimi hatırlıyorum. Okulun ikinci sınıfında beni çok etkileyen bir olay yaşadım. Sınıfın belkide boyu en küçükleri olduğumuz için Rıfkı ismindeki arkadaşım ile en ön sırada yan yana oturduk. Bir ara Rıfkı hastalandı. Okula gelmemeye başladı. Bir süre sonra vefat ettiğini öğrendik. Sonra sabahları bütün sınıfın burunlarına kırmızı renkli bir ilaç damlatmaya başladılar. Sonradan Rıfkı’nın ölüm nedeninin “menenjit” olduğunu hastalığın yayılmaması amacı ile burunlarımıza ilaç damlatıldığını öğrendik. Bende bu sırada ateşlenmişim. Birkaç gün okula gidemedim. Bu durum öğretmenlerimin dikkatini çekmiş. Menenjit olabilirim endişesi ile babamdan mektebe getirmemesini istemişler. Kısa adı ile bana karantina uyguladılar. Karantina uzun sürdü. Okul tatili gelmeye yakın karantina kaldırıldı ise de ben mektebe gitmeyi reddettim. Israrlar boşuna oldu ve sınıfta kaldım.

Okulun yeni dönemi babamdan okulumu değiştirmesini istedim. Israr ettim. Babam okul müdürü Şefik Bey’le görüştü. Şefik Bey kesinlikle kabul etmem demiş. Hakkımda iyi şeyler söylemiş. Bu olayla bir yıl kaybettim. Ancak erken başladığım için sınıf arkadaşlarım yine de benden büyüktü.

Şimdi okuyuculara dönemimde uygulanan eğitim sistemi ve bu uygar eğitim sistemini uygulayan

yönetici ve eğitimcilerimizle ilgili bilgi vermeye çalışacağım. Okul müdürümüz Şefik Bey'di. Soyadını hatırlamıyorum. Afyonlu olduğunu biliyorum.

Şefik Hocamızın bizlere uyguladığı eğitim sistemi bilgi edinmekten öte kişiliklerimizin gelişmesine odaklı, ahlak değerlerini geliştirmeye çalışan bir eğitim sistemi idi.

Şefik Hoca zaman zaman, gerekli gördüğünde sınıf öğretmenini yerine dersimize gelirdi. Ders konusunu evirir çevirir yalan söylememek, çalışkan olmak, çevre ve arkadaşları ile iyi geçinmek konularına getirir bu konular hakkında ne düşündüğümüzü bizlere sorardı. Aşağıda anlatacağım bir olaydan sonra bu kavramlara bir de "hırsızlık" konusunu ekledi.

O yıllarda tasarruf (tutumluluk) konusu neredeyse milli bir amaç haline gelmişti. Tasarruf haftasında bu konunun önemi anlatılırdı. Bizleri tutumluluğa alıştırmak için her sınıfa birer kumbara konmuştu. Kumbaraya para atanlar attığı para miktarını bir kağıda yazardı. Yıl sonunda kumbara açılarak tasarruf edilen paralar sahiplerine verilecekti.

Ama işler bu şekilde gelişmedi. Köyde oturan bir arkadaşımız karlı bir havada kumbarayı almış köyüne gitmişti.

Bu olaydan sonra başta Şefik Bey olmak üzere birçok öğretmenimiz hırsızlığın kişiliklerimizde yaratacağı tahribatla ilgili pekçok konuşmalar yaptılar ve yukarıda belirttiğim üç zararlı ilkeye "hırsızlığı" da eklediler.

İlkokulda etkilendiğim hocalardan birisi de sınıf hocamız Daim Bey'di. Orta yaşlı bir İngiliz asilzadesine yakışır tarzda İngiliz kumaşından yapılmış yelekli spor giysisi, altın zincirli yeleğine yerleştirilmiş saati, ayakkabılarının üzerindeki tozlukları ile o zamanki ilkokul öğretmenlerinin geçim standardını yansıttığını düşünüyorum.

Son derece müşfik davranışları yanında öğretmektteki metodlu uygulamalarını halen saygı ile hatırlarım.

Bir diğer değerli hocamız da bizlere müzik dersi veren "Fevzi Dede" idi. Mevlevi idi. Bizlere derste ney konseri verirdi. Bu konserlerinde üflediği saz se-mailerini bugün dahi hatırlar ve gerektiğinde dinlerim. Bizlere Klasik Türk Müziğini tanıttı ve sevdirdi.

Bir diğer unutamadığım öğretmenimiz genç, yakkışıklı, sporcu Osman Bey'di. Hangi sınıfın öğretmenini olduğunu hatırlamıyorum. Ancak ders aralarında okulun bahçesine elinde toplanlarla gelir bizlerle futbol

oynar topun peşinden hepimizi koştururdu. Bende futbola merakımın Osman Bey'in bu uygulamasından kaynaklandığını düşünürüm.

Bu vesile ile hatırladığım, hatırlayamadığım tüm öğretmenlerime gani gani rahmetler dilerim.

– Yaz tatillerinde ne yaptınız? Tatili nasıl geçirdiniz?

– Yaz tatillerinde babam beni mağazaya götürürdü. Temizlik işlerine yardımcı olmaya çalışır, komşu esnafla neler konuştuklarını dinlemekten hoşlanırdım.

Halam yazları Değirmenayvalı köyüne giderdi. Bir yaz beni de köye götürdü. Köy çok hoşuma gitti. Eve yakın genişçe bahçelerinde bakım işlerinde yardımcı oldum. Derken eniştem bana namaz kılmayı, okunacak sûreleri öğretmeye başladı. Kısa zamanda ayetleri ezberledim. Bu defa bana ezan okumayı öğretti. Kısa bir zaman önce ezan Türkçe'ye çevrilmişti. Ezanı da öğrendim. Bu defa beni öğle ve akşam ezanları için minareye çıkarmaya başladı. Çok titiz bir hoca olduğu için köstekli saatine bakar tam zamanında minare kapısından bana "Oku" diye bağırır bende ezana başlardım.

Minare kapısı bir odaya açılıyordu. Bu odanın ne işe yaradığını bilmiyordum. Bir akşam minareye çıkarken orada bir tabut gördüm. Meğer orası gasilhane imiş. Küçük halimle bu görüntüden hoşlanmadım. Minareye çıktım. Aşağıdan "hu" sesleri gelmeye başladı. Meğer Asım Hoca bana her zamanki gibi "oku" diyor ben bunu cenazeden gelen bir ses kabul ederek "hu" anlamışım. Bir müddet ezana başlayamayınca hoca dışarıya çıkıp "Neden okumuyorsun" dedi bende ezanı bitirip aşağıya indim. Gasilhaneye bu arada kuşlar girmiş. Ben inince yarı karanlıkta cenazenin üzerindeki kuşlar uçuştı. Ben çok fena oldum. Bu olaydan sonra kimse bana ezan okutmadı. Halam beni hemen Afyon'a gönderdi.

Bir yaz tatilinde Asım Hoca bana dinimizle ilgili pek çok bilgi verdi. Cenaze namazı dahil birçok namazları ve namazda okunacak ayetleri ezberledim. Hatta cenaze namazında okunan "Sübhanke"yi de öğrendim. Öğrendiğim cenaze namazı kıldırılması ilderde işime yarayacaktır. Yeri gelince anlatacağım.

-Çocukluğunuzun Mecidiye Mahallesi'nde geçtiğini biliyoruz. Mahallenizde komşuluk ilişkileri, ailelerin çocuklara karşı davranışları, çocuklar arası ilişkiler hakkında bilgi verebilir misiniz ?

- Mahallemizde aynı yaşttaki çocuklar bir hayli fazla

idi. Ancak gerek arkadaşlar arasında gerek çocukların verdiği ziyan nedeniyle aileler arasında olabilecek anlaşmazlık konusunda hiç bir hatıram yok. Örnek vermem gerekirse; arkadaşımız Fikret Özdilek'in babası rahmetli Osman Amca özenle yetiştirdiği gül bahçesine her gün birkaç defa düşen futbol topumuzun yarattığı tahribata rağmen bizlere büyük bir anlayış göstermiş en ufak bir serzenişte dahi bulunmamıştır.

Mahallemizin çocukları bütün mahallenin özenli bir şefkat ve özgürlük ortamında mutlu bir çocukluk dönemi yaşamışlardır.

Komşuluk ilişkileri de karşılıklı özveriye dayalı, devletin muhtarlık müessesine verdiği görev ve yetkiler çerçevesinde koyduğu kurallara saygılı olarak sürdürülmüştür.

Babam 1930 yılına kadar mahallenin muhtarlığını yapmıştır. Muhtarlık muhtar dışında birkaç komşudan oluşan "İhtiyar Heyeti" adıyla mahalleli nezdinde devleti temsil ediyordu.

Muhtar ve heyeti devletten aylık almazdı. Üstelik özellikle geçim zorluğu çeken aileler ve yalnız yaşayanlara yardımda mahallenin katkısını sağlamak için örnek fedakârlıkta bulunmakla yükümlüydü.

Devlet, kendine ait yetkilerinin bir kısmını muhtarlara devretmiş, muhtarları halk nezdinde güçlendirmişti.

Örneğin, en fazla yıllık 7 lira olan yol vergisinin miktarının tayin yetkisini devlet muhtarlara vermişti. Muhtarlık kurulu bu vergi miktarını ailelerin ödeme gücünü değerlendirerek tesbit ederdi.

Muhtarlara ayrıca mahkemeye gitmeden komşular arasında evlilik, parasal vs. kaynaklı anlaşmazlıkları çözümlmek sosyal görevi de üstlenmiş idi. Bu sosyal görev şüphesiz ki muhtarlığın halk indinde saygın kişilerden oluşmasını gerekli kılıyordu.

Muhtarların vali tarafından seçildiğini biliyorum. İhtiyar heyetinin seçim kurallarını hatırlamıyorum.

Muhtar günümüzde olduğu gibi devlet memuru değildi. Muhtarlık devletin verdiği yetkiler ve sosyal sorumluluklar çerçevesinde özerk bir yapıya sahipti. Sistemin bu önemli ayrıntısına dikkat çekmek isterim.

Muhtarlık heyetinin evimizde sık sık misafir olarak toplantılar yaptıklarını, gündemde bir anlaşmazlık konusu varsa genellikle yüksek sesli tartışmalar sonrası anlaşmazlığın sulhen halledilmesi durumunda ta-

rafların memnuniyet ifadesiyle evden uğurlandıklarını hatırlıyorum. Hakem heyetinde her zaman yer almış hayırsever rahmetli Niyazi Genelioğlu Amcamı saygı ile yadederim.

Muhtarlığın diğer bir önemli görev ve yetkileriyle ilgili bilgi vermem gerek.

Mahallede yerleşecek kim olursa olsun muhtarlık defterine kaydını yaptırması zorunlu idi. Kaydını yaptırırken daha önce kaldığı mahallenin muhtarından aldığı kayıt silme belgesini yeni muhtarına ibraz etme zorunluluğu vardı.

Bu uygulama ile vatandaşın barındığı yer kayıt altına alınmış oluyordu. Uygunsuz kişilerin mahallede kontrolsüz olarak barınması imkânının tanınması önleniyordu.

Bu vesile ile mahallemizin hayatta olmayan tüm komşularımıza rahmetler, hayatta olanlarına sağlıklar dilerim.

– **Konuşmanızda dedelerinizin Bosna'da çiftlikleri olduğundan ve bu çiftlikleri işlettiklerinden bahsettiniz. Afyon'da da mükemmel bir çiftlik kurdunuz. Bu girişiminiz ecdadınızın toprağa bağlılığına saygıdan mı kaynaklanıyor ?**

– Yunan mağazalarımızı yaktığında kasa içinde bulunan ve deri üzerine yazılmış aile ağacımızda(şecere) yanmış. Bu ağacı imkanlar ölçüsünde oluşturabilmek için gayretler sarfettim. Nüfus ve mülk bilgilerini Avusturyalılar Viyana'ya taşımış. Oraya ulaşamadım. 93 Sırp saldırısında devletimiz Bosna'da kalmış bütün nüfus ve mülk bilgilerini Ankara'ya taşımış.

Bu bilgilerden 1569 yılına kadar istediğim gibi olmasada aile ağacına ulaşabildim. Çiftliklerimize gelince Ankara'da son derece sağlıklı bilgilere ulaştık.

Afyon Lisesi öğretmenleri 1942 yılı

07 Ocak 1924 oldu. Okula gidemedim. Buna rağmen ders bakımından aradaki farkı kapatacağımı düşünerek okula gittim. Bana devamsızlık nedeniyle sınıfta kaldığımı söylediler. Büyük üzüntü duydum.

- Hocalarınız ve zamanınızdaki eğitim sistemi ile ilgili izlenim ve gözlemlerinizi anlatır mısınız ?

Büyüklerimden duyduğum kadarıyla aile Bosna'da mücevher ticareti ile meşgul olurmuş. Çoğunlukla çiftliklerden bahsetmezlerdi. Ancak çiftlik tapularına ulaşmam sonrası ailenin ağırlıklı olarak tarımla meşgul olduğunu öğrendim. Çiftliklerle dedemin meşgul olduğu ekonominin itici motoru olan toprağa dedemin mücevher işinden daha fazla ilgi duyduğu anlaşılıyor.

Sınıfımızda yatılı olarak okuyan Vali, Genel Müdür, Milletvekili çocukları arkadaşlarımız vardı. Sanıyorum bunun etkisi ile Ankara, Afyon'a en seçkin eğitmcileri gönderiyordu. Ortaokul Müdürümüz Sami Akyol aşırılığa kaçan baskıcı bir eğitim sistemi uyguluyordu.

Belki de bu nedenle okuldan kaçmalar, öğretmenlere saygısızlık olayları yaşanmaya başladı.

Arkadaşlar sabahları kalabalık guruplar halinde istasyona doğru giderler, sınıflar yarı yarıya boşalırdı. Sigara içmeler olağan hale geldi. Arkadaşlarımız ak-

la okula kaydımlı yaptırmak için gittik. Görevliler 11 yaşımlı doldurup 12 yaşıma basmadığım için kaydımın yapılamayacağını bildir-di. Okul Müdürü Sami Akyol Hoca idi. Babam hatırlı kişileri rica için müdüre gönderdi. Mü-dürümüz sınıflar çok ka-labalık olduğu için böyle bir karar alındığını söyle-miş.

[illegible]

TAŞPINAR 41

şamları kahvelere gitmeye başladılar.

Bu olumsuzluklar önlenemeyince okul müdürlüğüne Mesut Erginsav yardımcılığına da Behçet Bey isminde 1,90 boyunda bekâr bir öğretmen geldi.

Behçet Bey okuldaki kalkışmayı dayak ile çözmeyi yeğledi. Geceleri kahveleri bastığını, yakaladığı arkadaşlarımızı dövdüğünü, dayaktan kurtulmak için arkadaşlarımızın kahveye garson ceketi ile gittiklerini duyuyorduk. Bu işte öyle ileri gitti ki ben bile hiç yoktan enseme inen bir şaplakla nasibimi aldım.

Bu baskı ile bir çok arkadaş eğitimi terk etti, sınıflar azaldı.

Sıra lise eğitimimden bahsetmeye geldiğine göre okul müdürlerine değinmem gerekir. Sami Akyol Hoca'yı iyi tanıyamadım. Zira öğrencilere uzak bir eğitimci olduğunu sanıyorum.

Müdürümüz Mesut Bey gençlik psikolojisini çok iyi bilen, öğrencilerini isim isim bütün yönleri ile tanıyan bir eğitimci idi. Bizler mezun oluncaya kadar müdürümüz oldu. Mesut Bey'in hayatında öğrencilerinin ne ölçüde yer etmiş olduğunu anlatan bir hatramdan bahsedeceğim.

Askerliğimi Gelibolu'da Saros Körfezi'nin kenarına yerleşmiş Mustafa Çavuş Çiftliği namı istihkam taburunda yaptım.

Tabur nöbetçisi olduğum bir gün nizamiyeye bir kamyonet geldi. Beni sormuş nöbetçi olduğum için karargaha göndermelerini söyledim. Gelen şoför getirdiği mektubu verdi. Mektup benden büyük sınıflardan iller için içmesuyu projeleri yapan bir meslektaşımın geliyordu.

Arkadaşım mektubu sanatoryumdan yazdığını

belirterek gönderdiği nivo ve takometreyi alarak Marmaris İçmesuyu Projesi kaynak tesbiti dahil tüm arazi ölçümlerini yapmamı rica ediyordu. Bu işler her mühendisin yapabileceği işler değildi. Beni nasıl bulmuş bu zor işi bana yüklemişti. Hayret ettim. Komutanım olan binbaşıya gittim. İzin verirse sanatoryumdaki arkadaşımın duasını alacağımı söyledim. Yedek subay elbisesi ile gidersem kabul edebileceğini söyledi ve bir izin belgesi verdi. Aletleri aldım. Bir kaç otobüs değiştirerek akşam üstü Muğla'ya vardım. Marmaris'e otobüs ertesi sabah kalkacağı için bir otel aradım. Bulduğum otelde tek kişilik bir oda istedim. Tek kişilik oda kalmadığını iki kişilik odalarda ise bir yatağın boş olduğunu istersem orada kalabileceğimi söyledi. Odada yatan kim olduğunu sordum. Maarif Müfettişi olduğunu söyledi.

Hava sıcaktı, otele geç gittim. Oda arkadaşım uyanmasın diye karanlıkta soyunuyordum. Oda arkadaşım "Işığ yak kardeşim ben uyumuyorum" dedi. Bende ışığı yaktım. Oda arkadaşım kim olduğum hakkında sorular sordu. Mühendis olduğumu seyahat nedenimi anlattım. Hangi liseden mezun oldun? Dedi. Afyon Lisesi'nden olduğumu söyledim. Yatağından doğruldu, gözlüğünü taktı ve "Sen Orhan değil misin?" dedi. Şaşırp kaldım. Özürler diledim. Çok kısa boylu olduğum imasıyla "Ayakta olsaydınız ben sizi daha önce tanır-dım" diyerek birde pot kırdım.

Nerdeyse sabaha kadar konuştuk. Hocama "Ben öne çıkan, kendisini tanıtan bir öğrenci değildim. Nasıl unutmamışsınız" diye sordum. Cevaben "Okul karşısındaki halkevi kitaplığına gittiğimde senin edebi dergilerle meşgul olduğunu görmem dikkatimi çekmişti" dedi.

Afyonsporlu gençler-20 Temmuz 1941-Oturan antrenör Mehmet Kaya(Tataroğlu)

-Efendim hemşehrimiz Mehmet Kaya'nın jimnastik hocalığı dönemine ait uygulamalarını çok duyduk. Mehmet Kaya size de hocalık yaptı mı ?

- Son sınıfta iken jimnastik hocalığına atanmış beraberce futbol oynadığımız Mehmet Kaya (Tataroğlu) tayin edildi. Hayatını futbola bağışlamış, sporcu ağabeyimizden kısaca bahsetmem yeni kuşaklara tanıtmam gerekiyor. Kendisi ile bazen yan yana bazen karşılıklı epeyce top kovaladık. Bir maç öncesi çektiğimiz resmi sunuyorum. Mehmet Ağabey fotoğrafta çömelmiş durumda. Tataroğlu futbol aşkı ile mezuniyeti epeyce gecikmiş olarak jimnastik hocamız oldu. Gelir gelmez el kol sallayarak yapılan jimnastik derslerini öncelikle spor kültürüne bağladı.

Bizlere futbol sahasının, kalenin boyutlarının, futbol topunun ağırlığını off-side'in kurallarını, atletizmde dünya rekorlarını öğretmeye, bu konuda yazılı imtihanlar yapmaya başladı.

İftihara geçmek için çalışan arkadaşlar Mehmet Ağabeyin imtihanına önem vermediler. Sapır sapır döküldüler, not ortalamaları düştü. Benden aracı olmamı notlarının düşmesinden duydukları rahatsızlığı belirtmemi istediler.

Mehmet Ağabey'le konuştum. "Yapma, etme" dedim. Bana kızdı. "Yakında hepinizi 50 mt. koşturacağım. 15 saniyenin altında koşamayanlar doktor raporları olmazsa sınıfta bırakacağım" dedi. İkna edemedim. Sonra sanıyorum Müdür Mesut Bey işe müdahale etti ve sorun çözüldü.

Diğer bir unutamadığım hoca Jeoloji Öğretmenimiz Selahattin Bey'dir. Kısa boylu, çok esmer, büyük gözlüklü, Fransa'da eğitim görmüş, bekâr bir hocamız idi.

Her hafta PAZARTESİ günü maçlarımız olurdu. Selahattin Bey yaz kış demeden küçük ahşap tribünde tek başına maçlarımızı izler ve giderdi.

Jeolojiden ayda iki defa yazılı sınav yapardı. Sınav sonuçları açıklandığında en yüksek notu ben alırdım. İftiharcı arkadaşlar bu durumdan çok rahatsız

1944 yılında İTÜ'de öğrenim gören Afyon Lisesi mezunu gençler; sol başta Orhan YAVUZ, yanında 9.Cumhurbaşkanımız merhum Süleyman DEMİREL. Bayan: Kimya dersi asistanı Nezihe ÇELEBİ

olurdu. İmtihanda ben 1 sayfalık cevap yazmama rağmen 2 sayfalık cevap yazanlar benden az not alır bundan çok müteessir olurlar benden hangi kitaplardan yararlandığımı sorarlardı.

Yılın son dersinde hoca "Bu son derste yalnız futbol konuşacağız" dedi ve ilk önce bana "Orhan senin antrenörün kim ?" Diye sordu.

"Efendim Ankara'dan köy enstitülü bir antrenör gönderildi ama ayağını topa vurmamıştır" dedim. "Peki oynamadığın bu İngiliz sistemi futbolu kimden öğrendin" dedi. Hocama bizim mahallede oturan, havaalanı inşaatını yapan genç İngiliz askerlerinin bulunduğunu, uzun süreler onların futbolunu seyrettiğimi söyledim. Ara sıra beni de aralarına aldıklarını ilave ettim. "Herhalde onlardan bir şeyler kapmış olacağım" dedim. Selahattin Hoca "Futbol tekniğinin nedenini anladım" dedi.

Bu konuşmamızdan jeoloji dersinden sınıfın en yüksek notlarını almamın da nedenini öğrenmiş oldum.

Sonra hoca futbolcu sınıf arkadaşım Mustafa Ercan'a döndü. "Mustafa tribün seni tutuyor. Futbolunu da beğendiklerini anlıyorum. Ancak futbol iki ayak birde kafa ile oynanır. Sende sadece bir sol ayak var. Eksiğini gidermen lazım" dedi. Mustafa kekeme olduğu için bir şeyler söylemek istedi ama söyleyemedi. Bu hatıram spor yapan öğrencilere not konusunda hoşgörülü uygulama yapan eğitim sistemine atıfta bulunmak amacı ile anlatıyorum.

Bilindiği gibi gelişmiş ülkelerdeki eğitim sistemi sporu, sporcu savaşçı bir kişilik kazanmanın aracı

olarak değerlendirir. Öğrencilerin ders notlarında daha müsamahalı davranılır. Eğitimini Fransa'da yapmış uygar kişilikli Jeoloji Hocamız Selahattin Bey'in bu ilkeyi bizlere de uyguladığını belirtmek amacıyla yazımda bu hatıra yer vermeyi uygun buldum.

– **Hocalarınız arasında Afyon ile ilgili değerli araştırmaları ile tanıdığımız Edip Ali Hoca'dan da bahsetmenizi rica ediyorum.**

– Hocalarımı sayfalarca anlatabilirim. Ancak bana tahsis edilen "Taşpınar" sayfalar yeterli olmayacaktır. Hepsini birbirinden değerli hocalarımı anlatmaya Edip Ali Hoca ile son vereceğim.

Fransızca Öğretmenimiz Edip Ali Hoca'nın öğrencisi olmak şansını bizlere bağışlayan yaradana şükrediyorum. Hocamı ve özelliklerini bütün Afyon bilir. Ayrıntıya girmeyeceğim. Hocamızın kişiliklerimizin uygarlıkla barışık olarak oluşmasında başlıca kaynağı olduğunu, öğrencilerinin hayattaki başarılarının kaynağında ise hocamızın bizlere aşıladığı ilkelerin yer aldığını söylemem gerekir.

- O yıllardaki arkadaşlık ortamı nasıldı?

Hatıralarımın bu son bölümünde lise yıllarında arkadaşlık ilişkilerimizin kalitesi, hoşgörüsü ile ilgili bir örnek olaya yer vereceğim.

Ortaokul 2. Sınıfta Ömer isminde bir arkadaşımız vardı. Yan yana aynı sırada otururduk. Şuhotlu olduğu için arkadaşlar ona (Keşkekçi) derlerdi. Ömer harika bir atletik fiziki yapıya sahipti. Jimnastik dersinde Hocamız Ahmet Bey Ömer'i eline aldı. Çivili ayakkabı, eşofman vs. verdi destekledi. Ömer Ankara'da gençlerde uzun atlamada dereceler almaya başladı sonra Türkiye rekortmeni oldu. Balkan şampiyonu oldu. Rekorları kırklı yıllar boyu kırılmadı.

Aşağıda Ömer'in kişiliğini yansıtmaya çalışacağım. Arkadaşlarımızı gülme krizine yönelten olayın okuyucularımızda da en azından tebessüm yaratacağını umuyorum.

Birgün bizler Akarçay kenarında futbol maçı yapıyorduk. Ömer'de bir kenarda ip atlayarak antreman yapıyordu.

Bir ara merkebin döverek koşturan bir köylü sahaya daldı. Maç durdu. Ne oluyor? Demeye zaman kalmadan Ömer sahaya daldı ve köylünün eşeğinin yularını ele geçirdi. Sonra olayın nedeni anlaşıldı. Ömer zıplayarak antrenman yaparken eşeği ile oradan geçen muzip bir köylü Ömer'e "Ne yapıyorsun

arkadaş çekirge gibi zıplıyorsun" demiş. Ömer "Ben uzun atlama antrenmanı yapıyorum" demiş. Köylü "Ne kadar uzun atlarsın" demiş. Ömer "Akarçayı bir atlayışta geçerim." Demiş. Geçersen, geçemezsin derken iddiaya girmişler, köylü geçemezse Ömer'in eşofmanını istemiş, Ömer geçerse köylünün merkebine talip olmuş.

Ömer bir atlayışla Akarçayı geçince köylü eşeğini korumak amacı ile sahamıza dalmış Akçin köyüne doğru kaçmaya koyulmuş, Ömer koşarak köylüyü maç yaptığımız sahanın ortasında yakalamış ve merkebin yularını köylüden almış. Sahamız içinde yaşanan bu olaya müdahale ettiğimizde köylü vatandaş Ömer'e merkebi bırakması için yalvarıyordu. Ömer'e "Bu merkebi alsan ne yapacaksın" dedik. Merkebi bırakmasını istedik. Ömer merkebi pazarda en az 5 liraya satacağını söyleyerek merkebi bırakmadı. Bu manzara karşısında bir kısım arkadaşımız gülme krizine tutulmuş olarak yerlerde yatıyorlardı. Maç durmuştu.

Köylüye üzerinde ne kadar para var? Diye sorduk. Üzerimde "Arayın beş kuruşum bile yok" dedi. Bunun üzerine Ömer'e "Ömer sen eşeği bırak biz aramızda yirmi beşer kuruş toplayarak senin beş liranı denkleştiririz" dedik. Ömer'de merkebi köylüye verdi.

Olay sonrası günlerde Ömer'in en yakın arkadaşı olduğum için ben arkadaşlardan bir miktar para topladım. Ömer'e verdim. Ömer bana "Orhan kardeşim hepimize yaptığım yanlış düzelttiğiniz için teşekkür ederim. Topladığınız parayı beş kuruşu olmayan köylüye vermeni, verirken de hakkımı helal ettiğimi söylemeni rica ediyorum" dedi.

Yılan sokması nedeniyle bir gözü yerinden oynamış örnek şampiyon, seçkin kişilik, yüksek ruh sahibi Ömer arkadaşına sağ ise sevgilerini iletirken, vefat etmiş ise rahmetler dilerim.

– **Sayın Yavuz son satıra kadar Taşpınar okuyucularına geçmişiniz, Afyon'daki eğitiminiz ve izlenimlerinize ilgili çok değerli bilgiler verdiniz. Ben dâhil Afyon'un geçmişi ile ilgili araştırma yapan arkadaşlarımıza Afyon'un dönemimize ait yaşam ve eğitim şartlarını yansıtan çok önemli ipuçlarına dikkatimizi çektiniz. Size teşekkürlerimi sunarım.**

Yükseköğretime başladığınız 1942 yılına kadar getirdiğimiz Afyonkarahisar'daki yaşamınızın sonraki aşamalarına da dergimizin sayfalarının açık olduğunu bildirir, size sağlıklar dilerim.

Yükseköğretime başladığınız 1942 yılına kadar getirdiğimiz Afyonkarahisar'daki yaşamınızın sonraki aşamalarına da dergimizin sayfalarının açık olduğunu bildirir, size sağlıklar dilerim.

AFYONKARAHİSAR'DA YAPILAN MÜZE KURTARMA KAZILARI-1

Ahmet İLASLI-Arkeolog

KARAOĞLAN KAZISI

İhsaniye ilçemizin Gazlıgöl Kavşağı olarak bilinen ve aslında Yaylabağ beldesinin sınırlarında kalan, bugünkü petrol istasyonunun bulunduğu yerde 1987 ve 1990 yıllarında iki ayrı kurtarma kazısı yapılmıştır.

1987 yılında, petrol tesisi yapılması için başvuruda bulunan yer sahibince masrafları karşılanmak üzere, Afyonkarahisar Müze Müdürlüğüne kurtarma kazısı yapılmıştır.

Kazı yapılması istenilen yer hafif yükselti ve yayan, doğal bir tepecik görünümlü arazinin batı kesiminde bulunmakta ve tarla olarak kullanılmakta olup, yola yakınlığı nedeniyle başka amaçla (ticari) kullanılmak istenilmektedir.

Yaklaşık bir ay kadar süren bu kazı çalışması ile, MÖ 3000'li yıllara ait modern denilebilecek kadar düzenli, surla çevrili, küçük bir şehir yapılaşmasına ait bir bölüm bulunmuştur.

Karaoğlan yerleşim yeri

Günümüzde Arnavut kaldırımı olarak bilinen üzeri düzeltilmiş şekilsiz taşlardan oluşturulan cadde özelliğinde geniş sokağın her iki yanında, sokak kotundan hafif yükseltilmiş taş temelli yapılar sıralanmıştır. Yapılar, birbirine bitişik odalardan oluşmaktadır. Odalar, kare, dikdörtgen ve yamuk planlıdır. Sokağın batı kenarındaki oda büyükçe olup, yamuk planlıdır. Küçük odalardan birinde, zemine gömülü durumda, dört adet küp gövde yarısı ile testi ve çanaklar parçalanmış olarak ele geçirildi. Ayrıca bazalt taşından yapılmış buğday ezme taşı, pişmiş topraktan yapılmış çanak, testi, dokuma ağırlığı, prizmal kaideler ile

boğa figürünü ve mermerden yapılmış idol denilen ana tanrıça simgesi bulunmuştur.

1990 yılında, bölgemiz arkeolojisiyle ilgilenen İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Bölümünden Prof.Dr. Turan Efe, burada bulunan sur parçasının önemi nedeniyle, kendi sağladığı olanakla, burada ikinci çalışmayı yapmıştır.

Tepenin güney kesiminde, hemen toprak yüzeyinde görülmekte olan iri taş bloklarının temizliğiyle yapılan çalışma ile yer yer 50 santimetreye varan

Karaoğlan sur kalıntıları

Karaoğlan buluntuları müze vitrini

derinliğe ulaşılmış olup, bu derinlikte sur temeli ortaya çıkarılmıştır. Surun, yer yer iç ve dış duvarı içinde enlemesine yassı taş dizilerinden oluşturulduğu ve dışarıya doğru destek, kule biçimli çıkıntılarıyla güçlendirildiği, ayrıca arazi eğimi doğrultusunda kavislenmiş olduğu belirlenmiştir.

Hafif eğimli, yaklaşık 3 metre kadar yüksekliği olan bir tepecik üzerine yapılan bu MÖ III bin yerleşimi, akan su yakınında yer alan bir tepe üzerinde bulunmaktadır. Ayrıca, akarsuyun ötesinde, gazlı ve kaynayan sıcak su da vardır. Bu nedenle burası, hem sıcak hem de soğuk suyun bulunduğu güzel bir yerdir. Bugün bile aranılan termal bir bölgedir ve 5000 yıldır kullanılan bir yer olma özelliğine sahiptir. Bölge özellikle 1990'lı yılların sonundan itibaren yapılaşma baskısı altında kalmaktadır.

Afyon-Gazlıgöl-Yayla ve Eskişehir yolu kavşağı ve Karaoğlan Yerleşimi Uydur Görüntüsü

KAKLIK KAZISI

Merkez ilçeye bağlı Burhaniye (Kocakır) köyü muhtarının, kendi tarlasında bulup, müzeye getirdiği eserlerin önemi üzerine, Genel Müdürlüğümüzden sağlanan ödenekle, 1983 ve 1984 yıllarında iki dönem kurtarma kazısı çalışmaları, Afyonkarahisar Müze Müdürlüğünce yapılmıştır.

Kurtarma kazısının yapıldığı yer, köyün kısmen güneybatısında, Kaklık mevki olarak adlandırılan yerdedir. Hafif kuzeye doğru eğimli, tarım yapılan bir arazidir.

Kaklık yerleşim buluntuları

Kazı alanının kuzey kesiminde yerleşime ait yapı temelleri, güney kesiminde ise mezarlar bulunmuştur. Hatta yapıların tahrip edilerek mezar da yapıldığı görülmüştür.

Tarım alanı olarak uzun yıllar kullanılmış olan kazı alanındaki eski yerleşimin varlığını gösteren yapı temelleri iki evreli olup, ortaları çukur bırakılmış ensiz ufak taş dizilerinden oluşturulmuş yapı temelleri olduğu gibi, birkaç sıralı ufak taş dizili geniş ve yüksek temelli yapılar da bulunmuştur. Bazılarının üzerlerinde çamur veya kerpiç izleri ile taban ve duvarlarında beyaz badana izleri görülmüştür. Yapılar kare ve dikdörtgen planlıdır. Dikdörtgen yapılardan biri, oldukça uzun dikdörtgendir. Yapılar içinde, küçük kare planlı iki yapının ambar özellikli yapı olduğu düşünülmüştür. Günümüzde bile bu tür ambarların evlerin içinde üstü açık gözler halinde olduğu görülmektedir. Bu ambar yapılarının uzun süre kullanıldığı, tabanlarında ve duvarlarındaki badana katlarından anlaşılmaktadır. Hatta birinin altında, bir önceki evreye ait başka bir ambar temeli bile ortaya çıkarılmıştır.

Mezarlar, basit mezar, oda mezar, küp

Kaklık yerleşim yeri anbar

mezar, sandık mezar ve yakma mezar tipinde çok çeşitlilik içermektedir. Basit mezarda ölü, düzeltilmiş zemine düz olarak yatırılmış durumdadır. Yanında ölü eşyaları konulmuştur. Oda mezarda ölü, kare planlı bir oda içine düz yatırılmış durumdadır. Yanında ölü eşyaları konulmuştur. Küp mezarda ölü, küplerin içine ana karnındaki biçiminde, dizler ve dirsekler bükülü olarak gömülüdür ve ölü eşyaları içine veya dışına konulmuş, küplerin ağzı yassı bir taş kapakla veya küplerle kapatılmıştır. Sandık mezarda ölü, yassı iri taşların yan yana konularak oluşturulan sandık biçimindeki hücrelere, yanına ölü eşyalarıyla birlikte konulmuş ve üzeri kapatılmıştır. Yakma mezarda ise ölü, yakılarak yanmış kemikleri üç ayaklı ve kulplu çömleklere konularak gömülmüştür.

MÖ 3000-2500 yılları arasını kapsayan yerleşim, Eski Tunç Çağının I.ve II. dönemlerini, mezarlık ise I.,II.,III. dönemlerini kapsamaktadır. Mezarlardan yakarak gömme I., diğerleri ise II. ve III. dönemlere aittir.

Yerleşime ait buluntular arasında, pişmiş toprak çanak çömlekler, ağırşaklar, damga mühürler, boğa

figürünü, çift kulplu içki kapları, fırça sapı ile çakmak taşından uzun dilgi bıçaklar, tunç iğne ve ustralar ile basamaklı sap; mezar buluntuları olarak da, pişmiş toprak çanak çömlekler, içki kapları, testiler ve mermer idoller bulunmuştur.

HER İKİ KAZI SONUCU

Birbirine yakın iki ayrı yerde yapılan kazı çalışmaları ile, MÖ 3000-2000 arasındaki üç ayrı dönem içinde Kaklık'da yerleşimin olduğu ve Karaoğlan'da Orta dönemdeki yerleşimin surlarla çevrelenmiş termal bir yerleşim olduğu; Kaklık'daki uzun dikdörtgen yapının, Anadolu için önemli bir yapı biçimi olan Megaron tipi yapının öncülerinden olduğu; Kaklık'da çok çeşitli bir ölü gömme geleneğinin olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca bölgemizin önemli bir doğal kaynağı ve ticari taşı olan mermerin, ilk kullanımı hep tanrısal, kutsal olarak yorumlanan bu mermerden yapılmış olmasıdır.

MÜZE- ÜNİVERSİTE İŞBİRLİĞİ

Bölgemizin tarihine ışık tutan müze çalışmalarından olan kurtarma kazıları, bilim çevrelerince de önemsenmiş ve her zaman takdirle anılmış, üst düzeyde bir müze konumuna gelmesini sağlamıştır. Bölgemiz üzerine yıllarca çalışma yapan İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Bölümünden Prof.Dr. Turan EFE, her iki kazımıza da katılmış, ayrıca Karaoğlan Kazısı'na mali destek olmuştur. Bununla da yetinmeyip, birlikte iki ayrı yayın yapmamızı sağlamıştır. Bundan dolayı, bilim dünyası da bu kazı çalışmalarımızı tanımış oldu ve Üniversite-Müze işbirliğine güzel bir örnek olarak anıldı.

Kaklık mezar odası buluntuları

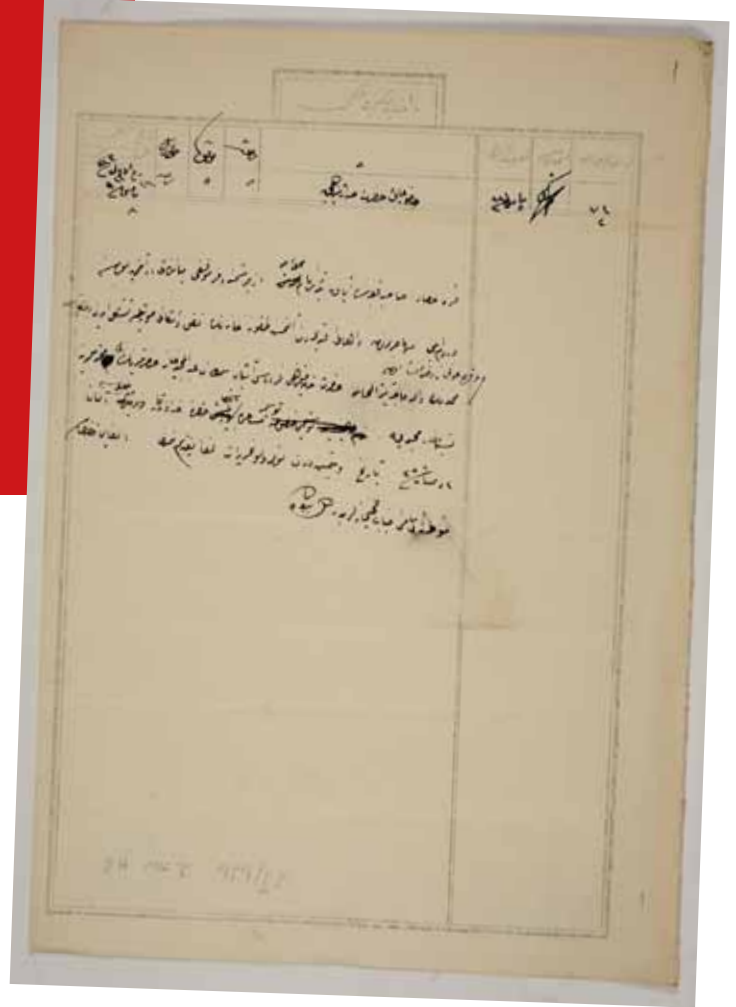
Arşivden Yapraklar

Karahisar-ı Sahip kasabasında Ayak Tekkesi nam mahal ile İzmir Şimendifer mevki yanındaki araziye ve Rumeli muhacirlerinin dahani kadimeden altmış hanenin nakil ve iskanı sûretiyle teşkil iden vazig vukua gavli arazi inşea olunan mahallenin Hazret-i Hilafetpenahi Firdevsi aşıyan **Sultan Abdülmecid Han** namı muhteremlerini nisbetle **MECİDİYE** tevsime ishare hakkında Hüdavendigâr Vilayet-i Celilesinden alınan 24 Nisan 321 tarih ve yetmiş dört numralı tahrirat takdim kılındı.

Esami cenab-i fahimanelerinden

Arşivden yapraklarda bugün Afyonkarahisar'ın önemli semtlerinden birisi olan Mecidiye'ye isim verilmesine dair bir belge var.

Özellikle 1877-78 Osmanlı -Rus Harbi'nden sonra Balkanlar'dan gelen muhacirlerin yerleştirildiği bu semte isim verilmesi gündeme gelmiş ve Afyonkarahisar'ın o dönem bağlı bulunduğu Hüdavendigâr (Bursa) Valiliği'nden gelen 1903 tarihli yazı ile dönemin Padişahı Sultan 2. Abdülhamid'in babası Abdülmecid'in hatırasına izafeten MECİDİYE adının verildiği idarecilere bildirilmiş.

TAVANARASI

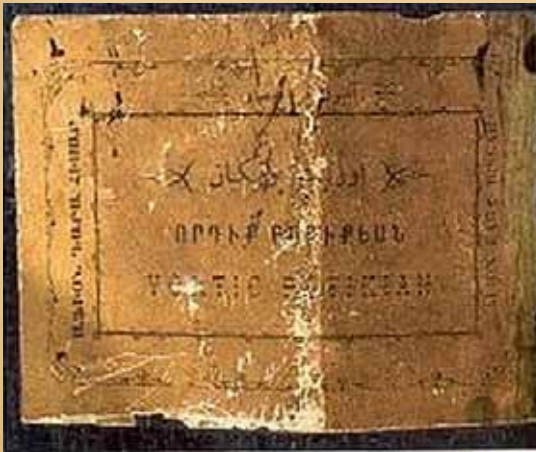
Hasan ÖZPUNAR

(hasanozpunar03@gmail.com)

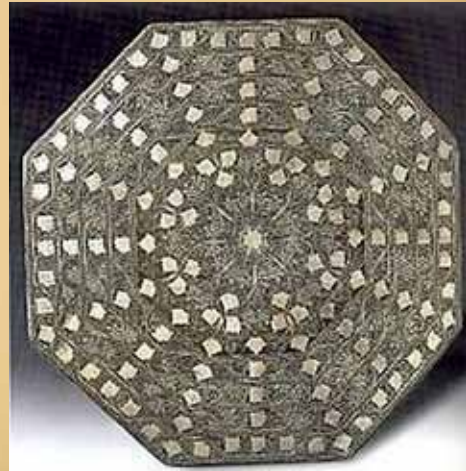

Köşemizin adı her ne kadar Tavanarası da olsa gündelik hayatta halen kullanılan bir ürün sayfamızı süslüyor. Antika bir sehpa. 19. Yüzyıl sonlarında Afyonkarahisar'da üretilmiş. Antika müzayedelerinde Afyon işi olarak bilinen bu sehpa abanoz ağacından üretilmiş telkari işçiliği ve tenzil tekniği (gümüş kakma) kullanılarak tüm yüzeyi stilize asma yaprağı ve sarmal desenlerle süslenmiş, üç ayaklı, sekizgen tablalıdır. Ayakları iç bükeylidir. 70 cm yüksekliği, 30 cm tabla genişliği olan bu ürün geçtiğimiz yüzyıllar Osmanlı ahşap sanatının en güzel örneklerinden biridir. Tablanın altında yer alan etikette ise 3 dilde (Osmanlıca, Latince, Ermenice) sehpayı yapan ustanın adı ve memleketi yeralıyor." Vortik Kokuluyan-Karahisar"

1900'lü yılların başına kadar Afyonkarahisar'ın önemli el sanatlarından biri olarak Ermeni ustalar tarafından sürdürülen bu sanat ustaların şehri terk etmesiyle birlikte günümüzde unutulmuş olsa da halen "Afyon işi" adı ile anılıyor ve usta ellerde yeniden hayat bulacağı günleri bekliyor.

Etiket-Vortik Kokuluyan-Karahisar

BİR ESNAF HİKÂYESİ

Çınar Lokantası

Hasan ÖZPUNAR

kanda çocukları hizmet vermeye başlamış.

Abdullah Örenkaya anlatıyor;

“Babam namıdiğer Ziya Usta 1948 doğumlu idi. Çocukluğundan askere gidinceye kadar Abdullah Usta İkbâl Lokantasında çalışmış, askerden dönüşünde kendi dükkanı açmaya karar vermiş. Önce Tuz Pazarı civarında bir yer açmış daha sonra 1972 yılında mekânı buraya taşımış. Babamız aşçı olunca bizde onun yanında yetiştik. Kendimi bil-

dim bileli bu mesleğin içindeyim. İlk hatırladığım şey tezgaha boyum yetişmezdi, tahtanın üzerine çıkarak babama yardım etmeye çalışırdım. Büyüdük tezgâha biz geçtik.

Gün erken başlar bizde. Sabah 06.00 gibi çorbaları hazırlarız, 07.00 gibi servis başlar. İşkembe çorbası en fazla tüketilen çorbadır desek yalan olmaz. Günde 2 tencere işkembe, 1 tencere mercimek gider. Sadece çorba değil tabi sulu yemeklerimiz var, köfte var. Yemek çeşitlerimiz biraz da müşterinin talebine göre şekilleniyor. Uzun yıllar döner takmadık, fakat vatandaş ısrarla sorunca onu da yaptık. Esnaf sabah çorba içer, öğle vakti aşçı tabağı dediğimiz karışık yemek yer. Köyden gelen vatandaş İskender döner yer, tas kebabı yer.

“Açın üstüne dokuz kat yorgan örtmüşler yine uyuyamamış.” Demiş atalarımız. Haliyle bu yazımızda midemizin acıktığı bir zamana denk geldi desek yalan olmaz. Yemek deyince akla gelen ilklerden biri de lokantalar. Tabi günümüzde herkese, her keseye hitap eden lokantalar var. Modern deyimle “restaurant”lar çoğalsa da biz her zamanki gibi sokak aralarında dolaşıp eski bir lokantayı tanıtacağız.

Ziraat Bankası’nın arka köşesinde yaz günlerinde salkımsaçak sarmaşıkların örttüğü bir dükkan. Bu haliyle insana huzur veriyor. Fazla zahmete katlanmadan, düzayak kapıdan içeri girdiğinizde teşrifatla da uğraşmadan hemen ne yiyecekseniz onu söylüyorsunuz.

Çınar Lokantası 45 yıldır burada hizmet veriyor. Kurucusu Ziya Usta birkaç yıl önce vefat edince dük-

1970’li yıllarda Çınar Lokantasından bir görünüm

Esnaflık zor, her geçen gün yeni yerler açılıyor. Neredeyse yarım asırdır süren belli bir adınız, tadınız var. Bunlardan taviz vermek elbetteki mümkün değil. Şimdi çocuklarımız yetişiyor, okul tatil olduğu zaman benimle birlikte sabah kalkar gelir yardım eder, tıpkı benim yıllar önce rahmetli babama yardım ettiğim, meslekte piştiğim gibi. Onları yetiştirmeye çalışıyoruz.”

KEÇE USTASI AHMET YAŞAR KOCATAŞ YAŞAYAN İNSAN HAZİNESİ

Afyonkarahisar'da da yarım asırdır keçecilikle uğraşan 66 yaşındaki Ahmet Yaşar Kocataş, Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından 'Yaşayan İnsan Hazinesi' listesine alındı. UNESCO tarafından kültürel mirasın korunması ve desteklenmesi amacıyla, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması'na yönelik 2003 yılında kabul edilen ve Türkiye'nin de taraf olduğu sözleşme kapsamında hazırlanan, 'Yaşayan İnsan Hazinesi' listesine Afyonkarahisarlı Keçe Ustası Ahmet Yaşar Kocataş da

eklendi. Her yıl bir ya da iki kişinin kabul edildiği UNESCO Yaşayan İnsan Hazinesi'ne giren Keçe Ustası Ahmet Yaşar Kocataş, UNESCO'nun tanıtım listesinde yer alacak. UNESCO tarafından hazırlanan görülecek yerler listesinde, ziyaret edilecek kültürel miraslar arasında yer alacak. Bu sayede Kocataş Usta ve keçe

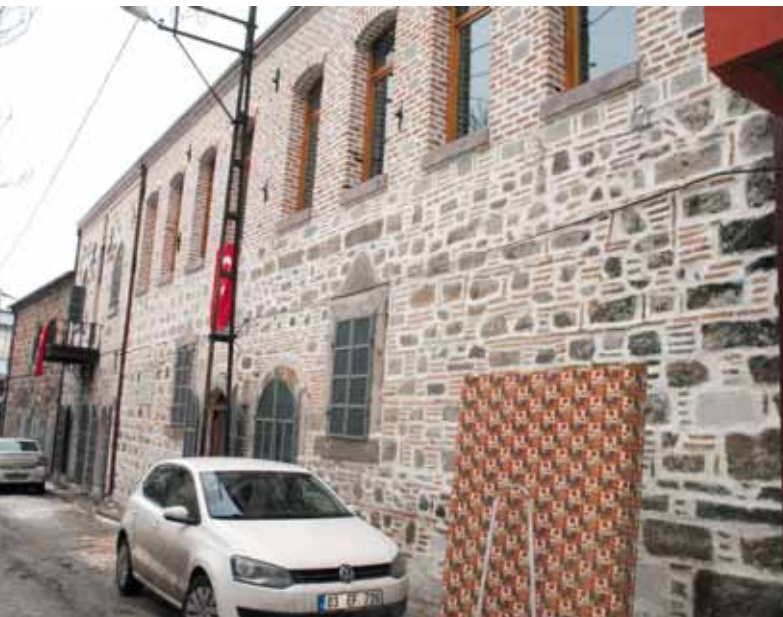

Keçe Ustası Ahmet Yaşar Kocataş

eserleriyle birlikte Afyonkarahisar'ın da tanıtımı yapılacaktır. Fes ve Mevlevi sikkesi gibi keçe eserleri büyük ilgi gören Kocataş'ın keçeleri, Afyonkarahisar'ın tarihi geçmişinin de tanıtılmasını sağlayacaktır.

Konusunda ender bulunan bilgiye sahip olan, usta-çırak ilişkisinde yetişmiş ve çıraklar yetiştirmiş, en az 10 yıllık ustalar arasından Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın teklifiyle UNESCO tarafından belirlenen 'Yaşayan İnsan Hazinesi' listesine 2003 yılından bu yana 20 isim eklendi.

Ahmet Yaşar Kocataş, UNESCO'nun 'Yaşayan İnsan Hazinesi' listesi berat ve ödülünü 3 Kasım 2016 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde yapılan törenle Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'dan aldı. Kocataş Usta, Cumhurbaşkanı Erdoğan'a hazırladığı keçe seccadeyle Mevlevi sikkelerini hediye etti.

OSMANLI BANKASI RESTORASYONU TAMAMLANDI

Geçtiğimiz sayılarda restorasyonunu haber verdiğimiz Afyonkarahisar'ın önemli tarihi binalarından Osmanlı Bankası'nın restorasyonu tamamlandı. Mülkiyeti Eda Altun- Erdiñç Abi kardeşlere ait olan tarihi Osmanlı Bankası binasında Haziran 2015 tarihinde başlayan restorasyon çalışması 25 Aralık 2016 tarihi itibarı ile sona erdi. Tarihi bina yaklaşık 1,5 yıl süren restorasyon çalışmasının ardından fotoğraf sergisiyle açıldı. Restorasyon projesini hazırlayan ve yürüten Yüksek Mimar, Restorasyon Uzmanı Mahmut

Ülküer Abi yaptıkları çalışma sonucu tarihi binayı dokusuna uygun şekilde restore ettiklerini söyledi. Binanın 2004 yılında çıkan yangında zarar gördüğünü ve metruk durumda olduğunu aktaran Abi, “*Binada yer alan tüm taş, tuğla, ahşap gibi unsurları asıllarına uygun olmak kaydıyla restore ettik. Memleketin bir değerini tarihi dokusuna uygun biçimde hayata kazandırmanın memnuniyeti içerisindeyiz*” dedi. Binanın açılışı dolayısıyla düzenlenen ve binanın restorasyon öncesi ve sonrasına ait 47 fotoğrafının yer aldığı sergiyi Vali Aziz Yıldırım ve Belediye Başkanı Burhanettin Çoban da ziyaret etti.

TARİHİ YAPILARIN MAKETLERİ GÖZ KAMAŞTIRIYOR

Makine Mühendisi Tuncer Kurşun'un hobisi maket yapmak. Bugüne kadar Afyon Lisesi, eski Hükümet Konağı, İttihat Terakki Binası, Esvap Eminleri Konağı gibi şehrin tarihinde önemli yeri olan yapıların maketlerini yapan ve “Yıkmayı çok seviyoruz ve yerine soğuk, özelliksiz, kişisiz binalar yapmaya bayılıyoruz, bende kimisi yıkılmış, kimisi ayakta duran tarihi yapıların maketlerini yaparak geleceğe miras bırakıyorum” diyen Tuncer Bey'in yeni hedefi 1930'lu yıllarda yıkılan Dumlupınar İlkokulu eski binasının maketini yapıp komşularına kavuşturmak. Bu güzel maketleri herkesle paylaşması en büyük dileğimiz.

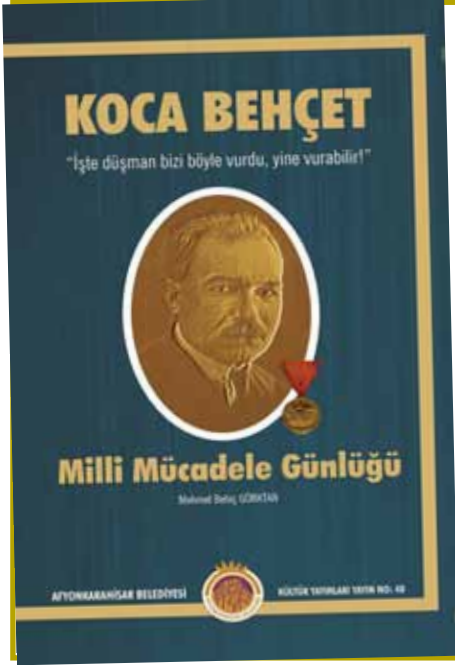

İMARET HAMAMI RESTORE EDİLİYOR

500 yılı aşkın bir zamandır ayakta duran İmaret Hamamı Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore ettiriliyor. Cumhuriyet döneminde 1938–1948 yılları arasında ve 1965 yılında tamir ve onarım gören hamamın restorasyonu yaklaşık 1,5 milyon lira bedelle restorasyon karşılığı kiralama yoluyla gerçekleştirildi. 2016 yılı yaz aylarında başlayan çalışmaların 2017 yılı içerisinde bitirilmesi öngörülüyor.

BİZE ULAŞANLAR

KOCA BEHÇET'İN MİLLİ MÜCADELE GÜNLÜĞÜ

Milli Mücadele döneminin askeri, sosyal yönüne dair önemli bir kaynak eser olan kitap eski Gazeteci-Yazarlardan merhum Muzaffer Görktan'ın babası Koca Behçet'in 23 Haziran 1921-1 Eylül 1922 arası tuttuğu günlükleri kapsıyor.

Koca Behçet'in askerlik yaptığı o dönemde gördüğü Kütahya, Eskişehir, Ankara, Çankırı, Akşehir, Çay, Sultandağı, Bolvadin gibi yerleşim yerlerinin sosyal yaşamı günlüklerde konu ediliyor. Bunun yanı sıra Yunan işgaline dair dikkâte değer bilgiler yer alıyor.

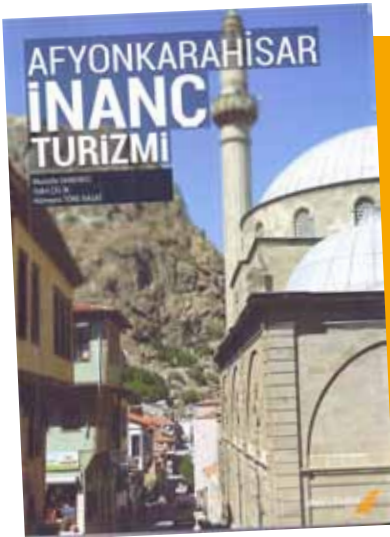
Torunu Mehmet Behiç Görktan tarafından yeniden düzenlenen Koca Behçet'in günlükleri, Afyonkarahisar Belediyesi tarafından basımı gerçekleştirilerek Büyük Taarruz'un 94. Yıldönümünde okuyucularla buluştu. Eser 248 sayfa 1.hamur kağıda ciltli olarak basıldı.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi

Tel: 0 272 2144255

KURTULUŞ SAVAŞI'NDA ŞUHUT

Yazar Tarık Özaşkın'ın hazırladığı kitap Büyük Taarruz'un 94. yıl dönümünde Şuhut'un ve Şuhutlu'nun milli mücadeledeki yeri ve önemini anlatan çok önemli bir eser olarak ortaya çıktı. Yazarın 4 yıllık araştırmasının ürünü olan kitapta Şuhut'un kısa tarihçesi, işgal döneminde ve Büyük Taarruz'da Şuhut'a dair pek çok kaynaktan beslenen bilgiler yer alıyor. Şuhut Kültür ve Dayanışma Derneği tarafından basılan kitap 285 sayfadan oluşuyor.

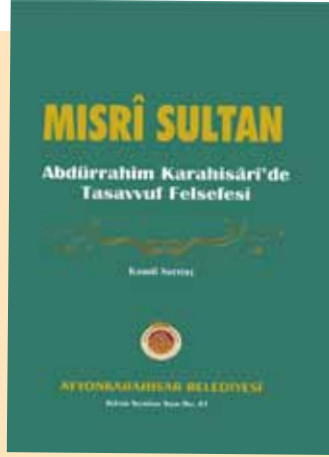
AFYONKARAHİSAR İNANÇ TURİZMİ

Afyonkarahisar merkez, ilçe ve köylerinde bulunan bazı tarihi cami ve türbelerle ilgili bilgilerin yer aldığı kitap son yılların yükselen değeri inanç turizmi adına ilimizde bulunan mekânları tanıtıyor. Fotoğraflarla desteklenmiş 184 sayfadan oluşan kitap AKÜ Turizm Fakültesi Öğretim üyeleri Doç. Dr. Mustafa Sandıkçı, Yrd. Doç. Dr. Sabri Çelik ve Yrd. Doç. Dr. Hümeysra Töre Başat tarafından hazırlandı.

İsteme Adresi: Afyon Kocatepe Üniversitesi Turizm Fakültesi

MİSRÎ SULTAN

Kültürel yayınlarda altın çağını yaşayan Afyonkarahisar Belediyesi, çok özel bir eseri daha Afyonkarahisar'a ve ilim dünyasına kazandı. 15. yüzyılın büyük düşünürü ve tasavvufu Abdürrahim Karahisârî'nin hayatı, eserleri ve tasavvuf felsefesinin anlatıldığı "Mısrî Sultan Abdürrahim Karahisârî'de Tasavvuf Felsefesi" isimli kitap, Mısrî Camii'nde düzenlenen tanıtım programında okuyucuyla buluştu. "Abdürrahim Karahisârî 15. Yüzyıl düşünürlerinden Fatih Sultan Mehmet ile birlikte İstanbul'u fethetmiş yüce bir kişi. Akşemsettin'in öğrencisi aynı zamanda Hacı Bayram-ı Veli Tarikatı'nın devam ettiricisi. Bir taraftan da 12 ve 15. yüzyılları arasındaki

tasavvufun temsilcisi. Gönülle aklı buluşturan büyük bir düşünürümüz olan Abdürrahim Karahisârî'yi Evliya Çelebi 'Abdürrahim Sultan' olarak anar. Aynı zamanda Fatih Sultan Mehmet'in Hocası Akşemsettin Hazretleri kendine Halife olarak Mısrî Sultan'ı görevlendirmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Kamil Sarıtaş'ın hazırladığı eser Afyonkarahisar Belediye Kültür Yayınları'nın 41. eseri olarak basıldı ve 215 sayfadan oluşuyor.

İsteme adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi

Tel: 0 272 2144255

GÖLGESİ YAŞADIĞI TOPRAKLARA UZUN DÜŞEN İNSANLAR

Afyonkarahisar Belediyesi'nin 43'ncü kültürel yayını olan "Gölgesi Yaşadığı Topraklara Uzun Düşen İnsanlar" isimli kitap geçtiğimiz günlerde yayımlandı. Afyon Kocatepe Üniversitesi Pazarlama Bölümü Öğretim görevlisi Türker Gökse'ın hazırladığı proje kapsamında bölüm öğrencileri tarafından alanında Türkiye'nin pek çok önde gelen siması ile yapılan röportajların yer aldığı kitap bir anlamda Afyonkarahisar'ı o isimlere tanıtmaya vazifesi de görmüş. Alev Alatlı, Prof. Dr. Hüseyin Hatemi, Prof. Dr. Hüsrev Hatemi, İlknur Güntürk, Melih Yurter, Musa Eroğlu, Prof. Dr. Ömer Özkan, Prof. Dr. Sadettin Ökten, Süleyman Çobanoğlu ve Şevki Dinçal gibi isimlerin hayat mücadelesini anlatan kitap Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi tarafından yayıma hazırlandı.

İsteme adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi

Tel: 0272 2144255

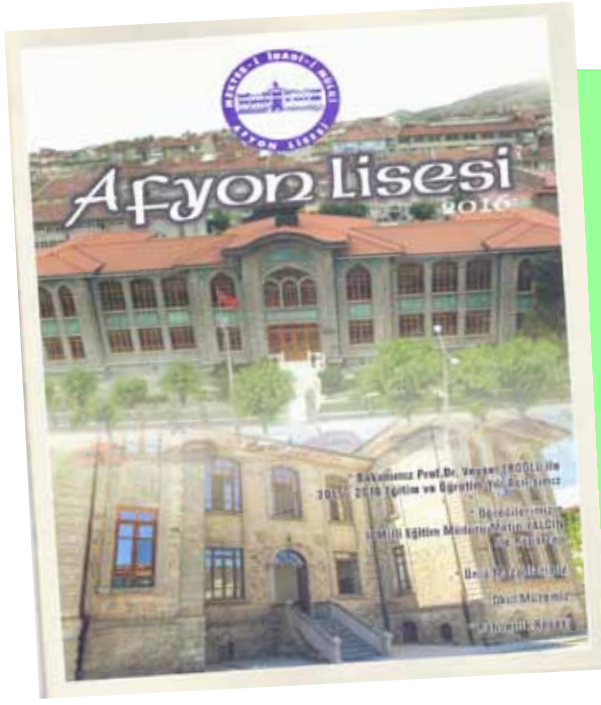

BAHAR

Uzun yıllardır yurtdışında yaşayan Dinarlı hemşehrimiz Ali Rıza Seçme'nin yeni kitabı "Bahar" adını taşıyor. Şimdilerde 60'lı yaşlarını yaşıyan Bahar'ın hikâyesini anlatıyor kitap. Köyden şehre, şehirden yurtdışında farklı şehirlere varıncaya kadar bir göç ve aynı zamanda yaşanmışlıkların hikâyesi. 211 sayfadan oluşan kitabı;

İsteme Adresi: secme@arcor.de

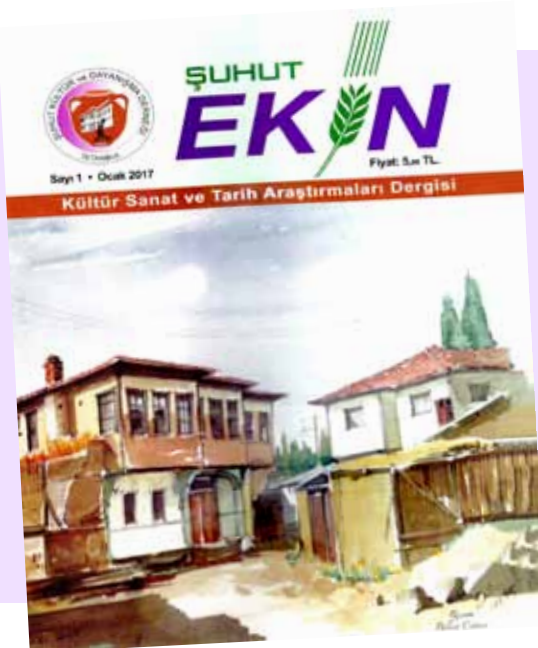

AFYON LİSESİ

Afyonkarahisar'ın köklü eğitim kurumlarından Afyon Lisesi, öğrenci ve öğretmenlerinin hazırladığı bir dergi yayımladı. 2016 yılı okul faaliyetlerinin yanı sıra değişik konu başlıklarında yazıların bulunduğu dergi, okul yayınları arasında önemli bir yere sahip. 50 sayfadan oluşan dergi okul idaresinden temin edilebilir.

EKONOMİK TEORİ VE ANALİZİN TARİHİ

Ekonomi tarihi ve kuramlarına topluca bir bakış içeren kitap teknik ayrıntılardan olabildiğince arındırılarak hazırlanmış. Bu haliyle de ekonomi bilimine aşinalığı bulunan ve başlangıç düzeyinde ekonomi bilgisi sahibi herkes tarafından çoğu bölümlerinin, rahatlıkla okunup değerlendirilebileceğini söylemek mümkün. Halen TED Üniversitesi Ekonomi Bölümü Öğretim Üyesi olan Sandıklılı hemşehrimiz Doç. Dr. Ahmet Ertuğrul tarafından hazırlanan kitap büyük boy, 896 sayfa. İnternet ortamında seçkin kitapçılardan temin edilebilir.

ŞUHUT EKİN DERGİSİ

İstanbul'da yaşayan Şuhutlu hemşehrilerimizin kurmuş oldukları Şuhut Kültür ve Dayanışma Derneği'nin yayın organı olan Ekin dergisi yeniden yayınlanmaya başladı. 1994-2000 yılları arasında 12 sayı çıktıktan sonra yayınına ara verilen dergi Suat Benli'nin dernek başkanı olmasından sonra tekrar çıkarılmaya başlandı. Şuhut'a dair araştırma ve inceleme yazılarının yer aldığı dergi doyurucu bir muhtevaya sahip.

İrtibat Telefonu: 0 212 2325752

AFYON'UN ESKİ BERBERLERİ

Erdoğan Emre

Bir berber, bir berbere “*bre berber, gel beraber bir berber dükkânı açalım..*” demiş . Gerçekten, araştırmalarıma göre genellikle Afyon’daki bütün berberler **birkaç kişi birleşerek** bir berber dükkânı açmışlar.

Bir kentin sosyal yapısı içinde en önemli aktörler esnaftır. İnsanla doğrudan temas kuran esnaf da doktorlar ve berberlerdir. Bunlar elleriyle dokunur, mesleğini o şekilde icra ederler.

Eskiden, adam adama; berberin kim? Kasabın kim? Bakkalın kim? Diye sorulurdu.

1960’lara kadar berber esnafı, yoğun olarak köylerde ve şehir merkezinde saç-sakal tıraşının yanı sıra; dişçilik, sünnet, bardak (*kupa*) çekme, hacamat (*ustura veya sülük ile kan alma*); ayrıca deride oluşan çeşitli paraziter hastalıklar için merhem hazırlama; uyuz, kellik, sivilce vb. tedavisi ve hatta bit kırma işi, baş ve boyun masajı, sırt masajı yapılır; göz ağrısı ve soğuk algınlığı olanların da çare için berberlere geldikleri olurdu.

İslam dünyasında uzun süre sakal-bıyık kesilmeyip sadece kafa tıraşı (*saç kazıma*) yapılırdı. Erkekler mutlaka sarık taktıkları ve sürekli kapalı kalan kafa derisi ter ve yağdan rahatsızlık verdiği için kelle kazıtılır, ama sakal uzun bırakılırdı. Bunun bir başka nedeni de sakal kıllarının erkeklik hormonu ürettikleri inancının yanı sıra hem kişiye erkek heybeti vermesi ve hem de Hz. Muhammed Efendimizin uzun sakal bıraktığı düşüncesidir. Hâlbuki siyer kitapları ve hemen her evde bulunan Hilve-i Saadet levhalarında da belirtildiği gibi; peygamberimizin saçlarını kâh omuzlarına kadar, kâh kulak memelerine kadar uzattığı, bazen de tamamen kestirdiği; sakallarını ise mevsimine ve kutsal günlere ve hatta hanımlarının ricalarına uyararak, tam tıraşlı, kirli sakal, bir tutam sakal veya karışa yakın uzatıp, ama her durumda kenarlarını muntazaman tıraş ettiklerini görmekteyiz.

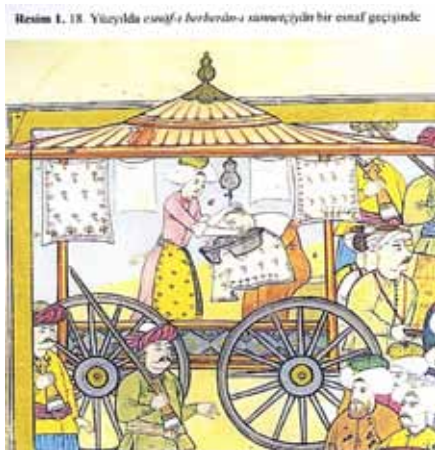
Bütün bu tıraş işlerini ashaptan, Selman-ı Pak hazretleri yaptığı için berberlerin piri olarak kabul edilir.

Evliya Çelebi’ye göre dükkân sahibi berberlerin asıl işleri saç tıraşı ve daha ziyade ustura ile kafanın kazınması idi. Osmanlı toplumunda simgesel anlam taşıyan ve bırakılması adet olan sakal, genellikle düzeltilir ya da kısaltılırdı. Nitekim 16. yüzyılın ilk yarısına ait fetvalarda sakal tıraş etmenin ve bundan alınan ücretin haram olduğu ifade edilmektedir. (*Tahsin Özcan, Fetvalar ışığında Osmanlı Esnafı, İst. 2003, 185*)

İtalyanca “barba” kelimesi sakal anlamına gelir, “barbiere” saç-sakal kesen, tıraş eden kişi demektir. Fatih Sultan Mehmet ile başlayan Osmanlı-italyan,

özellikle Venedik münasebetleri dolayısıyla 16. asır ortalarında bu kelime İstanbul’da kullanılmaya başlar ve zamanla berber şeklini alır. Bu kelime ilk defa Yavuz Sultan Selim Kanunnamesi’ndeki resmi belgelerde geçer. (*A. Akgündüz, Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, III, İst.1991, 115*)

Osmanlı toplumunda, ya da daha geniş anlamda Türk-İslam toplumunda her meslek mitolojik bir kurguya oturtulur ve bir pir’e dayandırılır, mesela benim mesleğimin (*mimarlığın*) piri, Şit Aleyhisselam’dır.

Berberlerin piri de yazımızın başında da belirttiğimiz gibi Selman-ı Pak'tır. 20. yüzyıl ortalarına kadar birçok berber dükkânında;

*"Her seherde besmeleyle açılır dükkânımız,
Hazreti Selman-ı Pak'dır pirimiz üstadımız.."* yazılı bir levha asılı dururdu.

Osmanlı İstanbul'unda İstanbul, Galata, Eyüp, ve Üsküdar olmak üzere 4 ayrı loncaları olan berberlerin diğer esnaf birliklerinde olduğu gibi kendi aralarında seçtikleri; Şeyh, Kethüda, Duacı, Çavuş, Yiğitbaşı,.. gibi yöneticileri vardı.

Bu heyetin görevi, berber esnafı arasında çıkan, problem, ihtilaf ve suiistimalleri çözmek; hükümet, kadı ve subaşı gibi adli-beledi makamlara karşı esnafı temsil etmek, işlerle ilgili düzenlemeler, narh uygulanması,.. yanısıra: çırak- kalfa- usta geçiş sınavlarını yapıp icazet (*diploma*) vermekti.

Esnaf tarafından seçilip Kadı tarafından tescil edilerek hakkında ferman çıkartılan **Berberler Kethüdası**, bu sanatın gerçek reisi idi. (*Bir tür genel sekreter*)

Loncayı hükümete karşı ve mahkemede temsil etmek, alınan emirleri üyelere bildirmek, esnaf arasında çıkan anlaşmazlıkları çözümlmek, mesleğe giriş ve yükselmede törenler tertiplemek, narh belirleyip yukarıya teklif etmek, esnafın borçlanma işlerini defterlere kaydetmek gibi önemli görevleri olan kethüdalar genellikle ömür boyu görevde kalırlardı.

Berberlik mesleğine girecek olan çocuk 8-10 yaşlarında törenle **yamak** olarak işe alınır, 2 yıl ücret almadan çalışır sonra çırak olur ve haftalık almaya başlar. 3 yıl sonra peştamal bağlanır ve **kalfa** olunur; hacamat ve cerrahlık sanatını öğrenmek isterse icazet almak için 5 yıl daha çalışması gerekliydi.

Ustaların sayısı sınırlı olup kalfalık süresini başarıyla tamamlayanlar ilkbaharda yapılan törenle **usta** olur ve dükkân açmaya hak kazanırdı. (*Abdülaziz bey, Osmanlı Adet Merasim ve Tabirleri,.. İst. 2000, 94-96*)

Dükkân sahibi olan **"Esnaf-ı Berberan-ı Sünnet-çiyan"** Kanuni Sultan Süleyman dönemine kadar İstanbul'da müstakil faaliyet gösterirken hamamcı esnafı ile birlikte çalışmaya başladılar, 1554'ten 1595'e kadar (*III. Murat dönemi*) kahvehanelerde de yaygınlaştılar. IV. Murat döneminde 1630'da kahvehanelere ve özellikle içki ve tütüne yasak gelmesi üzerine berberler mecburen, yeniden müstakil dükkân açmaya yöneldiler. IV. Muradın vefatı sonrası bazıları tekrar kahvehanelere döndüler. Kahvehanenin bir köşesinde tıraş yapılır, bekârların başlarını yıkarlardı.

Berber usta ve kalfaları dirseklerine kadar sıvalı min-tan giyer, bellerine ibrişim peştamal ve futa bağlar ayaklarına nalın ya da takunya takarlardı. Çıraklar da tıraş sırasında müşteriyi yelpaze ile serinletir, sinekleri kovalardı.

Dükkanda, alman malı usturalar, sünnet usturaları, sakal tarakları, makaslar kerpetenler, mengene, neşter, bıçak, ayna, peştemallar, peşkirler, tülbent ve makrameler, yelpaze, zincir, köstere (*bileği çarkı*), bakraç, kazan, leğen ve ibrikler,.. bulunurdu.

Berberler, kanunnamelere göre; usturalarını keskin tutmak, kâfir ve müslüman müşterileri ve uyuz olanları ayrı usturalarla tıraş etmek, etek tıraşında ayrı ustura kullanmak, havluları temiz ve pak tutmak, kâfir ve müslüman yüzlerini aynı havlu ile silmemek durumunda idiler. Bunların cezaları vardı, mahallelinin şikâyetçi olduğu uygunsuz hareketleri olan ve fesat çıkaran esnafın dükkânı kapatılır kendileri de sürgün edilirdi.

Seyyar berberler işlerini; yol kenarı, cami avluları ve iskelelerde yaparlardı.

Bunlar bazen gezerek müşteri toplar *"lahana kadar baş, on paraya tıraş"* diye bağırarak reklamlarını yaparlar; gelen müşteri alçak bir tabureye oturup başını berberin dizine dayar, saç kazındıktan sonra **sıtıl** denilen ibrikle baş yıkanır.

Bu tür berberlerde; amele, hammal, arabacı, rençber, kayıkçı, ırgat... gibi düşük gelirli avam tabakası ve ayak takımı tıraş olurdu. Bu gibi hayta, haylaz kişilerin tıraş sırasında kuzu gibi berbere teslim olduklarını anlatan manidar şiirlerden biri;

*"Hor görme herifi, deme ayak berberi,
Tıraş eyledikleri hep şehrin yaban dilberi,
Pekce baksan yüzüne bıçak çeken o haylaz,
Herif dizine alır yanak okşar da tınmaz..
Suyu alttan akıtır, üstte duran samandır,
Ol vahşiyi ram eden keramet-i Selman'dır "...*

Gerek II. Bayezit ve takiben Yavuz Sultan Selim Kanunnameleri'nde hamamlarda tıraş yapan berberler hakkında hükümler bulunması ve gerekse İst. İhtisab Kanunnamesi'nde hamamcı ve tellaklar için hüküm varken; müstakilen berberler için hüküm olmaması, ilk berberlerin **hamam tellakları** olduğunu düşündürmektedir. (*A. Akgündüz Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri II, İst. 1990 /294 ve 1991/115*)

Hamam berberleri küçük yaraları tedavi eder, hacamat yapar, şişe çeker, kelle kazırdı.. Osmanlı İstanbul’unda bütün bu işleri yapan, şehir hayatının çekirdeği, dünya görüşünün hayat bulduğu, mahallenin renkli simalarından ve toplumun önemli kültür unsurlarından olan berber dükkanları; şeyhlerden kadınlara, askerden tüccara, memurdan işçilere..., kadar her sosyal kesim ve gelir seviyesinden kişilerin gelip gittiği, sohbet edip dedikodu yaptığı dertleştiği kamusal alandı.

Bu itibarla bu mekânlar siyasi muhtevalı, iktidar karşıtı, muhalefet yuvası ve zamanla isyan merkezi oldular.

Çeşitli olaylardan ders çıkaran devlet, sonuçta bütün berber dükkânlarını sıkı takibe alarak buralara *muhbirler* göndermeye başladı. “Ahmakan ve eblehan gürhunun” (*aptal ve geri zekâlıların*) “devlet-i aliyye ye müteallik kelimat kullanmaya cesaret ettikleri...” sebeplerle, özellikle 1826 Yeniçeri Ocakları’nın kaldırılmasından sonra ocak mensupları tarafından işletilen kahvehane ve berber dükkânları kapatıldı. Bu ocaklarla bağlantısı olduğu tesbit edilen berberler takibata alındı, ket-hüdaları da dâhil olmak üzere muhakeme edilerek Erzurum, Sivas gibi uzak yerlere sürüldüler.

Kısa sürede işsiz ve geçim sıkıntısına düşen berber taifesi için II. Mahmut yeniden af çıkarıp gedikli berber esnafına şartlara uygun dükkanlar açmalarına müsaade etti; bu dükkanlar tek katlı, cephesi 3.50-4.00 m, derinliği 5- 6.00 m olup, bahçesi olmayacak ve içine peyke konulmayacaktı...

Bu dükkanların sayımı yapıldı, yine muhbirler gönderilerek gözetim altında tutuldu (1827 - 37). Buna rağmen İstanbul Berberler Şeyhi Hacı Abidin “*umur-u devlete ve asakir-i mansureye dair münasebetsiz sözler ettiğinden*” azledilip Midilli Adası’na sürgün edildiği görülüyor.

II. Mahmut (1808 – 1839) reformlarından sonra (*Vak’ay-ı Hayriye, yeniçeri katliamı..*) artık tıraş şeklinin de Avrupalı bir hal aldığı, sakalın ve saçın bugünkü şekle yakın kesildiği görülür. Berberlik mesleği de yepyeni bir döneme girmiştir. (Şamil Mutlu, *Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı ve II. Mahmud’un Edirne Seyahati. İst. 1994 / 74*)

Mesleğin, tarihsel akışı içinde geçirdiği değişiklik ve gelişmeleri böylece gözde geçirdikten sonra, bizi asıl ilgilendiren, şehrimizde görev yapmış kendi berberlerimize göz atalım dedik..

Afyon’da genel olarak berberlerin hep aynı adreslerde çalıştıklarını görüyoruz. Birileri bir dükkân kiralayıp yıllar sonra oradan çıkınca başka bir berber

STREET BARBERS IN THE TURKISH QUARTER
Photograph by Frederick Moore

aynı yeri tutuyor, mesela;

*Basın Caddesi ve bunu dik kesen Enstitü Caddesi üzerinde eski Singer Mağazası, Demiryakların dükkan, Arpacioğlu binası altı, Yayla Şekerleme,... gibi yerlerde yıllarca hep berber dükkanı vardı,

*Eski Çocuk Esirgeme hizasında köşedeki Yabuz Apartmanı altı, karşısı ve devamında Şekerbank’ın olduğu köşe,

*İmaret Hamamı karşısı ve yan karşısı,

*Eski Emek Oteli altı ve karşısı, Kurtbaş Apartmanı Oruçoğlu Sineması ve kahve yanı,

*Belediye Parkı sol yokuşu, Hacı Hakkıların köşe bina ve çevresi gibi bütün bunlar gedikli berber esnafının kümелendiği yerler idi.

Aşağıda kısa biyografilerini sunduğumuz ve bugün çoğu emekli ya da aramızdan ayrılmış olan ustalarımızın devamlı müşterileri vardı. Bu kişiler dükkâna girince çalışmakta olan çırak, kalfalar veya ustanın hangisine alışık ise onun hizasında oturur sırasını beklerdi.

Berber koltuğuna oturan abone müşteri ile ustası arasında hususi görüşmeler başlardı. Genel olarak berberler geveze olduklarından suskun müşterisi gelince onun huyu gereğince fazla soru sormaz, konuşma konusu açmaz, kısa birkaç cümleden sonra maniler okur ya da küçük şarkılar mırıldanırdı.

Saç-sakal kesme işi bitince büyük örtü çıkarılıp silkelenir ve tekrar bağlanır, yüzdeki, yanak ve kulaklardaki tüyler, bir tele bağlı, ispiro şişesine sokulmuş alevli pamukla yakılarak (*dağlanır*) temizlenir veya ağda ile alınır; bazı ustalar bunu ip ile yaparlardı. Sonra uzun tüylü yumuşak fırça ile kırılmış kıllar müşterinin kafasından uzaklaştırılır, (*sonraları üfle-yici ile yapılır oldu*) kolonyalı pamukla ense ve kulak içi, etrafı, özellikle arkası, cildin yağından ve kirinden temizlenirdi.

Bütün bunlardan sonra boyun ve omuz bölgesine

kısa bir masaj uygulanır (*kulunç kırma*); ayrıca burun üstü, iki kaşın arasından başlayıp alın, şakaklar ve kulak önüne kadar devam eden bir dizi masajla işlem bitirileceği sırada çok tehlikeli bir **“boyun kütürdetme”** uygulanırdı (*bir eliyle çenenin sol tarafı diğer eliyle şakağın sağ tarafı tutularak önce hafiften çevirir gibi yapılır, sonra sert bir hareketle sola veya sağa çevrilir; boyundaki omurlar arasındaki kıkırdaklar kürt diye ses çıkarır.*) Bu hareketten sonra insan gerçekten rahattı. Ancak bu işlemi her usta yapmazdı, yapamazdı.

Sonra müşterinin örtüleri alınır, “sıhhatler olsun” deyip koltuk hafifçe yana çevrilerek kalkması beklenirdi.

Damat tıraşı ise apayrı bir seremoni içinde ve heyet huzurunda (*damadın arkadaşları vb gelirler..*) yapılır, usta sık-sık “.. *Ustura kesmiyor*” diye bahşış talebinde bulunurdu.

Berber aletleri zamana uyarak evrim geçirdi; mesela ustura yerine ağzına takılan jiletler türedi; böylece kayışta ustura bileme işi kalktı, tüm mekanik aletler elektrikli oldu, çeşitli ağızlar geliştirildi. Konumuz **eski berberler** olduğu için işin bu taraflarına hiç

girmiyoruz.

1930’lu yıllarda Ticaret Odası’na kaydını yaptıran, ya da Oda tarafından çalıştığı tespit edilen berber es-

Berberler . (14 Adet)	
Geçer oğlu Yakar ef	Sarıçayda
Gegner oğlu Hasan ef	Uzun çayda
Yemen oğlu Tevlik ef	"
Öksüz oğlu Mehmet ef	"
İbker oğlu Hamit ef	"
Türkmen oğlu Ali ef	"
Enir ali oğlu Ali osman ef	Kadın ann caddesinde
Yağcı oğlu İbrahim ef	Uzun çayda
Şaban d de oğlu Mehmet ef	"
Geçer oğlu Hüseyin ef	Sarıçayda
Yahya oğlu Abdurrahman ef	"
Tekkenen oğlu hacı Mustafa ef	Korsi zadeler arabı
Danir delen oğlu mehmet ef	Yeni bakan civarında
Sofra oğlu Apak ef	"

Eski Belediye Binası arkası-Berber dükkanlarının bulunduğu yer

nafını aşağıdaki listede görüyoruz.

Afyon’da 1952 yılında Berber ve Kuaförler Derneği’ni kurmak üzere Ali Akçeken başkanlığında Süleyman Şen, Hakkı Beşer, Kadir Balpınar, Abdullah Sipsin, Ahmet Sevinç ve Hasan Hızır yönetim kurulu olmak üzere 57 üye bir araya gelmişlerdir.

Daha sonra 1953-1986 yılları arasında dönüşümlü olarak Hasan Hızır, Fuat Güçlüer, Cemil Gölünük; 1986-2004 arasında Hulusi Taş Başkanlığı yüklenmiştir.

1991 ortalarında çıkan yasa ile oda statüsüne geçilmiştir. 2005 yılından günümüze (2017) Ahmet Tan başkanlık yapmaktadır.

FUAT GÜÇLÜER (1929 - 1984)

1929 yılında Akmesjid Mahallesi’nde doğdu.

Dedesi Hasan Çavuş, İstiklal Savaşı sonrası Tınaztepe’den gelip Afyon’a yerleşti

Asmaaltında ilk dükkânını açtı, sonradan TCDD personel berberi olan İsmail Kırkalı ile Çavuşoğlu Eczanesi’nin olduğu yerde bir süre çalıştılar.

Fuat Usta dedesinin yanında mesleği öğrendi; İbrahim ve Abdurrahman Beypazarı ile çıraklık yaptılar. Bir süre de arkadaşı Beytullah Özakıncı ile beraber oldular.

1948'de tankçı olarak askerliğe başladı. Dönüşünde 1951'de Hacı Veyseller'den bir hanımla evlendi 5 oğlu 1 kızı oldu. Zülâli Camii altındaki tuvaletlerin karşısında merdivenlerin başında Vakıflara ait dükkânda 35 yıl kadar çalıştı.

18 Mayıs 1984'te 55 yaşında vefat etti.

Çarşı esnafı ve özellikle emniyet mensupları yoğun müşterileri arasında idi.

HÜSEYİN GÖK

1940'ta Hacı Yahya Mahallesi Sütdece Sokak'ta doğdu.

Babası Küçük Kalecik'te çiftçi idi. Okula gönderilmedi, askerliği sırasında "âliler okulunda" okuma yazma öğrendi.

Mesleğe 8 yaşlarında, Yukarıpazar Bahçeli Kahvede, Kemal Usta'nın yanında

Berber Hüseyin Gök

başladı birkaç yıl çalıştıktan sonra Yörükoğlu Hüseyin Usta'nın yanına geçti 3 yıl kadar çalışıp ayrıldı ve Mecidiye Mahallesi'nde Veli Kabak'ın dükkânını tuttu.

Kısa süre sonra askerlikten çağrıldığı için 2-3 aylığına Kütahya'ya gitti; 27 Mayıs ihtilali patladı. Menderes'in tutuklanmasında bulundu. Sonra İzmir ve Malatya'ya gönderildi. 1963'te terhis olup döndü.

1964'te evlendi, 2 oğul bir kız evladı oldu.

Askerlik dönüşü Enstitü Aralığı, Singer Mağazası yanındaki Bekir Demirayak dükkanını kiraladı.

Sonra Yabuzların bina ile Çocuk Esirgeme Kurumu arasında tuttıkları bir dükkanda 1 yıl kadar İbrahim Usta ile ortaklık yaptı.

Ayrıldıktan sonra Kurtbaş Apartmanı bitişiğinde Poker İsmail'in yerinde kendi başına dükkân açıp 14 yıl çalıştı.

1972'de Turunç Hanı'ndaki şimdiki yerine taşındı; Emek Berberi adıyla 44 yıldır burada çalışmasını sürdürüyor.

Popüler müşterileri arasında; eski PTT Bölge Başmüdürü Hasan Emre, Attila Kurtbaş, Hasan Dinçer, Sami Öznur, Adnan Bayık ve bazı valiler varmış.

Demirel Afyon'a geldiğinde bir ara Hüseyin Usta'ya tıraş olmuş; O'na bakır demlikten çay içirdiğini anlatıyor, "çayı bakırdan, kırıyı çakırdan alacaksın" demiş Demirel.. Yani; bakır demlikten çay içilir, kadının da çakır gözlüsü makbuldür!

"Mesleğin eski değeri kalmadı, millet kirli sakalla dolaşiyor, 4-5 ayda bir saç tıraşına ya geliyor ya gelmiyor.." diye serzenişte bulunuyor Hüseyin Usta.

CEMİL GÖLÜNÜK 1937- 1997

Hacı Mahmut Mahallesi'nde doğdu, 7 yaşında ondüleci yanında çıraklığa başladı.

1950'de İstanbul Küçükçekmece'de askerliğini yaptı.

Kız Enstitü aralığında köşedeki dükkânda Mehmet Bayat ile 35 yıl çalıştılar.

1975 – 1985 yıllarında Kurr'a Camii karşısında Şükür Yalçinkaya'nın köşe dükkânda çalıştı. Daha sonra Oruçoğlu Pasajına taşındı. (1985-vefatına kadar)

1953-1986 yılları arasında Berber ve Kuaförler Derneği Başkanlığı yaptı. MHP İl Genel Meclis Üyeliği ve Merkez İlçe Başkanlığı yaptı.

Devamlı müşterileri arasında Uysallar, Hacı Haklılar, Hacı Ercepler, bazı vali ve belediye başkanları vardı.

HALİL ÇIVGIN

1937 doğumludur. İlk dükkânını Eski Kasapları'nda açtı.

Bankalar Caddesinde şimdiki Şekerbank'ın olduğu yerdeki lokantanın yanında otel çıkış merdiven dibindeki dükkanda Hidayet Yurdunuseven ile 15 yıl ortak çalıştı.

Yabuz Apartmanı altındaki köşe dükkanda Filiz Berberi olarak 1965 – 1982 arası 17 yıl çalıştı.

1982-2002 Kadınana İlkokulu arkasındaki Aladaş'ın altındaki dükkanda 20 yıl çalıştı.

2002'de Karaköse Pasajına taşındı; halen oğlu berber Harun mesleği aynı yerde devam ettirmektedir.

Kalfaları; Kemal Eker, Ahmet Aydoğan, Arif Özkan (Nur Berberi), Erol ve Necati Tokdemir (Seydiler) Mustafa Yıldırım ve 3 oğlu vardır.

HASAN HIZIR 1929-2015

Yayla Şekerleme yanı, Arpacioğlu altı (*Halk Berberi*), Pamukbank, Emek Otel altı, gibi yerlerde, çoğu tanınmış ustalarla kalfa yada ortak olarak çalıştıktan sonra rahmetli Yılmaz Oruç'un ısrarı üzerine Oruç Otel pasaj girişinde merdiven altında son dükkanını açtı. (*Yıldız Berberi*) 40 yıldan fazla mesleğini sürdürdü. Ortakları Abdullah Usta, Kadir Usta, çırakları Veysel Dalgıç, Mehmet Sulupınar ve Muharrem Usta oldu.

Kale arkasında Adeyze Camii çevresi otururdu. 1948-1950 arası askerliğini yaptı. 2 kız evladı vardır. Yıllarca evden sefertası ile yemek getirip yedi. İyi cümbüş çalardı. Popüler müşterileri arasında Kazım Özer, Kazım Karaağaçlıoğlu, Senatör Ahmet Karayığit, Hazım Bozca, Yusuf Özer vardı.

ŞÜKRÜ BÜYÜKŞIKLAR 1939-2004

Gökçe Mahallesi'nde doğdu. Bızdık Ali'nin oğlu olup genç yaşta Mehmet Usta ve Mahmut Sulupınar yanında Saraçlar Çarşısı'ndaki dükkanda çıraklığa başladı. 1959 -1960 yıllarında askerlik dönüşü Yoncaaltı Camii karşısındaki WC aralığında ilk dükkanını açtı. Ertesi yıl Anbaryolu'ndaki dükkana taşındı. 1975 yılında Sanayi Çarşısındaki kendi dükkanına geçti. 1982-2000 yılları arasında berber Ahmet Tan ile ortak olarak çalıştı. Mesleğini burada noktaladı. 2 kız, 1 erkek evlat sahibi.

CEMİL YAVUZ

Afyon merkez Gebeceler kasabasında 1940 yılında doğdu. 1955 yılında şehre taşındı. 1960'ta askerlik için Gaziantep'e gitti. Dönüşte evlendi. Hakkı Usta'nın yanında çıraklık yaptı. Berber Kadir Keser ile 3 yıl ortaklık yaptı. Eski Tekel Binasının karşı aralığında (Savcı Bekir Telek evi altı) 1985 yılına kadar çalıştı. Daha sonra dükkanı kapatarak Alimoğlu Mermer Fabrikası'na berber olarak girdi. Halen orada çalışmaktadır. 2 kız, 1 oğul sahibidir.

MEHMET ve AHMET BAYRAM, İKİZLER BERBERİ

1939'da Afyon, Çıkrık köyüne bağlı Burhaniye'de doğdular. 1950'de 11 yaşında iken merkeze geldiler. Kütahyalı Berber Ali İnce yanında 4 sene çıraklık yaptı.

Hasan Hızır ve Abdullah Usta'nın yanında 5-6 ay,

daha sonra İsmail Balkan'ın yanında 5 sene (1955-60) çalıştı.

Ahmet Bayram 1960'ta Sivas'ta askerliğini yaptı. Kasım 1961'de terhis olup döndükten sonra kardeşi ile ilk dükkânını Yabuz Apartmanı altında açtılar.

1993'te Ticaret Odası Karşısı İş Bankası alt hizasındaki dükkâna geçtiler ve 12 yıl çalıştırdılar. 2005'te Saraçlar Çarşısı başındaki şimdiki dükkâna taşındılar. 2010 yılında kardeşi Mehmet Usta vefat etti. Bir kalfa ile 11 yıldır bu dükkânda mesleği devam ettiriyordu.

Çok uzun süre (25 yıl) Hulusi Taş ile birlikte Oda Başkanlığı yaptılar. Bazı eski başkanların usulsüz berberlik sertifikası verdiğini ve bunlarla çok mücadele ettiklerini ifade etti.

İlginç anıları var;

Kadınana İlkokul öğretmenlerinden birinin boynunda çıkan siğiller bir türlü tedavi edilememiş. Tavsiye üzerine İzmir'deki bir doktora gitmiş ama nafiye, hiçbir ilaç fayda etmemiş. Boynunda havlu ile gezmeye başlamış "siğil dede" diye anılan bir yatıra (*evliya*) gitmesi tavsiye edilince berbere danışmış; "*itikat meselesidir bir git bakalım zararı olmaz*" diye oraya yönlendirdik, diyor Ahmet Usta. Birkaç gün sonra müşteri gelmiş, ama boynunda havlu yok ve siğiller tamamen kaybolmuş, izi bile kalmamış; hepimiz şaşırдық. O yatırdaki kadın kahve fincanı kadar çamur verip bunu bir-iki defa gece yatarken boynuna sür, demiş. Bir defa sürdürüm sabah namazına kalktığımda yıkadım hiçbir şey kalmadı diyor öğretmen. Bu yatırın İmaret Camii kible karşısındaki sokağın içinde olduğu söyleniyor.

Diğer bir hikâye, eşi ölmüş bir yaşlı erkeğe ait; Adamın biri 3-4 haftada bir oğlu ve gelininin evine yemeğe gidermiş, son zamanlarda oğlunu göremez olmuş, kendi-kendine "*herhalde nöbete filan kalıyor..*" diye düşünmüş..

Nihayet dayanamayıp gelinine "*..kocan çok mu çalışıyor? 4-5 aydır göremiyorum*" demiş. Gelin her seferinde bir bahane ile savuştururken bu defa dayanamayıp "*Baba, biz 6 ay kadar önce boşandık, mahkeme çocukları bana verdi..*" deyince adam ne diyeceğini şaşırmış. Gelin, adamın 2 torununu kucağına verip "*bunların başı için, sen bizim babamızın, hiçbir şey olmamış gibi daha da sık-sık gelmezsen ve bizi evlat kabul etmezsen artık hiç uğrama..*" deyince adam hayretler içinde kalmış,.. Müşterimiz anlatırken hepimiz duygulandık diyor Ahmet Usta.

Senatör (*Dişçi*) Ahmet Karayığit ile ilgili bir hatıra; Dükkana her geldiğinde etrafla şakalaşan bir şahıs

olan Dişçi Ahmet, Milli Eğitim Müdürü Abdülkadir Bey tıraş olurken geldiğinde selam filan vermeden gayet ciddi ve somurtkan bir ifadeyle koltuğa oturmuş, konuşma falan yok, tıraş bitip gittiğinde sorduk “küslük mü var bu nedir?” diye.. Müdür anlatıyor, bir senedir boş olan bir kadroya bir türlü atama yapılmayınca kazaların birinden çalışan birini bulup getirdik, çok verimli bir eleman çıktı, arkasından tayinini de yaptır-
dık; kısa bir süre sonra Karayığit telefon edip “... bu adamı başka yere kaydırın, benim elemanımı oraya yerleştireceğim” demiş. Bunun üzerine ben de rica ettim; “**Bu adam çok çalışkan hiç olamazsa sene sonuna kadar bekliyelim, bir bahane ile başka yere alı-
rız.., dedim; o yüzden aramız açık, sonra bakanlığa telefon edip durumu anlattım, onlar da sene sonunu bekle dediler..**” diye açıkladı. Meğer Karayığit, torpilim sökmedi ... diye kızmakta imiş..

Ahmet Usta'nın ağabeyi (1 saat ara ile doğmuş-
lar) Mehmet Usta 2010 tarihinde vefat edince, aynı dükkanda kalfası ile mesleğini sürdürmekte iken 2016 sonunda emekliye ayrılmıştır..

HULUSİ TAŞ

Afyon Marulcu Mahallesinde 1938 yılında doğdu, babası Erkmen kasabası Abdullah Efendi idi.

İlkokuldan sonra Berber Ahmet Devran yanına çırak olarak girdi, daha sonra berber Kara Mehmet Usta'nın yanında askerliğe kadar çalıştı.

1959 – 60 yıllarında Kütahya'da askerlik hizmetine başladı, daha sonra Ankara Etimesgut 12. Hava Üssü'nde devam etti. Terhisten sonra bir arkadaşı ile İmaret Hamamı karşısında Çaylıoğulların binası altında ilk dükkânlarını açtılar.

Zehra Hanım ile evlendi, 3 oğul bir kız evladı oldu.

Ortağından ayrıldıktan sonra aynı yerde Çağlayan Berberi adı ile 28 yıl mesleğini devam ettirdi. Bulunduğu bina yenilenmek üzere yıkıldığında Aynioğlu Aralığına taşındı. 3-4 yıl sonra İmaret Hamamı sağ tarafındaki kahvehanelerin sırasındaki son dükkânına taşındı.

Mesleğini icra ederken Askeri Fabrika'ya girdi. Uzun yıllar mesai sonrası ve hafta sonunda dükkânında hafta içinde fabrikada çalışarak emekliliğini bekledi. Serbest hayata geçtiğinde Berberler Odası Başkanlığına seçildi ve 1986 – 2004 yıllarında 18 yıl bu görevi yürüttü. Ayrıca 3- 4 dönem Afyon Esnaf Odaları yönetim kurulu üyeliğinde bulundu.

Hulusi Usta berberlik dışında o devirde bazı berberlerin yapmakta olduğu sünnet-hacamat-diş çekme gibi işlerle ilgilenmedi. Zaten günün tamamı Askeri Fabrika'da geçiyor, sabah erken mesaiye başlayıp gece 22.00 ye kadar çalışıyordu.

Gençlik yıllarında yakın köylere gidip köylüyü tıraş ediyor, kiminden para kiminden buğday vb. alıyordu. Hatta tavuk, sebze, meyve alıp geldikleri oluyor; çoğunlukla da borç kaydediyorlardı.

Eski Belediye Başkanlarından rahmetli Erdal Akar, birçok resmi daire mensubu, Sarraf Uysallar'dan Fehmi ve Yılmaz kardeşler müşterisiydi.

Berber koltuğunda ve bekleyenler arasında pek çok ilginç sohbet ve anıları olduğunu nakleden Hulusi Usta şimdi bunları anlatabilecek zaman ve zemin kalmadığını, yılların çok şeyi değiştirdiğini söylüyor.

Büyük oğlu Çetin emekli asker, ortanca Metin emekli Telekom il müdürü, en küçük oğlu AKÜ'de öğretim üyesi, kız evladı da evli ev hanımı olup, Hulusi Usta ailesi ve torunlarıyla günlerini şenlendirmeye çalışmaktadır.

AHMET KIRGIZ (Gömbe oğlu) 1911 - 1992

Afyon'da 1327 (1911) Nakilcioğlu Mahallesi'nde doğdu, babası Gömbeoğlu İbrahim Efendi'dir.

Mesleğini babasının yanında öğrenmeye başlar, ancak kısa zamanda 9-10 yaşlarında babasını kaybeder, bu nedenle Berber Hamit Usta'nın yanına çırak olarak verilir.

1929'da Edirne'de askerliğini yapar, bir süre sonra tekrar çağrılır, bu defa bedel ödeyerek hizmetini tamamlar. 1931'de evlenir 2 oğul 3 kız evladı olur.

Askerlik sonrası babadan kalma dükkanda tek başına mesleğini sürdürür yanına ortak almaz. Saraçlar Çarşısındaki eski Sümerbank'ın üst tarafındaki dükkanda çalışır, daha sonra Yabuz Apartmanı karşısındaki Özteke Eczanesi yanında (*Medikal var*) yere taşınır. Çıraklık dâhil 70 yıl mesleğini sürdürür.

Zaman- zaman ama genellikle 2 haftada bir Sü-lümenli, Göynük, Bahçecik, Kale, Akkoyunlu, Feleli, Belce,.. gibi köylere gider tıraşın yanısıra dişi çekimi yapar, bazılarında para, bazılarında harman duruma göre zahire alıp evine dönermiş.

Tavuk ve meyve aldıkları da olurmuş. Gözü tok, gönlü zengin olan Ahmet Usta Belediye'nin koyduğu ücret tarifesine uymaz, vatandaş ne verirse bereket versin deyip geçermiş.

Dostları ve sevenleri çok olmasına rağmen işyerinde çok ciddi olan Ahmet Usta, çırak ve kalfalarına karşı mesafeli davranır, laubali olmalarına katiyyen müsaade etmezmiş. Birçok çırak yetiştirip meslek sahibi olmalarına önayak olmuş.

Evlatlarından; İbrahim, Etibank'ta müdürlükten emekli, İhsan, Orman İşleri Müdürü. Kızları; Vedia ve Memnune memur emeklisi, Sevgi ev hanımıdır.

Ahmet Usta 70 yıllık meslek yaşamından sonra, 1 Mayıs 1992'de 81 yaşında Afyon'da vefat etmiştir.

HİDAYET YURDUNUSEVEN (1932 – 2012)

1932'de Afyon, Hacı Nasuh Mahallesi'nde doğdu. Havaoğlu Sülalesinden Ahmet Efendi'nin ortanca çocuğudur. Ağabeyi Ali Osman, küçük kardeşi Nazike'dir.

İlkokuldan sonra çırak olarak Çakıcı Ömer Usta'nın Tuzpazarı WC aralığı sağ köşesindeki dükkanda mesleğe başladı. Daha sonra aynı semtte ön caddede bir süre çalıştılar.

Şimdiki Şekerbank'ın bulunduğu yerde, üstü otel-altı lokanta olan köşe binanın yanında kendi dükkanını açtı. Kalfası Halil Şıvgın ve Çırak Kemal Eker ile birlikte çalıştılar.

1952'de askerliğe başladı, Kütahya ve Bursa'da Havacı Er olarak görevini tamamlayıp 1954'te eski dükkanına döndü. Ertesi yıl 1955'te evlendi. 5 erkek 1 kız evladı oldu. 1969 yılına kadar mesleğini sürdürdü; sonra 1973 yılına kadar tuhafiyecilik yaptı. Daha sonra Emek Oteli altında pastane açıp 1980 yılına kadar sürdürdü ve emekliye ayrıldı.

23. 12. 2012 tarihinde Afyon'da vefat etti.

MEHMET POSTALCI

1937'de Afyon Merkez Ulucami karşısında, Ahmet ve Mehmet Efendi Türbeleri yanındaki evde doğdu. Postalcıoğlu Sülalesinden Keçeci Şevki Efendi'nin oğludur.

Tahsil hayatı olmadı, ama 45 yaşlarında Kenan Evren döneminde gece kurslarına giderek okuma – yazmayı öğrendi.

8 yaşlarında iken (*1944-45 yıllarında*) Berber Hüseyin Usta'nın yanında çıraklığa başladı.

Şimdiki Saraçlar Çarşısı Defacto mağazasının bulunduğu yerdeki dükkanda 5 yıl çalıştıktan sonra Halk Berberi'ne geçti. Enstitü Aralığında Yayla Şekerlemenin olduğu yerdeki bu dükkanda; Abdullah Usta, Kadir Balpınar ve Hasan Hızır kalfaların yanında 2-3 sene mesleğini ilerletti.

Daha sonra Ondülecî Süleyman Usta'nın Basın Caddesi köşesindeki eski bankanın dibindeki dükkâna geçip 1957'ye kadar çalıştı. Süleyman Usta'nın elinde egzama çıktığı için mesleği fazla devam ettiremediler; bunun üzerine 1957'de askere gitti. Kütahya, İzmir Narlıdere ve Kayseri'de havacı olarak görevini tamamlayıp döndü.

1959'da Hacı Hakkılar'ın park karşısındaki köşe binanın altında Yıldız Berberine kalfa olarak girdi, 3 yıl çalıştılar.

1962'de evlendi, 3 kız evladı oldu.

1963'te Sabri Savruk ile ortak olarak 11 yıl boyunca İzmir Oteli altında çalıştılar. (*Belediye arkasında, Kız Enstitü karşısındaki köşe, Hacı Hamzalar'ın Otel*)

1974'te Özsoy Pasajının yapılmasından sonra, davet üzerine pasajın merdiven ara sahanlığında 2010 yılına kadar 35 yıl aralıksız çalıştı çırak ve kalfalar yetiştirdi; mesleği orada bırakıp emekli oldu.

Müşterileri arasında Ahmet ve Hakkı Özsoy, Fikri Şapcı, Arçelik Mehmet, İsmet Çelik, İşlek Gıda, İbrahim Yurtyapan var

İlginç anıları arasında, saçları sürekli dökülen bir kızın kafasını birkaç defa usturaya vurup, özel merhem sürerek iyileştirmesi var.

Kafasının çok yerinde saçkıran çıkan, doktorları dolaştığı halde çare bulamayıp kış-yaz fotr şapka ile dolaşan bir tanıdığının aşırı ısrarı üzerine tuvalet ispiertosu ile yıkayıp ustura ile kazıdıktan sonra birkaç defa çok acı veren merhem ile tedavi ettiğini anlatıyor.

Mehmet Usta son 3-4 yıl içinde çok tehlikeli bir dizi omurga operasyonu geçirdiğini ve göğüs kafesi ile akciğer ameliyatını anlatırken, Afyon Devlet Hastanesi doktorlarının pek çoğunun ne kadar mesleğinin hakkını verdiğini, yeminine sadık kaldığını, fedakârlıklara katlandıklarını bir defa daha öğrenmiş olduk.

AYAKTA soldan sağa: Mustafa Ateş, Mehmet Postalıcı, Mustafa Yastıkkaya, Hüseyin Gök, Ahmet-Mehmet Bayram kardeşler, Hasan Hızır, Nurettin....
OTURANLAR: ortada Mahir Balkan

Eşi ile birlikte şükran gözyaşları içinde bu olağanüstü başarı sahibi insanlara devamlı hayır duası ettiklerini belirtmek gerekiyor.

Bütün bu problemlere rağmen fiziken ve ruhen sapaşğlam olan Mehmet Usta 80 yaşının eşğinde mütevazı evinde mutlu hayatını sürdürmektedir.

KEMAL EKER

Metli Mahallesi'nde 1952 yılında doğdu. Fındıklar Sülalesinden Nuri ve Emine çiftinin ortanca oğludur. (Ömer, Kemal, Fikret kardeşler)

Gedik Ahmet Paşa İlkokulu'na başlarken Hidayet Yurdunuseven ve Halil Şıvgın yanına çırak olarak girdi ve hem okula devam etti, hem çalışıp meslek sahibi oldu. 1963'te okul bitince PTT Başmüdürlük civarındaki Kuaför Yılmazarslan Usta'nın yanına çırak olarak geçti ve 2 yıl çalıştı. 1965'te Kurtuluş Caddesinde İsmet Boyaman yanında devam etti.

1967'de 15 yaşında bu dükkanı devir alıp müstakil çalışmaya başladı.

1970-1972'de Erkek Sanat Enstitüsü karşısına taşındı.

1972 Mart ayında askere alındı, çoğu emsalleri gibi havacı olarak Kütahya, Şile, Bandırma'da görev yaptı; 1973 Ekim'de terhis olup aynı adreste mesleğe devam etti.

1980 Ekim'de Hatice Hanım ile evlendi. 1 kız, 2 erkek evladı oldu. Bunlardan 3 torun sahibidir.

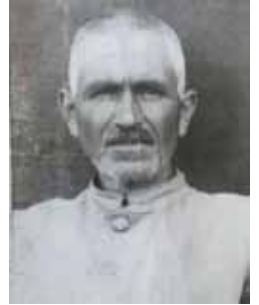
1982'de Sarıdereler'in dükkâna geçti. 6 – 7 ay sonra şimdiki yerine, Oruçoğlu Pasajı üstüne taşındı.

Mehmet Sulupınar ile 25 yıl ortaklık etmişti; Ha-

len Galle Mehmet ile 35 yıldır ortak olarak çalışmaya devam ediyor.

ŞÜKRÜ GENÇOĞLU (KUZU) 1895-1970

Aksaraylı Camii üstü Akoluk Sokak'ta doğdu. Aile 3 erkek (H. Hüseyin, Süleyman ve Şükrü), 1 kız kardeş sahip idi. Kardeşi Süleyman 1. Dünya Harbi'nde Romanya'da öldü. Şükrü Usta da Galiçya Cephesi'nde esir düşerek askerliğini 15 yılda tamamlayabildi.

Memleketine dönüşte Şerife Hanım'la evlendi. 2 kızı, 1 oğlu dünyaya geldi. Saraçlar içinde şimdiki Saatçioğlu Ticaret'in bulunduğu yerdeki dükkânında yıllarca mesleğini icra etti. Sayısız kalfa ve çırak yetiştirdi. Dış çekme, hacamat, sünnet, kel kafaya saç ekme, merhem hazırlama gibi mesleğinin gerektirdiği pek çok yan işleri yaptı. Koyun beslemeye çok meraklı olduğu için Kuzu lakabını aldı.

Savaş dönüşü aldığı madalyayı önemli günlerde yakasına takardı. 1970 başlarında geçirdiği bir ameliyat sonrası vefat etti.

TEŞEKKÜRLER

Afyonkarahisar Berberler ve Kuaförler Odası Başkanı Ahmet Tan, Oda Sekreterimiz, Editörümüz Hasan Özpınar ve vefat etmiş ustaların yakınları, çırakları ve kalfalarına katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Karahisar-ı Sahip Sancağı'nın en eski mahallelerinden NURCU MAHALLESİ

Dr. Muharrem Bayar

Tarihini unutmuş, dilini ve kültürünü kaybetmiş bir milletin varlığını koruması ve devam ettirmesi mümkün değildir. Tarih bilinci milletleri bir arada, siyasi birlik içinde tutan ve yaşatan en önemli unsurdur. Bir millet ne kadar kendi tarihini bilirse, o kadar uzun ömürlü olur.

Şehirler sürekli yenilenen ve yeniden kurulan, yaşamayı sürdüren canlı organizmalardır. Şehirleri zaman aşındırır, yaşayanlar yıpratır, düşmanlar yakar, yıkar, yağmalar. Bütün bu tahribata direnen, kendini onaran şehirler ayakta kalmayı başarır. Bunlardan biri de 6 bin yıllık tarihi ile Afyonkarahisar'dır.

Afyonkarahisar, size her şeyini verebilecek büyüklükte, büyük şehir olmaya aday bir kenttir. Diğer kentlere büyük sözler söyleyebilecek bir kenttir Afyonkarahisar.

Afyonkarahisar, hiçbir şehre nasip olmayan güzelliğe sahiptir. Tabiat ve tarih iç içe ancak burada başka güzeldir. Neresinden bakarsan bak... Hep ayrı bir güzelliği görürsün. Afyonkarahisar'da zaman, gümüş taslardaki durgun sular gibidir. Bembeyaz, saf, tertemiz. Günün altın ışıkları ile hamuşane uyumuştur. Bunu anlayamazsın, anlatamazsın, ancak sezebilirsin. İşte o zaman her güzelliğe bir şiir yazar. Bin hayal kurarsınız...

OSMANLI DÖNEMİNDE İDARİ TEŞKİLAT

Osmanlılarda taşra teşkilatında *eyalet* bağlı *sancaklar*¹ her birinin başında *Kadı'nın bulunduğu Kaza* adı verilen yönetim birimlerine ayrılmış, kazalarda mevcut *köyler* idari ve coğrafi sınırlarla çevrili bölgelere taksim olunmuştur. Aynı özelliğe sahip köylerden teşkil edilmiş idari bölgeye *Nâhiye* adı verilmiştir.² Nahiye tabiri yalnız yukarıda tarif olunduğu gibi, bir kazanın parçasını değil, aynı zamanda çeşitli şekillerde kullanılmaktadır. Mesela sipahiye verilen

tımarların nahiye esas alınarak tevcih olunmuştur. Tımar köyleri aynı nahiye içinde bulunmasına dikkat ediliyordu. 02 Muharrem 981/04 Mayıs 1573 bir kayıttan anlaşılmaktadır.³

Kazalar *adli, sancaklar askeri ve idari* nitelikteydi. Genellikle bunların belli bir şehir merkezi olduğu için "*nefs*" tabiri kullanılmıştır. Zamanla devlet büyüdü, sancaklarda idari değişiklik yapıldı. Birkaç birleştirilerek eyaletler oluşturuldu. Başlangıçta Anadolu ve Rumeli olmak üzere 2 eyalet var iken, yükselme devrinde eyalet sayısı 32'ye çıktı. Karahisar-ı Sahip Sancağı Anadolu Eyaletine bağlı idi.

Sancaklar(Liva): Osmanlı İdari Teşkilatında bir birimdir. Sancak beyleri tarafından yönetilir. Sultan I. Murat zamanında Rumeli Beylerbeyliği kuruldu. Lala Şahin Paşa atandı.

Yıldırım Beyazıd 1392 tarihinde Anadolu Beyliklerini kaldırıp, Anadolu'da birliği kurunca 1393 yılında Anadolu Eyaleti kuruldu. Kara Timurtaş Paşa atandı. Beylerbeyliğin merkezi Ankara oldu. 1431 tarihinde merkez Kütahya oldu. Anadolu Eyaletinin 17 sancağı vardı. Bunlardan biriside Karahisar-ı Sahip Sancağıdır. XIX. asrın sonlarında Sancakların ismi *mutasarrıflık* olarak değişti.

Sancakların başında mirimiran ve kapıcı rütbesi ile muhassıllar bulunuyordu.⁴

Kazalar: Bir kadının görev bölgesidir. Nahiye ve köylerin birleşmesi ile meydana gelir. Yönetici sınıfı olarak *kadı, subaşı, alaybeyi ve voyvodalar*⁵ bulunurdu. Kazalarda, reaya ve köylünün askeri olmayan şer'i ve hukuki davalarına mahalli kadılar bakardı. İnzibati işleri subaşılar yürütüyordu. *Mühimme Defterlerinde "Toprak Kadıları"*ta bir edilen kadılar vardı. Bu kadılar köy köy gezerek, konargöçer aşiretlerle

³ BA.KK. Ruus. Nr.224,s.162

⁴ Naci Şahin, XIX, asırda Karahisar-ı Sancağı, İstanbul. 2007,s.98

⁵ 1800 yılı başında Bolvadin Kazası Voyvodası Mehmet Tahir Bey, Sandıklı Kazası Voyvodası Hacı Halilzadelerden Ali Bey'dir, Şuhut Kazası Voyvodası Oynağanlızade Himmet Bey'dir. (1831 tarihli Bolvadin Atık Nüfus Defteri)

¹ Liva' da denilen ve eyalet idaresinin alt birimini teşkil eden birimdir.(bkz. M. Kunt "Sancaktan eyalete 1550-1650 arasında Osmanlı Ümerası ve il idaresi" İstanbul..1978. s.15

² T. Gökbilgin"Nahiye"mad. İ.A.,IX.s.36,37

dolaşarak davalara bakardı.

Nahiyeler: Belli bir bölgede ki sınırları çizilmiş köylerin bir idari merkez altında toplanmasıyla nahiyeler oluşurdu. Nahiye, kazalara bağlı köylerden, coğrafi ve idari manada sınırları çizilerek oluşturulan bölgeleri ifade eden bir tabirdir. Osmanlılarda nahiye tabiri çeşitli anlamlarda kullanılmıştır. XVI. asırda Akşehir Sancağında *Nahiye* terimi hem merkez kaza için kullanılmış⁶ hem de kazanın alt birimi olarak kullanılmıştır. Cumhuriyet Döneminde *Bucak* ismini aldı. Günümüzde bu idari birim kaldırılmıştır. Arşiv kayıtlarında bu üniteler için *nefs* terimi kullanılmaz

Köyler(Karye)-Mezralar: Osmanlı taşra teşkilatının en küçük yönetim birimi mahalle ve köylerdir. Köy, insanların bir arada yaşama ihtiyaç ve alışkanlıklarının sonucu olarak meydana çıkmış, en küçük yerleşim birimidir. Burada yaşayan insanların ortak karakterdeki ihtiyaçlarını karşılamak üzere mahalli idare birimi olarak idare örgütüne köy idaresi denir.

Osmanlılarda köyler şehir iskânından farklı olarak sadece toprak mahsullerini yetiştiren, hayvancılıkla uğraşan ve bunlarla geçinen, üzerinde yaşadığı toprakla organik bağı olan kişilerin iskân oldukları en küçük iskân merkezidir. Köyler ve mahalleler iktisadi, mali ve idari yönden kendi içlerinde kapalı bir ünitelerdir.

Türkler. Ata Yurttan, Ana Yurda göçtüklerinde önceleri şehirlerin varoşlarında kışlamışlardır. XIV, XV ve XVI. asır kayıtlarında Anadolu'da mezraların şehirlerden ve köylerden çok olmasının nedeni budur. Konargöçerler iskân olmaya başlayınca önce çiftlikler kurdular. Çiftlikler zamanla büyüdü köyler oluştu.

Köylerin devletle olan işlerin yürütülmesi XIX. asrın ilk yarısına kadar imam ve tımarlı sipahiler tarafından yönetiliyordu. Bu tarihten sonra muhtarlık teşkilatı kuruldu. Daha üst düzey işleri ise naibler ve kadılar yürütüyorlardı.⁷

Mahalleler: Mahalle, mahall kökünden türemiş bir kelime olup, önceleri konaklama yeri anlamında kullanılmıştır. Zamanla bir iskan coğrafyası kavramı olarak kullanılmaya başlamıştır. Yoğun bir nüfusu bünyesinde barındıran şehir ya da bazı büyük köylerin alt birimidir.

İskân coğrafyacıları göre mahalle, günü-

⁶ Bolvadin vakıf tevliyet kayıtlarında bu tabir görülebilir.

⁷ İlber Ortaylı“Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli idareleri (1840-1880).”Ankara.2000. s.106

müzde, şehir platformunda bir yerleşme şeklidir. Bir ailenin fertleri olsun, olmasın aralarında sosyo-ekonomik bağlar kurmuş, karşılıklı dayanışma sistemine ulaşmış, birbirleri arasında ki tecrit faktörlerini yıkmış kimselerin birbirlerinden uzak ya da yakın mesafede kurmuş oldukları meskenlerin meydana getirdiği topluluktur.

Osmanlı şehirlerinde mahalle, soysal ve fiziki bir birimdir. Mahalle birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşan bir topluluğun yaşadığı yerdir. Osmanlı çağındaki tanımı ile aynı mescide ibadet eden cemaatin ileri ileri ile birlikte ibadet ettikleri şehir kesimidir. Mahalleler mescit veya cami merkezli idi. Mahallelerin bazıları mescitlerin isimlerin taşırdı. Afyon'daki Cami-i Kebir, Akmesicid, Tac Ahmet, Arap Mescid Mahalleleri isimleri, mahalledeki aynı simli mescitlerden almıştır. Bu mescitler önce yapılmış, etrafına evler yapılarak mahalle oluşmuş, mahalle mescidin ismini almıştır.

Muhtarlık teşkilatı kuruluncaya kadar köylerde “*Kethüda*”, “*ihitiyar*” denilen kimseler yürütüyordu. Şehirlerde ise mahallenin lideri “*İmamlar*” idi. Çünkü mahalleler mescit merkezli idi. İmamlar camilerde, mescitlerde cemaate namaz ve diğer dini vazifelerinin yanı sıra mahalleyi ilgilendiren bütün işlerini yürütmüşlerdir. Bu günkü muhtarların yaptığı bütün işleri yürütüyordu.

İmamlar, padişahın beratı ile dini bilgileri faza, güvenilir ve sevilen kimseler arasından atanırdı. Görecekları görev karşılığı “*vazife*” adı verilen ücret ödenirdi. Çoğunlukla bu ücretleri vakıflardan alırlardı. İlçelerin en büyük idari amiri olan kadılar, mahallenin yönetiminden ve temizliğinden imamları sorumlu tutarlardı.

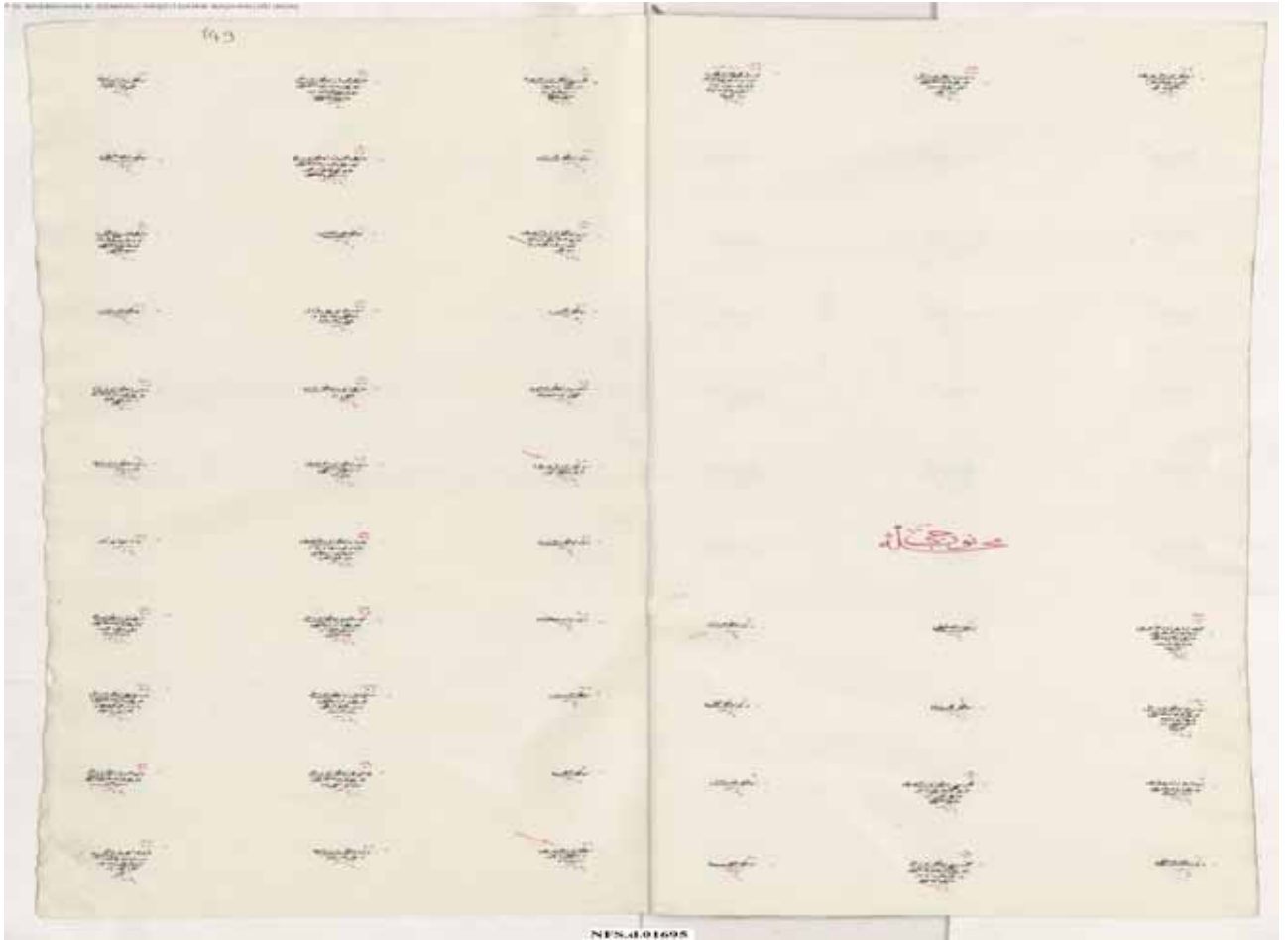
Muhtarlık teşkilatı, II. Mahmut döneminde 1833-1836 tarihlerinde kurulmuştur. Her mahallede denenmiş, iyi huylu ve becerikli oldukları anlaşılmış mahalle halkından iki kişi oybirliği ile muhtar seçilirdi. Bunlardan birisine “*Muhtar-ı Evvel*” diğerine “*Muhtar-ı Sani*” deniliyordu. Seçilenler adı kadı sicillerine işleniyor, “*Defter Nazırına*” bildiriliyordu. Sancak merkezinden nazırlar bildirilen muhtarların listesini yapıp hükümet merkezindeki “*Ceride Nezaretine*” sunuyorlardı. Nezaret muhtarlar ve imamlar için mühürler kazdırıp, yollarlardı. Arşivimizde Bolvadin mahallerinin muhtarlarının ve imamlarının mühürleri ile onaylanmış evraklar vardır.

1831 YILINDA KARAHİSAR-I SAHİB MAHALLELERİ

AKMESÇİD	ANISTINI	ARAP MESÇİD	ARDIÇ	BEDRİK
BURMALI	CAMİ-İ KEBİR	CANSIZ	DAİ RECEP	DERUNİ KALE
DOĞANLAR	EFEÇİK	FAKİ PAŞA	GÖKÇE	GÜNDOĞMUŞ
H.ABDURRAHMAN	HACI ALİ OĞLU	HACI CAFER	HACI EVDAL	HACI EYYÜB
HACI İSMAİL	HACI MAHMUT	HACI MİSTAFİ	HACI NASUH	HACI NUH
HACI YAHYA	İMARET	KAHİL	KARA KATİP	KARAMAN OĞU
KARAMAN	KUBELİ	MARULCU	METLİ	MOLLA BAŞI
NAKİLCİ	NURCU	SİNAN HALİFE	SİNAN PAŞA	TAC AHMET
ZAVİYE				

NURCU MAHALLESİNE AİT 1831 TARİHLİ ATİK NÜFUS KAYDI ÇEVİRİSİ

SIRA NO	LAKABI	İSMİ VE ÖZELLİĞİ	YAŞI	AİLENİN DİĞER FERTLERİ
1	Hacı İbişoğlu Alimoğlu	Mısri Camisi İmamı orta boylu müzelli sakallı Hacı İbrahim oğlu Hafız Hüseyin Efendi	31	Oğlu Mustafa (7), diğer oğlu Hasan
2	Hattat Molla	Oruç oğlu orta boylu kara sakallı Hattat molla Mustafa bin Mahmut	37	Oğlu Mehmet (10), diğer oğlu Ali (7) Büyük biraderi kısa boylu ak sakallı Ali (68), ammi oğlu orta boylu kara sakallı rençber Hacı Mehmet bin Hacı Mustafa (31), oğlu Hüseyin(8),diğer oğlu Mustafa (4), ammi oğlu orta boylu müzelli sakallı rençber Abdullah oğlu Hacı Mustafa(28), oğlu Ali (2 aylık), ammisi oğlu orta boylu ter bıyıklı İsmail bin Hacı Mustafa (22)
3.	Canbas oğlu	Hacı Canbaz oğlu orta boylu sarı sakallı arabacı Osman bin Hacı Mustafa	40	Oğlu şebb emrad Mahmut bin Osman (13), diğer oğlu Kadir,
4.	Canbaz oğlu	Hacı Canbaz oğlu orta boylu Köse sakallı arabacı kalfası Mehmet bin Hacı Mustafa	25	Oğlu Mustafa(3 aylık)
5	Emir oğlu	Emir oğlu uzun boylu kara sakallı terzi Yusuf muhtarı evvel bin Mehmet	45	Oğlu Abdullah(9),
6	Hacı Ali	Hacı Ali oğlu orta boylu kumral sakallı çiftçi Mustafa	40	Oğlu Ömer(5)
7	Tatar oğlu	Orta boylu kumral bıyıklı Tatar Ali oğlu bin Hüseyin	40	Oğlu Hüseyin(4)
8	Emeksiz	Emeksiz oğlu Ali bin Sadullah	13	
9	Hacı Eyyüp	Hacı Eyyüp oğlu şebab Ali bin...	14	
10	Eşekçi	Recep oğlu orta boylu köse sakallı eşekçi Ali	50	Oğlu orta boylu kara bıyıklı Mehmet (25), diğer oğlu orta boylu ter bıyıklı eşekçi Osman (22), diğer oğlu şebb emrad Hüseyin(14), diğer oğlu Recep(8),
11	Anad oğlu	Anad oğlu orta boylu Tımarlı Süvarilerinden Eşkin İsmail bin Hacı Ömer	25	Biraderzadesi Ebu Bekir(81), diğer biraderi Osman (7)
12	Kör Halil	Kör Halil oğlu orta boylu ter bıyıklı terzi kalfası Satılmış	20	
13	Sancaktar Alimoğlu	Sancaktar oğlu orta boylu kara sakallı temirci Ahmet bin Hasan	35	
14	Pazarcı	Sağrııcı oğlu orta boylu kara sakallı pazarharcısı Hasan bin Ali	40	Oğlu Ali (10)
15	Çallu	Çallu Ömer oğlu orta boylu kara sakallı Manav Ahmet bin	40	
16	Kara Hasan	Kara Hasan oğlu orta boylu kır sakallı çiftçi İsmail	55	Oğ)lu orta boylu ter bıyıklı rençber Süleyman (25), diğer oğlu şebb emrad rençber Hüseyin
17	Manav	Karaca Ahmetli oğlu orta boylu köse sakallı manav Kel Ahmet bin Ahmet	45	

KELOĞLANINAN HAMAMCI

Gülenay Yalçinkaya

Bi varmış bi yoğumuş. Evvel zaman içinde, galbır saman içinde, Keloğlanın anası varmış. Tarlaları süree, ekip bi-
çee, kendi hallerinde yaşaa gidelerimiş.

Bi gün ekinni toplayıp, gurutmiya sufra bezine sermişle. Keloğlanın anası da guşla gelip yemesin diye sergiyi bekle-
miş. Ansızın dört dene garga gelip sufra bezinin dört kena-
rından dutup pırrr diye hevalanmış gitmiş. Gadıncaaz bağı-
rarek oğluna goşmuş; “Keloğlan gargala buydeyleleri çaldı!”
 demiş. Keloğlan çok gızmış. Hemen eline goca bi zopa alıp
gargalaan yanına varmış. “Çabuk buydeylemizi geri verin(g),
yon(g)usam bu zopeyinen yuvanızı dağıdırın” demiş. Garga-
la yalvarmış: “Aman Keloğlan yuvamızı dağıtma, biz sana bi
dene eşşek verem. Emme sakın **işe eşşegim işe deme**” diye
tembih etmişler. Keloğlan eşşegi almış. Eve döneken merak
etmiş. Bu gargala niye öyne deyo ki diye. “İşe eşşegim işe”
 demiş. Amanıııın eşşekten çil çil altınna dökülmüş. Keloğlan
pek sevinmiş. Anasına eşşegi teslim etmiş. Anacım sakın işe
eşşegim işe deme diye tembihlemiş. Kadın meraklanıp “İşe
eşşegim işe” der demez gine eşşekten altınna dökülmüş.
Bundan soona bi yandan Keloğlan, bi yandan anası eşşekten
altın çıkarıp çıkarıp çok zengin olmuşla.

Günneden bi gün Keloğlanın arkideşleri gelmiş, “Leaaa bizim
oğlan hadi hamama gidem” demişle. Keloğlan eşşegine binip
gitmek istemiş. Anası “Aman oğlum o hamamcı pek sahtikar-
dır. Eşşegini elin(g)den aliveri, götüme” demiş. Keloğlan onu
dinnememiş, “Bi şey olmaz anacım meraklanma demiş. Ha-
mama eşşegiyen gitmiş. Hamama gireken eşşegi hamamcıya
emanet etmiş. “Hamamcı emmi, sakın işe eşşegim işe deme”
 diye tembihleyip arkideşleriyen yunmaya girmiş. Hamamcı
merak etmiş, bu keloğlan niye böne dedi ki diye. “İşe eşşegim
işe” deyince patır patır altınna dökülmüş. Hamamcı hemen
eşşegi evinin çatısına saklamış. Yerine başka eşşek bağlamış.
Hamamdan çıkan Keloğlan eşşegi almış gitmiş. Eve dönünce
“İşe eşşegim işe” demiş. Altın maltın yok! Hamamcının eşşegi
değiştirdiğini anlamış. Anası da pey üzülmüş. “Ben dediydim
bu herif sahtikardır” diye dövünmüş.

Keloğlan gine zopayı alıp gargalaan yuvasına goşmuş. “Garga-
la gargala buydeylemizi çabuk geri verin(g), yon(g)usam yuva-
nızı bu zopeyinen dağıdırın!” demiş. Gargala yalvarmış “Aman
keloğlan yuvamızı bozma, biz sana bi dene **sufra** verem. **Ama
sakın açıl sufram açıl deme**” diye tembih etmişle. Keloğlan
da yuvayı bozmaktan vazgeçip sufrayı almış. Yolda meraklanıp
“Açıl sufram açıl” demiş, sufranın üstü çeşit çeşit yemeklerinin
dolmuş. Keloğlan bi güzel garnını doyurmuş. “Gapan sufram
gapan” deyince sufra kapanmış. Sevinçnen eve goşmuş” Ana
bak gargala sufra vedi, sakın açıl sufram açıl deme demiş. Ga-
dıncaaz meraklanıp “Açıl sufram açıl” demiş. Sufranın üstü çeşit
çeşit yemeklerinin dolmuş. “Gapan sufram gapan” demiş sufra
gapanmış. Acıktıkça sufraya “açıl sufram açıl” deyip garınnanı
doyurmuşla. Gali hiç yemek dertleri galmamış,

Bi gün Keloğlan arkideşlerinnen gine hamama gitcemiş

Sufrasını da götüme istemiş. Anası “Aman oğlum götüme,
bu sahtikar hamamcı sufren(g)i de çala” dediği halde, merak
etme ana deyip sufrasını da yanında götümüş. Hamamda
arkideşlerinnen bi odaya girmişle. Keloğlan sufrasına “Açıl
sufram açıl” demiş. Sufra çeşit çeşit yemeklerinin dolmuş.
Hep birlikte gülüş çığırs yemekleri yemişle. Meğe hamamcı
da gizlice bunnarı gözetleemiş. Onna yunmaya girince suf-
rayı değiştirmiş. Keloğlan eve dönmüş. Yemek zamanı “Açıl
sufram açıl” demiş, sufra öynecene duruyo! Sufranın çalın-
dını annamış.. Goşarek hamamcıya gitmiş “Hamamcı emmi
hamamcı emmi! Suframı geri ve” diye ünnemiş. Adam gapıyı
açmamış. O da üzülerək kös kös eve geri dönmüş.

Keloğlan zopasını alıp yine gargalara gitmiş. “Gargala gar-
gala buydeylemizi geri verin(g), yon(g)usam bu zopeyinen
yuvanızı dağıtırın” demiş. Gargala yine yalvarmış, “Aman
keloğlan sakın yuvamızı bozma, biz sana bi dene **tokmak**
verem emme ona hiç **vur tokmaam vur deme**” demişle. Ke-
loğlan tokmağı almış, yolda meraklanıp “Vur tokmaam vur!”
 demiş. Tokmak da havalanmış, Keloğlana donk donk vurme-
ye başlamış. “Dur tokmaam dur” demiş, tokmak durmuş.

Keloğlan elinde tokmağınan goşarek hamama gitmiş. “Ha-
mamcı emmi benim biraz işim va, ben gelesiye dek tokma-
ğım şuracıkta dursun. Sakın vur tokmaam vur deme!” diye
tembihleyip ordan ayrılmış. Keloğlan gidince hamamcı bu
tokmağın marifetini merak edip: “**Vur tokmaam vur**” demiş.
Tokmak havalanıp hamamcıyı eşşek sudan gelesiye gadaa bi
güzel dövmüş. Hamamcı sokaklada gaçıyo, tokmak da ona ha-
bire donk donk diye vuruyomuş. Halk da bu işe pek sevinmiş.
Sahtikar hamamcının haline bakıp katla katla gülüyolarımış.
Hamamcı çığıkla atarek yardım istemiş. “Çabuk bu tokmağın
saaabı Keloğlanı bulun gelin” diye ünnemiş. Keloğlanı bulup
gelmişle. Hamamcı, “Aman Keloğlan gurtu beni” diye yalver-
miş. Keloğlan da: “Benim eşşegimi ve suframı verisen(g), seni
kurtarırım” demiş. Adam yanındakilene: “Çatıdan eşşeginen
sufrayı getirin(g)” demiş. Çatıdan eşşeknen sufra getirilmiş.
Keloğlan: “İşe eşşegim işe” demiş, eşşekten altınna dökülmüş.
“Açıl sufram açıl” demiş, sofraya yemeklerinin dolmuş. O vakde
gada hamamcı iyi bi dayak yemiş. Eşşegiyen sufrasına kavu-
şan Keloğlan “Dur tokmaam dur” deyince tokmak durmuş..
Keloğlan da eşşegini, sufrasını ve tokmaanı alıp evine gitmiş.

Anasına, gargaların bi dene tokmak vediğini, eşşegini ve
sufrasını da hamamcıdan geri aldığıni söylemiş. “Anacığım
bu tokmağa sakın vur tokmaam vur deme” demiş. Keloğlan
gidince anası meraklanıp “Vur tokmaam vur” demiş. Tok-
mak da havalanıp gadına vurmeye başlamış. Gadıncaazın
çığıklana gomşula gelmiş. Hemen Keloğlanı bulmuşla. O da
“Dur tokmaam dur” deyince tokmak durmuş.

Gali bundan sona mutlu mutlu yaşamışla.

Onna ermiş muradına biz çıkam kerevetine. Gökten üç
elma düştü. Biri Keloğlanın başına, biri bu masalı anlatanın
başına, biri de dinniyenleen başınaaaaa...

AFYONKARAHİSAR'I YAĞMALAYAN EŞKIYA KATIRCIOĞLU ve KARA HAYDAROĞLU

Reşat Ekrem KOÇU

Katircioğlu Mehmet Paşa, onyedinci asır ortalarında tarihimizin büyük şöhretlerinden biri olup hatıyatı baş döndürücü maceralarla geçmiştir.

Tarih alanına, katledilen babasının intikamını almak için Hicrî 1057 (1647) yılında Uluborlu'da Velibaba Tekkesi'ni basan ve içinde bulunanları bıçaktan geçirdikten sonra Sükût Dağı'na çıkarak devlete karşı isyan ve şekavet bayrağını açan Kara Haydaroglu Mehmet Bey'le beraber girmiştir. Bu adam, henüz on sekiz, on dokuz yaşlarında, bıyıkları yeni terlemiş bir nevcivan iken koca bir imparatorluğa meydan okumuştur.

O tarihte Katircioğlu Mehmet de yirmi bir, yirmi iki yaşlarında, kara yağız, tığ gibi bir gençti. Anadolu'nun namli efelerindendi, ata binmede, atlı ciritte, kılıç ve bıçak kullanmada üstüne adam yoktu. Harikulade cesur ve cüretkâr, gözünü mızraktan sakınmaz ve fevkalâde zeki idi; Vakanüvis Naima Efendi'nin tâbiri ile "Kara Haydaroglu'nun yarar pehlivani" idi.

Kara Haydaroglu çetesi kısa bir zaman içinde bin kişi kadar oluverdi ve Orta Anadolu'yu kasıp kavurmaya başladı; kasabalar haraca bağlanmıştı, amansız intikamlarından tiril tiril titriyen köylü, yatakları olmuştu. Akşehir, Ilgın, Seydişehir, Beyşehir ve Isparta havalisinde kuş uçurtmuyorlardı; nihayet bu şehirlerin ayan ve eşrafı İstanbul'a gizlice feryatçıları gönderdi; 1648'de, gayet zengin Bosna hacılarının kervanını vurmaları üzerine de Anadolu Beylerbeyi "Küçük Çavuş" lakabıyla meşhur olan Ahmet Paşa, Kara Haydaroglu çetesinin tenkiline memur edildi.

Anadolu Beylerbeyliğinin merkezi Kütahya idi; eyaleti askerî ile eşkiya üzerine yürüyen Ahmet Paşa, Afyonkarahisar civarında Kara Haydaroglu çetesiyle karşılaştı. Berikiler kısa bir müsademedi sonra Paşayı pusuya düşürmek için bozgun yüzü gösterip kaçtılar. Gene vakanüvisin tâbiriyle "müptedi nevezuhurlardan" olan Ahmet Paşa, tecrübesiz, toy adamdı. Bu kolay kazanılmış muvaffakiyetle de gururuna kapıldı, ordusu ile Sandıklı Ovası'na indi ve bir gece orada gafil yatarken Kara Haydaroglu çetesinin müthiş bir

baskınına uğradı. Paşalından el kaldıranlar derhal katledildi, kaçabilen kaçtı, bir kısmı da eşkiya tarafına geçti. Ahmet Paşa da esir edildi ve Kara Haydaroglu Mehmed'in önüne çıkarıldı. Delikanlı, paşanın perişan haline acıdı;

— Paşa, bayır aşmazlara güvenerek kellesini koltuğuna almış bir adamın üzerine yürümek nadanlığı-
nı gösterdiğin için haline acıyorum, seni azadettim, yürü var, bir daha kullanamadığın askerle galip gele-
miyeceğin düşman önüne çıkma! Dedi. Paşayı soydu-
lar, bir entari ve bir takke ile ata bindirip salıverdiler. O sırada Katircioğlu Mehmet, paşalından kaçanların takibine gitmişti, döndüğünde paşanın salıverildiğini öğrenince ateş kesildi ve Kara Haydaroglu'na:

— Bre oğlan! Ben ve sen onun eline gireydik, şimdi başımız şu meydanda yuvarlanırdı, öyle adamı insan sağ koyuverir mi?

Diye bağırdı ye hemen hayvan sırtına atlayıp yüz-
geri döndü. "Bicare Ahmet Paşa'nın bindiği hayvan kendi levendi gibi köprü geçmez ve arık atlamaz ma-
kulesi, ileri adım atmıya dermanı yok lâşe olduğun-
dan henüz bir bayır aşmış idi ki" Katircioğlu yıldırım gibi yetişti ve:

— İn aşağı bre hain!

Deyip paşayı attan yıktı ve katletti.

Bu vaka etrafa öyle velvele saldı ki Kara Haydaroglu ile Katircioğlu'nun etrafında sekiz-dokuz bin kişilik bir kuvvet toplandı. Afyonkarahisar'ı bastılar, bütün

çarşıları ve teker teker bütün evleri soyarak eşyayı muazzam bir kervan halinde dağa kaldırdılar. Arkasından İsparta bahçelerine konarak pervasızca iş ve işret sofraları kurup Isparta ayan ve eşrafından haraç istediler; fakat Isparta mütesellimi Abaza Hasan Ağa, bir taraftan eşkiyayı vaatlerle oyaladı, diğer taraftan şehir halkının yarar dilâverleri ve kendi adamlarıyla bir gece sabaha karşı eşkiyayı uyku üstünde bastı, müthiş bir müsademedi sonradan, ayağından mızrakla yaralanan Kara Haydaroglu Mehmet atından düşmüşken adamları tarafından tekrar altına bir at çekilerek kaçmaya muvaffak oldu ise de, yarası ağırdı, bir köyde kalmaya mecbur oldu; on beş kadar adamıyla Abaza Hasan Ağa tarafından yakalandı ve İstanbul'a gönderilerek Parmakkapı'da idam olundu.

Katircioğlu'na gelince, Isparta bozgunundan sonra, bir sene kadar şakavete devam etti. Nihayet dağlarda avare dolaşmaktan bizar olup Çay kasabasında âyandan İsa Ağa'nın çiftliğine kondu ve kendisine: "Ya İstanbul'a gitsin beni affettirsin, yahut hanumanını yakar, evlâdını keser, diyarı Aceme kaçırım" diye haber yolladı. O tarihlerde Anadolu ayanının en müteberlerinden olan İsa Ağa, bu tehdit üzerine İstanbul'a gitti, Sadrazam Kara Murat Paşa'ya:

— Sultanım, mezbur bir yarar bahadır habistir, üzerine zafer bulmak malûm değil. Çoğu cezasını buldu, zamanı devletinizde birisi de affolunup ağır ve güç hizmetlerde kullanılsın! Gene yola gelmezse o zaman hakkından gelinir! dedi.

Devlet erkânından şeyhülislâm, kazasker, yeniçeri ağası, münecimbaşı vesair İstanbul âyanı Katircioğlu'na mektuplar yazıp hayatına dokunulmayacağına kefil olduklarını bildirdiler. Bu mektuplarla Çay'a dönen İsa Ağa da Katircioğlu'na ayrıca emniyet verdi. O da "Bismillâh" diyip atna bindi ve en sadık on sekiz adamını alarak İstanbul yolunu tuttu. Pendik'te, Sadrazam ağalarından Çatrapatraoğlu Topatan Ali Ağa tarafından istikbal edildi, Sadrazam huzuruna çıkıp etek öptü ve sırtına bir kürk giydirilerek kendisine İstanbul'da bir konak verildi. Sonra Sadrazam tarafından o, zaman henüz sekiz yaşında bulunan Dördüncü Sultan Mehmed'in huzuruna çıkarıldı ve Kara Murat Paşa tarafından çocuk padişaha:

— İşte Katircioğlu dedikleri hınzır

budur hünkârım, af ricasiyle dergâhınıza yüz sürmiye geldi!

Diye takdim etti. Yer öpen Katircioğlu'na Beyşehir Sancakbeyliği, maiyetindeki on sekiz kişiye sipahilik verildi. Adamlarından Akyakalıoğlu Bekir'i Beyşehir'e mütesellim gönderip kendisi bir müddet İstanbul'da oturdu, Sadrazamın ve sair vüzerâ ve İstanbul âyanına ciritçi ağalarıyla cirit oyunları gösterdi, "at sürüp cirit ve mızrak kullanmasına herkes hayran olurdu, vezir ve cümle âyan seyrederdiler, her kime hamle etse elbette cirit vurup, değme şahıs kendisine cirit vuramazdı"; lâübali halleri ve şakacı tavırlarıyla de az zamanda herkesin muhabbetini kazandı. Başta Vezir ve Şeyhülislâm Efendi gelmek üzere sık sık saray ve konaklara ziyafete çağrılırdı; Padişah huzuruna çıkışını kendisi şöyle anlatır:

— "Saadetlû hünkârımın karaca karaca gözlerini gördüğüm gibi ödüm patlıyayazdı, paşa; düş! dedi, yüzüm üstüne düştüm. Emme düş demese hemen düşmiye durup yıkılırdım. Allah hünkârımın yaşını uzun etsin! Diyip yer öptüm!" Derdi.

Katircioğlu Mehmet, bir müddet sonra sancağı askerî ile Girit adasına cenge gönderildi. Uzun yıllardan beri devam edegelen Girit çenginde fevkalâde yararlıklar gösterdi, vezir rütbesi aldı; "Katircioğlu" adı Venediklileri yıldırان isimlerden biri oldu. Yıllarca sonra, Sadrazam Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa serdarlıkla Girit'e geçtiğinde bu büyük devlet adamının da tam itimadını ve muhabbetini kazandı. Bir gün sadrazamla beraber at üstünde Girit Dağlarının sarp boğazlarından geçiyorlardı, Sadrazam, Mehmet Paşa'nın, eski eşkiyalığını hatırlıyarak:

Paşa!. Ne güzel bekliyecek dağlar!..

Diye takılınca, Katircioğlu güldü:

— Sultanım, iyi dağlardır amma kervanı işlemez!. Dedi.

Katircioğlu Mehmet Paşa, 1669 senesinde, Kandiye muhasarasının en kanlı muharebelerinden birinde şehid oldu. Şehadeti sırasında Anadolu Beylerbeyi bulunuyordu. İmparatorluk tarihinin son devri şöhretlerinden Gazi Ahmet Muhtar Paşa ile Mahmut Muhtar Paşa onun torunlarındandır. Vaktiyle bu ailenin mülkü olan İstanbul'daki Katircioğlu Hanı'nın ismi de buradan gelir.

— İsa, Katircioğlu dedikleri hınzır budur hünkârım.

MEVLEVİLİKTE KADININ SOSYAL KONUMU

(AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ)

Uzm. Yusuf İLGAR*
ilgaryusuf@gmail.com

GİRİŞ

Şeyh, Arapça ihtiyar, ulu kişi anlamında olup; kabile reislerine, müritlerin başı olan tarikat liderlerine verilen bir unvandır. Mevlevilikte şeyh, derviş yetiştirmek üzere makam çelebisinden meşihat-nâme adı verilen bir icazetle tayin edilir. Şeyhe “efendi, efendi hazretleri” denilir. Post-nişîn, posta geçen, postta oturan anlamı olup, icâzetle destar saran şeyhlere post-nişîn denir. Mevlevilikte post, vahdetin işareti, remzi, Mevlânâ’nın makamıdır. Postta oturan kişi Mevlânâ’yı temsil ederek orada oturmaktadır¹.

Fotoğraf Refik Gümüş

XVI. yüzyılda, Afyonkarahisar Mevlevîhânesi şeyhi Sultan Dîvânî nam-ı diğer Dîvâne Mehmet Çelebi açtığı Mevlevîhanelere kendisinin uygun gördüğü kişileri şeyh olarak tayin etmiştir. Bu onun mevlevîler arasındaki itibarını ve yetkisini göstermektedir. Normalde atamaların Konya’da Mevlânâ postuna oturan makam çelebisi tarafından yapılması gerekirken seyahat ettiği yerlerde bizzat mevlevîhane açan Sultân Dîvânî, halifelerinden uygun gördüklerini Mevlevî şeyhi olarak atamıştır².

17 Ekim 1785 tarihli fermândan anlaşıldığına göre, eskiden beri tekke ve zâviyelere mutasarrıf olan şeyhlerin atanmaları Konya’da metfun Hazret-i Mevlânâ Hazretlerinin âsitânesinde seccâde-i nişîn olanların arzı ve meşihat-nâmeleriyle bir başka ifade ile icazetnameleriyle olmuştur³. Dîvânî Mehmet Efendi Mevlevîhânesi⁴ şeyhlerinin genelde meşihat-

nâme ile tayin edildikleri anlaşılmaktadır. Konu ile ilgili olmak üzere, yukarıda belirttiğimiz Abbas Dede, Hazret-i Mevlânâ’nın zükur kolundan torunu Ahmet Çelebi (Alaaddin Çelebi oğlu), kardeşi Yahya Çelebi’nin meşihat-nâme ile şeyh olduklarını örnek olarak verebiliriz⁵.

Konya’da seccade-i nişîn olan Şeyh Seyyid el-Hâc Mehmed Arif Efendi’nin (öl. 1746) gönderdiği bir arzında Osmanlıda olan tekke ve zaviyelerin meşihat ve tevliyetleri ahab-ı hayratın şartlarıyla Hazret-i Mevlânâ Hazretlerinin âsitânesinde seccâde-i nişîn olanların arzı ve meşihat-nâmeleriyle zapt ve tasarruf oluna gelmiş iken halen tarikat-i Mevleviyede asla alakası olmayan bazı kişilerin arzuhal ve kuzât ve nevvâb arzlarıyla berât aldıkları belirtilmektedir⁶.

Mevlevîhanelere atanan post-nişînler içerisinde hanım mevlevîlerin olduğu görüşü zaman zaman muhtelif çalışmalarda dillendirilmiştir. Ancak biz yaptığımız incelemelerde şu hususları tespit ettik:

Sâdık Vîcdâni, yaptığı bir incelemesinde Melâmiye, Kâdiriyye, Halvetiyye vs. tarikatlerin silsilelerinde şeyhlik yaptıklarına dair hiçbir hanımın ismini zikretmez⁷.

* Emekli öğretim yardımcısı, Afyonkarahisar,

¹ Yusuf İlgar, “Afyonkarahisar Mevlevî Post-nişînleri ve Mevlevî Meşhurları”, Sultân Dîvânî ve Afyonkarahisar Mevlevîlik, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını, 2. Baskı, 2011, s. 233.

² Abdülbâki Gölpınarlı, Mevlânâ’dan Sonra Mevlevîlik, İstanbul 1953, s. 399

³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Şûrâ-yı Devlet (Ş.D.), nr. 201/33/11.

⁴ Mevlevîhane Sultân Dîvânî tarafından kurulmadığı halde belgelerde genelde onun adı ile anılmaktadır. Afyonkarahisar Şer’iye Sicili (AŞS), nr. 526, vr. 2b/236; AŞS, 527, vr.

18b/83, vr. 44a/189; AŞS, nr. 528, vr. 21a/106.

⁵ BOA, Cevdet Evkaf, nr. 31929.

⁶ BOA, Ş.D. nr. 201/33/11.

⁷ Sâdık Vîcdâni, Tarikatler ve Silsileleri (Tomar-ı Turuk-ı

H. 40/M. 660 yılından itibaren tarikatları ve silsilelerini inceleyen Ustaoglu, Nakşibendi, Bayramiyye, Bektaşîyye, Camiyye, Mevlevîyye vs. tarikatlarda ve bunların kollarında hanımların şeyhlik yaptığına dair bir kayıt ve bir işaret bulunmamaktadır⁸. Ustaoglu İstanbul'da bulunan Beşiktaş, Galata, Üsküdar, Yenikapı Mevlevîhânelerinde ve bunların dışında diğer mevlevîhânelerde şeyhlik yapan kişilerin isimlerini belirtmiş, ancak bunlar arasında da bir kişi müstesna, bir hanım post-nişinin ismi rast gelinmemiştir⁹. Mevlevîyye Tarikatı Çelebileri isimleri zikredilirken "Şeyh Fatıma Hatun" adlı bir hanımın ismi geçmektedir¹⁰.

M. 1310 yılından itibaren Hacı Bektaş Velî'den sonra makamda post-nişin olarak dergâh yönetiminde bulunan ve pîr makamını temsil eden çelebilerin isim listesi incelenildiğinde de burada da kadın şeyhleri göremiyoruz¹¹.

Afyonkarahisar'da olan Dîvânî Mehmet Efendi Mevlevîhânesi'nde görev yapan şeyh halkasında hanım Mevlevîlerin de olduğu sanılmaktaydı. Bizi bu hususta yanılgıya düşüren başta Sakıp Dede ve ondan nakil yapanlardır. Yeni incelemelerimizde Afyonkarahisar Mevlevîhânesi'nde Hanım mevlevîlerin post makamında bulunmadıklarını kanaat ediyoruz. Zira otuz küsur yıldan beri, mevlevîlikle alakalı yaptığımız araştırmalardan olmak üzere; Başbakanlık Osmanlı Arşivi kayıtlarında, Vakıflar Genel Müdürlüğü vakıf kayıtlarında, Afyonkarahisar'la alakalı olarak 1635-1928 yıllarını ihtiva eden Şer'îye Sicili kayıtlarında yer alan otuz beş binden fazla mahkeme kaydında şeyhlik görevinde bulunduğu iddia edilen Destina Gevher Hatunun da, Güneş Hatunun da isimleri şeyh olarak geçmemektedir.

Bir takım mevlevîlerin biyografilerini sunan, bir çeşit Mevlevî tarihini yazılan eserleri incelediğimizde genelde olmak üzere üç temel kaynak eser karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi ve ilki Mevlevî ulularından Mustafa Sakıp Dede (doğ. 1652-öl. 1735) tarafından yazılmış olan "*Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyyân*" adlı eserdir. Eser üç cilt halinde çelebilerin, dedelerin, dervişlerin biyografilerini içermektedir. Erkek Mevlevîlerin yanı sıra, meşhur olmuş Mevlevî hanımlardan da bahseden eserde, Gölpınarlı'nın da belirttiği gibi özellikle XVI. yüzyıl bilgilerinde çeşitli zaman ve yer tutarsızlıkları bulunmaktadır. Türkçe, Arapça ve Farsça, ağıdalı terkiplerle şahsiyetler ve olaylar anlatılmış-

Aliyye), hazırlayan: İrfan Gündüz, İstanbul 1995.

⁸ Seyyid Osman Ustaoglu, *Geçmişten Günümüze Tarikatlar ve Silsileleri*, C. I., II., III., Ankara 2002.

⁹ Ustaoglu, *age.*, II., s. 382-393.

¹⁰ Ustaoglu, *age.*, I., s. 366.

¹¹ Ali Duran Gülçiçek, *Alevilik (Bektaşilik, Kızılbaşlık) ve Onlara Yakın İnançlar*, I., Köln 2004, s. 419.

tır. Eseri eksik bilgilerimizle okuyup anlamaya çalıştık. Kitapta şu husus dikkatimiz çekmiştir. Eser muhtemel XVII. yüzyıl sonlarında yahut XVIII. yüzyıl başlarında yazılmıştır. Daha önce yazılmış bir eser ya yoktu yahut bulunamadı. Muhtemel kulaktan duyma bazı bilgilerin alınmasından dolayı kişi ve olayların anlatımında bir takım hatalara düşülmüştür. Bu hatalardan birisi de, bizce bazı hanımların şeyhlik yaptığına dair ifadelerdir. Eserde Destina Gevher Hatun ve Güneş Hân-ı Kübrâ'nın Mevlevî Vakfı'nın mütevelliliğinde bulunduğu, bu sebeple çarşıya pazara gidip alışverişte bulunduğu zikredilmesine karşı şeyhlik yaptıklarına dair bir ifadeye biz rastlayamadık. Sadece Güneş Hân-ı Suğrâ hakkında "... *nutk-ı ilhâm-ı semirleriyle pâye-i hilâfet Güneş Hân-ı Suğrâ'ya tahsis olunup...*"¹² ifadesi dikkatimizi çekmiştir. Ancak buradaki hilafet verilmesi post-nişinlik hilafeti mi belli değildir.

Cumhuriyet döneminde Sefîne'yi inceleyerek Mevlevî tarihini yazanların başında Abdülbaki Gölpınarlı gelmektedir. Kanımca merhum hocamızın dikkatinden kaçarak yahut kadın Mevlevîleri ön plana çıkarmak amacıyla yukarıda isimlerin verdiğimiz çelebi çocukları olan hanım Mevlevîleri, post-nişinlik göreviyle süslemişlerdir¹³. Gölpınarlı'nın bu çalışmasını inceleyenler asıl kaynağa bakmadan yaptıkları çalışmalarında Gölpınarlı'nın düştüğü hataları tekrar ederek hanım post-nişinler ihdas etmişlerdir. Bazı araştırmalarda kaynaklara bakmadan kulaktan duyma bilgilerle olaylar anlatılınca hatalar ve yanlış bilgilendirmeler ardı sıra devam etmiştir. Örneklendirecek olursak:

Musa Kazım da "*Sultan Divânî'nin kızından maada evladı yokmuş, kendisi vefat ettiğinde erkek evladı olmadığından bittabi kızı yerine halife olmuş. Kızı şeyhken bir gün dergâh yanmış*"¹⁴

Buradaki ifadede bir değil iki yanlış bilgi ve nakil vardır. Birincisi *Sultan Divânî'nin yani Dîvâne* Mehmet Çelebi'nin kızından başka evladı olmadığı, diğeri ise şeyhlik makamında bulunduğu ifadesidir. Zira Sultan Divânî'den sonra makama şeyh olarak oğlu Hızır Şah geçmiştir.

Tarihi yanıltarak hatalı bilgilerle okuyucuların aklını karıştıran diğer bir çalışma, halk inançlarından sözlü olarak derlediği bilgilere dayanarak Nezihe Araz yazılan *Anadolu Evliyalari* adlı eserdir. Yazar bu çalışmasında Afyonkarahisar Mevlevîhanesi'nde şeyhlik yapan bir Destina Hatun'dan bahseder:

"*Sultan Divânî'den sonra hilâfet kızı Destine Hatun'a kaldı. Destine Hatun erkekler gibi hırka ve*

¹² Mustafa Sâkıp Dede, *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyyân (Sefîne)*, Kahire 1283, I, s. 258.

¹³ Gölpınarlı, *age.*, s. 279-280.

¹⁴ Musa Kazım, "*Afyon, Eskişehir ve Civarında Halk İnanmaları*", *Halk Bilgisi Haberleri*, nr. 25-36, 1933-1934, s. 35.

külâh giyer ve semâhânede yönetirmiş. Tabii bilirsiniz, o, şeyhlik makamına gelmiş ne ilki ne son kadın Mevlevîdir. Meselâ Güneş Han da, Hâce Fatma da âyin yönetmiş, hırkalı, sikkeli kadın Mevlevîlerdir...”¹⁵

Yukarıda örneklerini sunduğum iki çalışma, halk rivayetine göre, tahlil edilmeden yazıldığı için her iki yazar da farkına dahi varmadıkları tarihi hataya düşmüşlerdir. Zira Sultan Divânî’den sonra hilâfet oğlu Hızır Şah’a kalmış, kendisi uzun yıllar dergâhın post-nişinliği yürütmüştür.

Mevlevîliğin âdab ve erkânını inceleyen bilir ki hanımlar sikke [külâh] değil araka giymişlerdir. Mevlevî âyini ise şeyh yönetir. Tarikatlarda âyinleri, zikirleri şeyh yahut vekili yönetmiştir. Burada şunu diyebiliriz ki kulaktan duyma bilgilerle yazılan her şey yalan yanlış yazılmaya mahkûmdur. Yukarıda örneklerini verdiğimiz çalışmalar da bunun bariz örnekleridir.

Mevlevîlikle ilgili olarak kaynak eserlerden ikincisi Esrar Dede (doğ. 1748-öl. 1796)nin yazmış olduğu “Tezkire-i Şu’arâ-yı Mevleviyye”dir. Esrar Dede bu eserinde başta Sefîne ve diğer kaynaklardan yararlanarak meşhur Mevlevîlerin biyografilerini kaleme almış, ancak eserinde hiçbir hanım Mevlevî’ye yer vermemiştir. Kanaatimce post-nişinlik yaptığı iddia edilen bu hanım melevîler o makamlarda görev yapmış olsalardı her halde eserde biyografileri ve şeyhlik bilgileri yer alacaktı. Bu görevlerde bulunmadıkları için kanımca tezkirede isimleri dahi geçmemektedir.

Mevlevîlikle alakalı diğer bir kaynak eser Sahih Ahmet Dede (doğ. 1742-öl. 1813) tarafından kaleme alınan “Mecmûatü’t-Tevârihi’l-Mevleviyye” adlı Mevlevî tarihi tezkiresidir. Eserde Mevlevî büyüklerinin eşleri ve kızları ve hanımları hakkında muhtelif bilgiler nakledilmektedir. Ancak bu eserde de hanım Mevlevîlerin şeyhlik yaptığına dair bir kayıt yoktur. XIX. yüzyılda yazıldığı anlaşılan bir mecmuada Mevlevî mukabelesinde yapılan duada Afyonkarahisar Sultan Dîvânî Mevlevîhânesi’nde şeyhlik yapanların isimleri şu şekilde belirtilmektedir:

“... Hazret-i ve ‘Abâ Bûş Bâlî Efendi ve Muhammed Efendi ve Hızır Şah Efendi ve İlyas Şah Efendi ve Şâhidî Efendi ve Mustafa Efendi ve Abbas Efendi ve Ebu Bekir Efendi ve Yahya Efendi ve Osman Efendi ve Alâü’d-Dîn Efendi ve Ahmet Efendi ve Yahya Efendi ve Şeyh Ali Efendi; Muhammed Râşid Efendi”¹⁶.

Sultân Dîvânî Mehmed Efendi’den Muhammed Râşid Efendi’ye kadar sıralanan post-nişin listesinde, ne Destina Gevher Hatun’un ne de Güneş Hatun’un ismi vardır. Bu da gösterir ki bu hanımlar Afyonkara-

¹⁵ Nezihe Araz, *Anadolu Evliyalari*, yedinci baslı, İstanbul 1984, s. 291-292.
¹⁶ *Mecmû’a-i Eş’âr*, Milli Kütüphane, AGAPK. Yazmaları, nr. 18228, s. 136.

hisar Sultan Dîvânî Mevlevîhânesi’nde şeyhlik, yani post-nişinlik görevinde bulunmamışlardır.

İhtifalci Mehmet Ziya Efendi, XX. yüzyıl başlarında yaptığı seyahati sonucu yazdığı eserinde (*Bursa’dan Konya’ya Seyahat*) Afyonkarahisar’daki Sultan Dîvânî/ Dîvâne Mehmet Çelebi Mevlevîhânesi şeyhlerini “Hızır Şah Çelebi (1497/978-1570), oğlu Şeyh Mehmet Çelebi (1537-1631), Abbas Efendi, Ebu Bekir, Mustafa Efendi, Yahya Çelebi, Osman Çelebi, Alaaddin Çelebi, Ahmed Çelebi, Yahya Çelebi, Ali Çelebi, Mehmet Raşit Çelebi, Kemâleddin Çelebi” olarak belirlemiştir¹⁷. Mehmet Ziya, Karahisar dergâhında şeyhlik yapan bazı kişiler hakkında bilgi sahibi olmak için temin ettiği eserlerde, yaptığı incelemede istediği bilgileri bulamadığını özellikle hatıratında belirtmektedir.

Mevlevî büyüklerinden kalem erbabı olarak bilinen Mehmet Ziya Efendi’nin verdiği şeyh/post-nişin listesinde daha önce de belirtilen Destina Gevher Hatun’un ve Güneş Hatun’un ismi geçmemektedir.

Anadolu ve Arap Coğrafyasında olan âsitaneler içerisinde olan Konya, Afyon, Bursa, Eskişehir, Gelibolu, Halep, Kahire, Kastamonu, Kütahya, Manisa ve Galata, Yenikapı ve Bahariye Mevlevîhânelerinin kaç tanesinde hanım post-nişin olmuştur. Pek çok Mevlevîhânenin yönetiminde bulunmuş post-nişinlerin isimleri tespit olunmuştur, ancak melevîhânelerde kesinlik kazanmış hanım post-nişin görülmemiştir.

Kayıtlardan anlaşıldığına göre, Şeyhlik görevi ile mütevellilik görevleri ayrı ayrı yürütüldüğü gibi, Mevlevîhâne’nin şeyhi aynı zamanda vakfın mütevellisi olmuştur. Vakfın mütevellisi şeyh, çelebi yahut çelebi hanım bazen bir başkasını kendisine vekil tayin ettiği de olmuştur. H.1132/M.1720 yılında vakfın mütevellisi Kerime Hatun vakıf köylerden verginin toplanmasıyla ilgili olarak Çelebi ailesinden olmayan Afyonkarahisar Mevlevîhânesi Şeyhi Ebu Bekir Efendi’yi kendisine vekil tayin etmiştir¹⁸.

Bununla birlikte biz şeyhlik yaptığı sanılan hanım-

¹⁷ Mehmet Ziya, *Bursa’dan Konya’ya Seyahat*, İstanbul 1328,, s. 270.

¹⁸ AŞS, nr. 534, vr. 32b/100.

lar hakkında kısaca bilgi vermek istiyoruz. Bu münevver hanımlardan birisi Sultân Dîvânî'nin torunlarından Şah Mehmet Çelebi'nin kızı Destînâ Hanım'dır. Burada şu hususu açıklamakta faydalı olacağına inanıyorum. Sahih Ahmed Dede'nin anlattığına göre, Destînâ Hanım babası Şah Mehmet Çelebi'nin H.1031/M.1621? yılında vefatıyla makamlarına mütevellî olmuş, “*do-kuz sene hizmet-i fukarâ-i dervîşânda ve umûr-ı tevliyyette ve rûyet-i hilâfet-i mâ'neviyyede*” bulunmuş, H.1040/M.1630 yılında vefat etmiştir¹⁹. Destînâ Hanım vakfın tevliyyetinde bulunmuş, önceki yazdıklarımızın hilafına şeyhlik makamında bulunmamışlar, belki vekâlet etmişlerdir.

Zira Gölpinarlı'nın da belirttiği gibi Mevlevîlikte “...kadın, ikrar veremez, çile çıkaramaz, meydân-ı şerife giremez”²⁰ prensibi gereğince şeyhlik yapamayacakları anlaşılmaktadır.

Sakıp Dede'nin nakline göre, Mevlevîhânedeki şeyhlik yaptığı rivayet edilen diğer bir hanım Güneş Hân-ı Kübrâ'dır. Sultân Dîvânî soyundan Karahisar Mevlevîhânesi şeyhlerinden Küçük Mehmet Çelebi'nin vefatından sonra şeyhlik ve halifelik kızı Güneş Hatun'a kalmıştır. O, dergâhın ihtiyaçlarını temin etmesinin yanı sıra Mevlevî Mukabelesi dahi idare etmiştir²¹. Küçük Mehmet Çelebi'nin H.1045/M.1635²² yılında vefatıyla yerine sicil kayıtlarından anlaşıldığına göre, Mehmet Arif'in 1635 yılında şeyhlik görevinde olduğu²³ dikkate alınırsa Güneş Hân-ı Kübrâ'nın bu tarihlerde şeyhlik makamında bulunmadığı anlaşılmaktadır. Vakfın tevliyyetine bakmasından dolayı şeyhlik yaptığı sanılmış olmalıdır.

Şeyhlik yaptığı söylenen bir diğer hanım da Güneş Hân-ı Suğrâ'dır. Bu hanım da Sultân Dîvânî soyundandır. Karahisar Mevlevîhânesi şeyhlerinden Mehmet Arif Çelebi'nin kızı, Çatalbaşı Paşa'nın zevcesidir²⁴. Mustafa Sakıp Dede onu da Karahisar Mevlevîhânesi'nde şeyhlik yapmış olduğunu nakil etmektedir²⁵. Ancak belgelerde ve Afyonkarahisar Şer'îye Sicil kayıtlarında bahsettiğimiz hanımların şeyhlik yaptıklarına dair bir belge, bir işaret yoktur. Bu durumda bunların şeyhlik yapmadıkları, tezkirelerde bu hususla ilgili olarak yanlış rivayetlerin yapıldığı anlaşılmaktadır.

Afyonkarahisar Mevlevîhânesi'yle alakalı va-

¹⁹ Sahih Ahmed Dede, (*Mecmûatü't-Tevârihi'l-Mevleviyye*) *Mevlevîlerin Tarihi*, haz. Cem Zorlu, İstanbul 2003. s. 174, 176.

²⁰ Gölpinarlı, *age.*, s. 281.

²¹ *Sefîne*, I, s. 253-255; Gölpinarlı, *age.*, s. 279.

²² *Bursa'dan Konya'ya*, s. 275.

²³ AŞS, nr. 497, vr. 44b/172.

²⁴ *Sefîne*, I, s. 255, Afyonkarahisarlı Vacit Çelebi'den temin ettiğimiz eski harfli yazma şecere.

²⁵ *Sefîne*, I, s. 257; Gölpinarlı, *age.*, s. 280; Abdülbaki Gölpinarlı, *Tasavvuf*, İstanbul 2000, s. 217.

kırklar üzerinde geniş bir inceleme yapan Mustafa Karazeybek'in araştırmasında da belirtildiğine göre Mevlevî Vakıflarının mütevelliliğinde erkeklerin yanı sıra hanımlar da görevlenmiş, ancak bu hanımların hiçbirisi dergâh şeyhliğinde bulunmamıştır²⁶.

SONUÇ olarak şunları söyleyebiliriz: Tasavvuf tarihini incelediğimizde dünyaca meşhur mutasavvıflar içerisinde bazı hanımlarında yer aldığı görülmektedir. Manevi yollarda önemli merhaleler kat eden ve insan eğitiminde de önemli hizmetler sunan bu hanım mutasavvıfların tarikatların idari mekanizmasında yer almadıkları buna karşı özellikle mevlevîlerde fukara-yı dervîşânın ihtiyaçlarının giderilmesi için kurulan vakıfların idaresinde mütevellî olarak zaman zaman görev aldıkları görülmektedir. Bundan dolayı pek çok araştırmacı vakfın idaresiyle, mevlevîhânenin idaresini karıştırarak bazı hanım mevlevîlerin şeyhlik yaptıkları iddiası karşımıza çıkmıştır ki bu iddia mevlevî tarihi yanlış bir bilgi olarak girmiştir.

Destînâ Hatun

Semâî Mehmet Çelebi'nin torunlarından birisi olan Destînâ Hanım, Sahih Ahmed Dede'nin nakline göre H.961/M.1553 yılında doğmuştur. Doğduğunda babası 17 yaşında idi. H.995/M.1586 yılında annesi vefat ettiğinde 34 yaşında, kardeşi Çelebi Küçük Mehmet Efendi iki yaşında iken yetim kalmıştır²⁷.

Sefînde anlatıldığına göre, Destînâ Hanım, doğmadan önce annesi rüyasında Sultan Dîvânî'yi görmüş. Sultan Dîvânî, anneye süslü bir bilezik takmış, ayrıca doğacak bebek için de bir bilezik vermiş. Böylece Destînâ adının konmasını îmâ etmiştir²⁸.

²⁶ Geniş bilgi için bk.: Mustafa Karazeybek, “Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nda Mevlevî Vakıfları”, *Sultan Dîvânî ve Afyonkarahisar'da Mevlevîlik*, Afyonkarahisar 2011, ikinci baskı, s. 297-357.

²⁷ Sahih Ahmed Dede, *age.*, s. 157, 162, 176.

²⁸ *Sefîne*, I, s. 252; “Destîne Hatun”, *Evliyâlar Ansiklopedisi*, İhlâs Gazetecilik, V, İstanbul 1993, s. 23-25.

Mehmet Ziya Efendi, Destînâ Hanım'ı 1606 yılında vefat eden Şah Mehmet Veled Çelebi'nin kızı olduğunu, babasının vefatından sonra küçük kardeşi Mehmet Küçük Efendi üzerlerine belirtilen tarihte Mevlevihane'nin şeyhliğini, vakfın da tevliyetini verdiğini, 1630 yılında muteber kitapları incelemeye başladığından seksen gün sonra vefat ettiğini, kabrinin Mevlevihane'de Hızır Şah'ın ayakucunda olduğunu belirtmektedir. Destînâ Hanım'ın üstün vasıflara ve ahlaka sahip olduğu nakledilir. Hâfız-ı Kur'ân olan hanım, babasından hadis ve tefsir ilmini öğrenmiş, bu hususlarda kariyer sahibi olmuş, hayatının büyük bir kısmını ilim tahsilinde harcamış, mesnevinin hikmetlerini öğrenmiş, aynı zamanda başkalarına da öğretmiş. Sonuç olarak sâliha vasfına sahip olan Destînâ Hanım, kardeşi Küçük Mehmet Efendi'nin eğitim ve öğrenim hayatında, bilgi hazinesinden bolca ihsanda bulunmuştur²⁹.

Sahih Ahmet Dede'ye göre, Destînâ II Hanım 1621 yılında babasının makamlarına mütevellî olmuştur. *"Dokuz sene hizmet-i fukarâ-i dervîşanda ve umûr-i tevliyyette ve rû'yet-i hilâfet-i ma'nevîyyede"* bulunmuş ve 1630 yılında vefat etmiştir. Bu arada kardeşi Çelebi Küçük Mehmet Efendi 48 yaşında idi³⁰. Kanaatimize göre, Destînâ Hanım doğrudan Mevlevîhânenin şeyhliğinde bulunmamış, küçük kardeşinin şeyhliği sırasında, vakfın tevliyetine bakarak işleri yürütmesinden dolayı manevi olarak şeyh telakki edilmiştir.

Güneş Han-ı Kübrâ

Çelebi Küçük Mehmet Efendi'nin kızı olan Güneş Han-ı kebîrenin doğum ve vefat tarihi belli değildir. Kerîme, Rahîme ve Seher isimlerinde üç kız kardeşi vardır³¹.

1591-92 yılında vefat eden Dervîş Yakîni Güneş Han'ın hizmetinde bulunmuş, onun hakkında methiye yazmıştır. Şu durumda Güneş Han'ın olgun bir yaşta (20-30) olması gerekliliğini düşündürmektedir. Yirmi yaşında olduğunu kabul edersek Güneş Han'ın 1570'li yıllarda doğduğu düşünülebilir.

Güneş Han'ın Afyonkarahisar Mevlevîhânesi'nde şeyhlik yaptığı, başında sarıklı sikke, sırtında hırka ile ayın idare ettiği belirtilmektedir³². Ancak, mevlevîlikte kadın asaleten şeyh olmamıştır. Şeyhlik yaptığı iddia edilen Güneş Hanım'ın uzun bir süre vakfın idari işlerine baktığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamdan olmak üzere Güneş Han, çarşıya iner, tekkenin ihtiyaçlarını alır, erkek mevlevî şeyhleri kadar saygı görmüş³³.

²⁹ Sefîne, I, s. 252; Ziya, age., s. 275.

³⁰ Sahîh Ahmed Dede, age., s. 176.

³¹ Sahîh Ahmed Dede, age., s. 176-178.

³² Sefîne, I, s. 253-255; Gölpınarlı, *Mevlana'dan sonra*, s. 279.

³³ "3 Sual 3 Cevap-Kadın Mevlevî şeyhi oldu mu?", *Tercüman*, 17 Aralık 1980 Çarşamba, s. 11.

Güneş Han genç kız iken, Çelebi Bedreddin adlı biri evlenme teklifinde bulunmak üzere aracı gönderiyor. Ona olan sevgisinden sararıp solduğunu bildirmek için, *"...Hattâ âdeke'l-'urcûni'l-kâdîm."* *"Le'-ş-şemsü yenbağî lehâ en tûdrike'l-kamer..."*³⁴ âyeti:

*"Güneş kim şâh-ı şark u garb u pür nûr-ı vilâyetdir Ana âyîne-dârı Bedr dervîşe kerâmetdir"*³⁵

mısralarıyla ifade ederek gönderir. Güneş Han da buna cevaben, kendisinin vahdet güneşinin muhabbeti ile içi yanan bir zerre olduğunu, bu sebeple ayın ona aydınlık vermesinin hayrete mucip olacağını, yani bu evliliğin imkânsız olduğunu şu zarif dizeyle belirtmektedir:

*"Güneş kim zerre vü ser-germ-i mihr-i şems-i vahdetdir Anın âyîne-dârı Bedr olmak cây-i hayretidir"*³⁶

Güneş Han, Arapça ve Farsça'ya hâkimdir. Zaman zaman sema idare ettiği dahi nakl olunmaktadır. Olgun, fazilet sahibi bir hanımefendi vasıflarına sahip olan Güneş Han'ın XVII. Yüzyıl ortalarında(?) vefat ettiğini söyleyebiliriz. Dergâhın türbe bölümüne defnolunmuştur³⁷.

Güneş Han-ı Suğrâ

Güneş Han-ı Suğrâ, Sultan Dîvânî'nin torunu III. Muhammed Arif Çelebi (Küçük III. Arif Çelebi) Efendi'nin kızıdır. Kız kardeşi 1640 yılında 15 yaşında iken evlendiği nakline göre bu tarihte o da 20-25 yaşlarında olduğu, buna göre de 1615-20 yıllarında doğduğu düşünülebilir. Güneş Han-ı Suğrâ vakfın tevliyetinde bulunmuştur³⁸. Bu hususla ilgili kayıtlar vardır. 1667 yılında *"Tâcû'n-nisâi'l-mu'azzemât Güneş Han binti"* (Arif Mehmet Efendi kızı hanımların itibarlı tâci) sıfatıyla övgüyle anıldığı görülmektedir³⁹.

Güneş Han-ı Suğrâ Çatalbaş Paşa'yla evlidir⁴⁰. Çatalbaş Paşa da muhtemel Çatalbaş (Muhasib) Mustafa Paşa'dır⁴¹. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi o bir taraftan

³⁴ *"Nihayet o, eski hurma salkımının eğri çöpü gibi bir hale dönmüştür."* (Ne güneşin aya erişib çatması, ne de gecenin gündüzü geçmiş olması gerekmez) (Nihayet o, eski hurma salkımının eğri çöpü gibi bir hale dönmüştür." Yâsin/39-40; Hasan Basri Çantay, *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, II, üçüncü baskı, İstanbul 1959, s. 785.

³⁵ Sefîne, I, s. 254.

³⁶ Aynı yer.

³⁷ Edip Ali Bakı, "Afyon'da Şair ve Âlim Büyük Bir Türk Kadını Güneş Han", *Taşpınar*, nr.98-99, Mart-Nisan 1943, s. 242; Ziya, age., s. 276.

³⁸ Sahîh Ahmed Dede, age., s. 306.

³⁹ AŞS, nr. 532, vr. 61b/197; nr. 510, vr. 8b/42.

⁴⁰ Sefîne, I, s. 255.

⁴¹ Çatalbaş (Muhasib) Mustafa Paşa Afyonkarahisarlıdır. Sarayda yetişmiştir. Hattat, şair ve üst bürokrattır. Karahisar-ı Sahib ve Sultanönü sancaklarının beyi olmuştur (H. 1052/M. 1642). Güneş Han-ı Suğrâ'yla muhtemel bu yıllarda evlenmiştir. Oğullarından Dervîş Mehmet Paşa muhtemel bu evliliğin mahsulüdür. O küçük yaşta Mevlevî

mevlânâ torunu olarak, diğer taraftan bir paşa hanımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kanaatimizce bu iki güç onun Mevlevîhâne vakfına mütevellî olmasını ve meşhûre olmasını sağlamıştır. Vakfın mütevellîliğini yanlış değerlendirenler onun Afyonkarahisar Mevlevî Dergâhında şeyhlik yaptığını sanmışlardır. Bir paşa hanımının aynı zamanda bir dergâhta şeyhlik yapmasının ne kabulü ne de izah edilebilir bir tarafı bizce yoktur. Bu iddialar hayal mahsulü düşünceden başka bir şey değildir.

İsmihan Hanım

Hacı Yahya Mahallesi'nden Ali kızı İsmihan Hanım, Afyonkarahisar'da yaşayan mevlevî hanımlardan birisi olsa gerektir. Bizi bu kanaate vardırın vakfı olmuştur. İsmihan Hanım, 1675 yılında Süğlün köyündeki mülk bahçesini Dîvânî Mehmet Efendi Tekkesi'ne vakfetmiş, bahçe gelirinin bir kısmını tekkedeki mesnevihanın ücretini karşılamak, buna karşılık da her gün bir sûre okuyarak kendisinin ve akrabalarının ruhuna hediye etmesini şart koşmuş; bahçeden gelecek olan diğer gelirini ise tekkenin aydınlatılması için vakfetmiştir⁴².

Şerife İsmihan Hanım

Şerife İsmihan Hanım, Abdülhalim Çelebi'nin kızıdır. Abdülhalim Çelebi, Konya Mevlevîhânesi'nin 19'ncü post-nişinidir. Annesi Ayşe Hanım Karahisar'da ve Konya'da şeyhlik yapan Çelebi Mehmet Arif III Efendi kızıdır. Annesinin 15 yaşında iken, Abdurrahman Çelebi'nin oğlu Çelebi Abdülhalim ile 1640 yılında evlendiği, tarih itibarıyla doğruysa, İsmihan Hanım'ın 1640-45'li yıllarda doğduğu düşünülebilir. Konya Mevlevî Dergâhı post-nişinlerinden İkinci Kara Bostan Çelebi (öl.1705)'nin kardeşidir. Karahisar'daki Dîvânî Mehmet Efendi Vakfı'nda 1706 yılında mütevellî olarak görülen İsmihan Hanım'ın 1718'li yıllarda vefat ettiği, bu ana kadar vakfın tevliyetini yürüttüğü, ondan sonra belirli tarihlerde kızı Kerime Hatun'un vakfın mütevellîliğinde bulunduğu anlaşılmaktadır⁴³.

KAYNAKÇA

Dergâhı'nda sema öğrenmiş ve Derviş lâkâbıyla anılmıştır. Mustafa Paşa'nın Afyonkarahisar'da Kâhil Mahallesi'nde yaptırdığı ve Çatalbaş Sarayı diye anılan bir konağı vardır. Çeşitli yerlerde beylik, beylerbeyliği ve kaptan-ı derya görevlerinde bulunmuştur. Saraya damat olmuş ve Sadrazam Fazıl Paşa'nın isteğiyle Hatice Sultan'la evlenmiştir. Bu hanımdan Abdullah ve Mustafa adında iki oğlu olmuştur. (Geniş bilgi için bk.:Süleyman Gönçer, *Afyon İli Tarihi*, II, Afyon 1991, s. 262-264).

⁴² AŞS nr. 514, vr. 88b/324

⁴³ BOA, İbnülemin Ensab, nr. 733; AŞS., nr. 530, vr. 55b/242; nr. 532, vr. 28a/76, vr. 48b/161, vr. 61b/197; Sahih Dede, s. 180, 184.

Güneş Hatun ve Mutahhara Hatun'un sandukaları

ARŞİV BELGELERİ

Afyonkarahisar Şer'iye Sicili (AŞS), Defter nr: 497, 510, 514, 526, 527, 528, 530, 532, 534

Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA), İbnülemin Ensab, nr. 733.

BOA, Cevdet Evkaf, nr. 31929.

BOA, Şûrâ-yı Devlet, nr. 201/33/11.

MECMÛ'A-i EŞ'ÂR, Milli Kütüphane, AGAPK. Yazmaları, nr. 18228.

Özel Koleksiyon: Afyonkarahisarlı Vacit Çelebi'den temin ettiğimiz eski harfli yazma şecere.

B. BASILI KAYNAKLAR

ARAZ, Nezihe, *Anadolu Evliyalari*, yedinci basılı, İstanbul 1984, s. 291-292.

BAKİ, Edip Ali, "Afyon'da Şair ve Âlim Büyük Bir Türk Kadını Güneş Han", *Taşpınar*, nr.98-99, Mart-Nisan 1943, s. 242.

ÇANTAY, Hasan Basri, *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, II, üçüncü baskı, İstanbul 1959.

Evliyâlar Ansiklopedisi, İhlâs Gazetecilik, V, İstanbul 1993.

GÖLPINARLI, Abdülbâki, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1953.

GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Tasavvuf*, İstanbul 2000.

GÖNÇER, Süleyman, *Afyon İli Tarihi*, II, Afyon 1991.

GÜLÇİÇEK, Ali Duran, *Alevilik (Bektaşilik, Kızılbaşlık) ve Onlara Yakın İnançlar*, I., Köln 2004.

İLGAR, Yusuf, "Afyonkarahisar Mevlevî Post-nişinleri ve Mevlevî Meşhurları", *Sultân Dîvânî ve Afyonkarahisar Mevlevîlik*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını, 2. Baskı, 2011, s. 233-296.

KARAZEYBEK, Mustafa, "Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nda Mevlevî Vakıfları", *Sultân Dîvânî ve Afyonkarahisar'da Mevlevîlik*, Afyonkarahisar 2011, ikinci baskı, s. 297-357.

MEHMET ZİYA, *Bursa'dan Konya'ya Seyahat*, İstanbul 1328.

MUSTAFA SÂKİP Dede, *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyyân*, Kahire 1283.

MUSA KAZIM, "Afyon, Eskişehir ve Civarında Halk İnanmaları", *Halk Bilgisi Haberleri*, nr. 25-36, 1933-1934, s. 35.

SAHİH AHMED Dede, *(Mecmûatü't-Tevârihi'l-Mevleviyye) Mevlevîlerin Tarihi*, haz. Cem Zorlu, İstanbul 2003.

USTAOĞU, Seyyid Osman, *Geçmişten Günümüze Tarikatler ve Silsileleri*, C. I., II., III., Ankara 2002.

VİCDÂNİ, Sâdık, *Tarikatler ve Silsileleri (Tomar-ı Turuk-ı Aliyye)*, hazırlayan: İrfan Gündüz, İstanbul 1995.

"3 Sual 3 Cevap-Kadın Mevlevî şeyhi oldu mu?", *Tercüman*, 17 Aralık 1980 Çarşamba, s. 11.

Memleket Manzaraları

Ali Tekin Çağlav

Dick Osseman

Refik Gümüş

Serhat Tugan

AFYONKARAHİSAR MUTFAĞINDAN

AFYON KEBABI

Malzemeler

- 1kg dana kuşbaşı
- 2 çorba kaşığı sıvıyağ
- 1 tatlı kaşığı tuz
- 1 çay kaşığı karabiber
- 2 adet kebab pidesi
- 1 çorba kaşığı tereyağı

Hazırlanışı

Kuşbaşı et düdüklü tencereye atılır, 10 dakika kadar kavrulur. Sonra sıvı yağ, tuz ve üzerini geçecek kadar su eklenir. Kapağı kapatılır, tıs sesi duyulunca kısılır ve 15 dakika kadar pişirilir. Bu arada pideler kibrit kutusu büyüklüğünde doğranır, tavaya konur, tereyağı eklenir. Hafif kızarana kadar çevrilir. Düz servis tabağına aktarılır. Üzerine pişen et, suyundan alınarak konur ve karabiber serpilir.